

Hrvatski

glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Godina XVIII Broj 178

2020. ISSN 1800-5179

*Čestit Božić
i sretna
Nova godina!*

Sadržaj:

- 3** Crna Gora dobila novu vladu
- 6** U povodu 100 godina od rođenja Miloša Miloševića
- 11** Dr. Miloš Milošević – Ponos svima
- 14** Sjećanje na don Antona Belana
- 17** Dva značajna događaja za Hrvate u Vojvodini
- 22** Izložba „DON'T BE AFRAID“ u Kotoru
- 25** Katalog Etnografske zbirke Muzeja grada Perasta
- 32** Ferao iz kaštela
- 35** Vodimo vas u gusarsku pustolovinu!
- 37** Kompanija „Čelebić agrar“ planira proizvodnju maslinovog ulja...
- 40** Intervju: Sandro Sukno
- 44** U Kotoru predstavljeni završni rezultati projekta CattaroSail
- 48** Aktualnosti
- 57** Kronika Društva
- 58** Razglednica iz Međugorja kakva se ne pamti...
- 60** 500. obljetnica otkrića Magellanova prolaza
- 65** Popis Bokelja u pokrajini Magallanes
- 68** Bokeška pjatanca
- 70** Đir po Kotoru: Pjaca od mlijeka
- 76** Sve je manje ribarskih posta, a i ribara
- 82** Povijest brodskih kružnih putovanja u Boki kotorskoj: Presidente Wilson
- 85** Po bokeljski
- 86** Jadranski otoci – Vis
- 91** Iz Bara do Belluna: Tiberio Župan (XVI. – XVII. st.) i naslijeđe roda Zuppani
- 96** Sakralni objekti u Bokokotorskom zalivu

Poštovani čitatelji!

Pri kraju smo još jedne godine o kojoj se nema što lijepo reći. Čini mi se da sam tek nedavno, s nestrpljenjem i nadom, bez pretjeranih želja (osim zdravlja) iščekivala da prođe 2019. sa svim nedaćama i rastancima koje je donijela, uvjerena da 2020. mora biti bolja. Međutim, pandemija koronavirusa već na samom početku uništila je svaku mogućnost da ova godina bude barem „podnošljiva“. Neizvjesnost, strepnje, strah, bolest i gubitak dragih ljudi obilježili su godinu koju upravo ispraćamo. Svima nam je bilo još teže bez mogućnosti da se susretnemo i družimo, rukujemo i zagrlimo, podijelimo bol i tugu u ovome neizvjesnom vremenu.

Pandemija je zaustavila gotovo sve aktivnosti, pa tako i projekte koje je Hrvatsko građansko društvo imalo za ovu godinu. Trudili smo se da barem Glasnik održimo živim i obradimo teme prema mogućnostima u uvjetima pandemije.

Pred vama je novi broj Glasnika koji, na žalost, nije obojen blagdanskim bojama i raspoloženjem, ali obiluje raznovrsnim temama. Razgovarali smo o vaterpolu sa Sandrom Suknom, o masliniku s Dejanom Čelebić, propratili promociju knjige Gaša Marovića i razne aktualne događaje. Predstavili smo novu crnogorsku vladu, pisali o historijskim temama, nastavili s redovitim serijalima i započeli novi o sakralnim objektima u Bokokotorskom zaljevu.

U povodu 100 godina od rođenja znanstvenika, povjesničara, arhivista i admirala Bokeljske mornarice, dr. Miloša Miloševića, na žalost nije upriličen niti jedan događaj, ali smo ga se mi prisjetili sa zahvalnošću i pijetetom. Prošla je već čitava godina od iznenadnog odlaska našega dragog prijatelja, suradnika, svećenika – don Tonča Belana. Neizmjerne nedostaje – za razgovor, za šalu, za savjet, za lijepu riječ... U znak zahvalnosti za njegov veliki doprinos unapređenju kulturnog života u Kotoru i za poseban doprinos koji je dao u više od trideset godina služenja i rada u Kotorskoj biskupiji, pokrenuta je inicijativa prikupljanja sredstava za izradu spomen-obilježja - brončane biste. Molim vas da u skladu sa svojim mogućnostima podržite ovu inicijativu.

U prošlom broju u tekstu „Drvene barke iz Vitove radionice plove u budućnost“ na stranici 43. napravila sam pogrešku u potpisu fotografije - na njoj je Bojan Vujović, a ne Nikolić. Bila je to slučajna pogreška koju ipak valja barem na ovaj način ispraviti.

Poštovani čitatelji, želim da u ovoj godini ostanu sve muke i nevolje koje nam je priredila te da nam svima sljedeća bude bolja, uspješnija i radosnija.

Čestit Božić i sretna Nova godina!

Vaša urednica,
Tijana Petrović

“Hrvatski glasnik”, Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u gornjem desnom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Adresa: **Pjaca od muzeja 361, Stari grad, 85330 Kotor**
Telefon: +382 (0)32 304 232 · Faks: +382 (0)32 304 233
E-mail: hgd-kotor@t-com.me · WEB: www.hrvaticg.com
Žiro-računi: **520-361700-17** • **510-4741-76**
Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor**

Urednica: **Tijana Petrović**
Uređivački odbor: **Marija Mihaliček, Tripo Schubert, Joško Katelan, Marina Dulović, Danijela Vulović i Jasmina Bajo**
Lektorica: **Sandra Čudina** · Fotografije: **Foto Parteli, KotorArt, Centar za kulturu Kotor, Matica, Radio Dux, Boka News, TO Kotor, Radio Kotor, Zvonko Perušina, Ranko Maraš, Zoran Nikolić, arhiva HGD CG**
Grafička priprema i tisak: **Biro Konto, Igalo**
Naklada: 450 primjeraka

Crna Gora dobila novu vladu

Priredila: **Tijana Petrović**
Izvor: Hina, Boka News,
Aljazeera Balkans

Crna Gora je u petak, 4. 12. 2020., nakon trodnevne rasprave u parlamentu, dobila novu 42. vladu koju predvodi premijer Zdravko Krivokapić.

Da je pred Krivokapićevom vladom teško razdoblje pokazala je diskusija u parlamentu u kojoj je žestoke kritike dobio i od svojih političkih istomišljenika i od protivnika.

Sam Krivokapić svoju vladu nazvao je stručnom i čvrsto je ostao na početnoj poziciji da u njoj neće biti političara na ministarskim mjestima.

Od političara u vladu je ušao jedino Dritan Abazović, čelnik

Ujedinjene reformske akcije, koji je jedini potpredsjednik vlade zadužen za sektor sigurnosti i vanjsku politiku te je po zakonu koordinator obavještajnih službi.

Abazović je u raspravi u parlamentu rekao da su pred novom vladom dva velika izazova – teška situacija s epidemijom koronavirusa u Crnoj Gori

i teška financijska situacija koju su naslijedili od prethodne vlasti.

Također, najavio je da će nova vlada u skupštinsku proceduru među prvima poslati zakon o podrijetlu imovine dok, kako je rekao, zakon o lustraciji još uvijek nije spreman, ali se na njemu radi.

U završnom obraćanju u crnogorskom parlamentu Krivokapić je poručio da je ovo „priča o početku direktne demokracije u Crnoj Gori”.

„Ova vlada nije možda poželjna i kritizirana je. Jesam li prebrojavao krvna zrnca? Ne, niti ću. Nijednog ministra nisam pitao je li Srbin, Crnogorac... Ovo je naša Crna Gora. Nemojte dalje da se dijelimo. Moramo svi da gradimo bolju budućnost, zasnovanu na talentima i znanju”, rekao je Krivokapić.

Između ostalog, rekao je kako Crna Gora „neće postati druga srpska država”. „Ona je nezavisna i tako će i ostati”, rekao je i dodao da će se nova vlada zalagati za najbolje odnose sa susjedima.

„Zaklinjem se da ću dužnost vršiti po Ustavu i zakonu, čestito, odgovorno i savjesno. Tako mi Bog pomogao”, rekao je Krivokapić polazući zakletvu pred crnogorskim zastupnicima, od kojih je 41 podržao njegovu vladu koja je potvrđena tri mje-

seca nakon parlamentarnih izbora na kojima je nakon 30 godina s vlasti u oporbu poslana Demokratska partija socijalista Mila Đukanovića.

Kabinet od 12 ministara

Ministrica javne uprave, digitalnog društva i medija Tamara Srzentić; ministar ekologije, prostornog planiranja i urbanizma Ratko Mitrović; ministar unutarnjih poslova Sergej Sekulović; ministrica obrane Olivera Injac; ministar vanjskih poslova Đorđe Radulović;

ministar ekonomskog razvoja Jakov Milatović; ministar kapitalnih investicija Mladen Bojanić; ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Aleksandar Stijović; ministrica prosvjete, nauke, kulture i sporta Vesna Bratić; ministrica zdravlja Jelena Borovinić Bojović; ministar pravde, ljudskih i manjinskih prava Vladimir Leposavić; ministar financija i socijalnog staranja Miloško Spajić.

Za predsjednika Skupštine Crne Gore 23. rujna izabran je predsjednik Demokratske Crne Gore, Aleksa Bečić.

Aleksa Bečić

U povodu 100 godina od rođenja Miloša Miloševića

(Split, 4. 5. 1920. - Kotor, 25. 4. 2012.)

**Vrijeme će
potvrditi veličinu
čovjeka koji je
cijelog života
svjedočio moć
znanja, ljepotu
umjetnosti,
plemenitost
humanosti i
tolerancije.**

Piše:
Marija Mihaliček

Ova 2020. godina grabi kraju s pandemijom koja je sve promijenila, donijela tjeskobu i brigu za živote bližnjih i za vlastiti. Može li to biti opravdanje što u povodu 100-godišnjice rođenja dr. Miloša Miloševića nije organiziran ni skromni događaj za podsjećanje na njegovo djelo kojim je zadužio znanost, kulturu, arhivsku službu, Bokeljsku mornaricu? Iako je Miloš Milošević i za života uživao ugled vrsnog znanstvenika, povjesničara, arhivista i admirala Bokeljske mornarice, vrijeme će potvrditi veličinu čovjeka koji je cijelog života

svjedočio moć znanja, ljepotu umjetnosti, plemenitost humanosti i tolerancije. Sigurno je da će za buduće generacije njegova znanstvena ostavština značiti više od onih koje su ostale iza nekih akademika.

Životopis Miloša Miloševića je iznimno bogat. Potomak dvije stare dobrotke obitelji: Miloševića i Radoničića, rođenjem Splićanin, živio je i obrazovao se u mnogim sredinama (Split, Subotica, Cetinje, Padova, Beograd, Zadar, Pariz). Za više od tri desetljeća (1953. - 1985.) arhivske službe, Miloš Milošević stekao je reputaciju stručnjaka ne samo u jugoslavenskim, već i europskim okvirima. O svestranosti znanstvenog i kulturnog dje-

lovanja sačuvana su mnoga svjedočanstva i priznanja njegovih suvremenika. Po riječima akademika Sretena Perovića: „Miloš Milošević je moderni nasljednik renesansnih multidisciplinarnih tradicija. Ova konstatacija nekome može izgledati preslobodna, ali ona je, ubijeđen sam, suština danas veoma rijetkog dara ovog svestrano obdarenog, duhovno zainteresovanog i istrajnog stvaraoca.”

Povijesne, pomorske i kulturne teme iz vremena vladavine Venecije bile su i u središtu Miloševićevog zanimanja. Iz toga je proistekla i doktorska teza „Boka kotorska za vrijeme mletačke vladavine (1420. - 1797.)“, obranjena na zadar-

skom Sveučilištu, koja je bila plod dugogodišnjeg istraživanja arhivske građe. Kasnije je ostao najviše u okvirima ovog dijela povijesti Boke kotorske, vremena kada je doživjela ekonomski i kulturni procvat zahvaljujući pomorstvu i pomorskoj trgovini. Posebno Dobrota, čijem ekonomskom i kulturnom usponu značajno pridonose njegovi preci. Milošević je tu riznicu otkrivao u arhivskoj građi, ali on ju je i živio, ona je bila dio njegovog bića. Socijalne karakteristike ne samo Dobrote, nego i Perasta, Prčanja, Mula u društvenom životu, običajima, nošnji, glazbenoj tradiciji, obrađivao je kao posebne tematske cjeline ili u sklopu širih tema iz povijesti i pomorske prošlosti. Značajni su to prinosi poznavanju duhovne kulture Boke kotorske.

O pozivu arhivista najbolje govore Miloševićeve riječi „tko jednom osjeti ljepotu plovidbe po tom velikom i opasnom moru dokumenata, taj je se teško odriče“. U njegovom slučaju to potvrđuju objavljene knjige, znanstveni radovi, studije, članci... Među dvadesetak knjiga izdanih u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Srbiji, istaknut ćemo opsežnu studiju *Pomorski trgovci, ratnici i meceni: studije o Boki Kotorskoj XV - XIX stoljeća*, izdanje Equilibrium-CID, Beograd-Podgorica iz 2003. Kapitalna djela, koja je dr. Milošević sa suradnicima iz Istorijskog arhiva objelodanio, su dva statuta. S Jelenom Antović priredio je *Statut Bratovštine sv. Nikole mornara u Kotoru iz 1463. godine*, a čine ga reprint originala i prijevod s komentarima. Publiciranje ovog Statuta od velikog je značaja za Bokeljsku mornaricu i grad Kotor. Zato je njegovo predstavljanje javnosti 2009. godine, kada se obilježavao veliki jubilej u povodu dvanaest stoljeća Bokeljske mornarice i

prijenosa moći svetog Tripuna iz Carigrada u Kotor, bio središnji događaj.

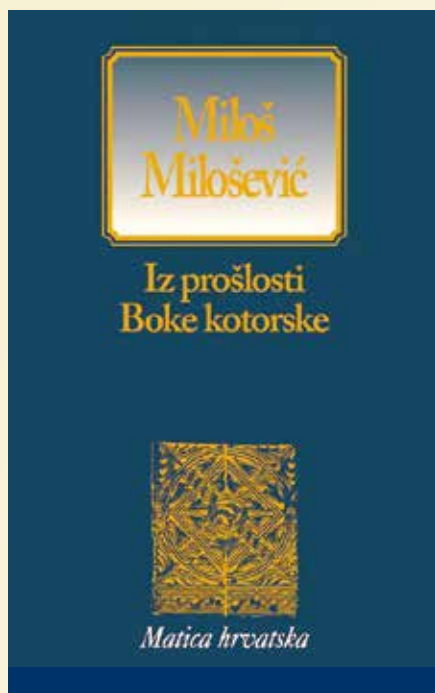
Još veći pothvat je objavljivanje najznačajnijeg dokumenta srednjovjekovne povijesti prava na području Crne Gore, Statuta grada Kotora. U njemu su sačuvane odluke koje su imale snagu zakona u XIV. stoljeću, kada je grad imao sa-

mostalnost. Statut je regulirao komunalno uređenje, tiskanu i rukopisnu tradiciju, pravnu, društvenu, zakonodavnu organizaciju, rad gradskih službi.

Bibliografija radova dr. Miloševića je iznimno bogata i rasuta po stručnim časopisima, zbornicima... Njegovo široko obrazovanje i zanimanje

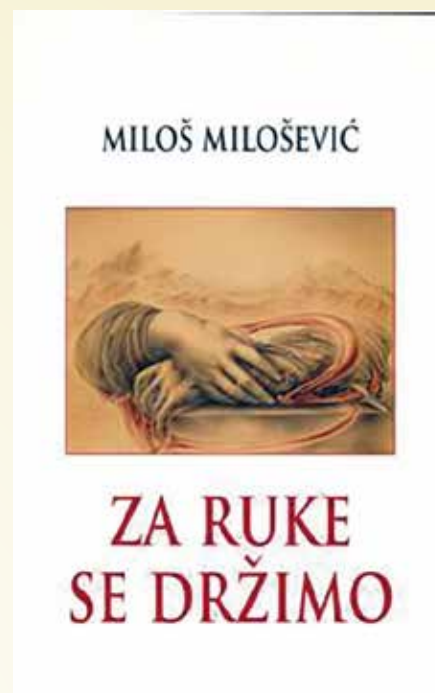
Naslovnica knjige *Pomorci, trgovci, meceni*

*Iz prošlosti Boke kotorske,
izdanje Matice hrvatske*

*Naslovnica zbirke poezije
Sam na palubi*

*Naslovnica zbirke poezije
Za ruke se držimo*

za mnoga područja rezultiralo je s nekoliko stotina radova iz političke i pomorske, književne, umjetničke, muzeološke povijesti Boke kotorske. Malo je koji znanstvenik s naših prostora imao tako široku suradnju s poznatim periodičnim časopisima koji su izlazili u Jugoslaviji, Italiji, teško ih je sve nabrojiti, ali spomenut ćemo one najvažnije. Miloš Milošević je svoje znanstvene radove publicirao u crnogorskoj periodici (Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, Zbornik Boka Herceg Novi, Istorijski zapisi, Stvaranje, Ovdje Starine Crne Gore, Cetinje) i hrvatskoj (Radovi Instituta za hrvatsku povijest - Zagreb, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji - Split, Anali Zavoda za povijesne znanosti - Dubrovnik, Mogućnosti - Split, Zadarska smotra - Zadar, Pomorstvo - Rijeka).

Prisutnost književnih tema upućuje na ljubav i bliskost pa su one zastupljene u znanstvenoj bibliografiji. Prisjetimo se važnosti dva izdanja iz

70-ih godina, izbora barokne poezije i proze (*Poezija baroka, XVII i XVIII vijek, Antologija, Pobjeda, Titograd*, 1976. i *Proza baroka*, 1978.). Bogatstvo književne baštine Boke kotorske otkrio je Miloš Milošević, kao priređivač, u koautorstvu s don Gracijom Brajkovićem.

Poznato je iz arhivske prakse da istraživači ponekad pronađu usput i dragocjene vijesti koje nisu vezane uz temu koja se istražuje. Tako je dr. Milošević radeći na arhivskoj građi o štamparima: Makariju, Paltašiću i Vukoviću u Veneciji i Vatikanu slučajno naišao na pisma Marka Marulića upućena prijatelju u Veneciji. Dr. Milošević je ovo značajno otkriće objavio u znanstvenom radu „Sedam nepoznatih pisama Marka Marulića“ u splitskom časopisu *Mogućnosti*. Tako je njegovo ime upisano među *marulologe*, znanstvenike koji se bave djelom Marka Marulića, najznačajnijega hrvatskoga humanističkog pisca XVI. stoljeća.

Ljubav dr. Miloševića prema pisanoj riječi nije se samo očitovala u istraživačkoj strasti prema staroj književnosti, već se i sam bavio pisanjem stihova koje je povremeno objavljivao od 50-ih godina XX. stoljeća u raznim časopisima. Jednom je na novinarsko pitanje o njegovom zanimanju za poeziju odgovorio: „Kako ne pisati poeziju kada u našoj prirodi nosimo tako uzbudljive svjetove emocija, a pritom smo okruženi ovako divnom prirodom, umjetnošću, ponekad čak i dobrim čovjekom.“ Objavio je tri zbirke poezije: *Ex voto*, 1995.; *Sam na palubi* i *Za ruke se držimo*, koju su zajednički tiskali Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske i Hrvatsko građansko društvo Crne.

Akademik Tonko Maroević o poeziji Miloša Miloševića je rekao: „Milošu Miloševiću je pošlo za rukom povezati intimne doživljaje i duboko primljene ambijente s univerzalnim razmatranjima i egzistencijalnim dvojabama. Svojemu bokeljsko-

me mikrokozmosu tako je dao dignitet 'objektivnog korelativa', a subjektivnu osjetljivost stavio na kušnju provjere u širim koordinatama. Nedvojbeno je da se prokušani historik dokazao i kao istančani lirik, kao rapsod minulih vremena kojih sjaj još blista i treperi.“

U domeni povijesti umjetnosti obradio je mnoge teme – pisao je o baroknom slikaru Tripu Kokolji, bavio se ličnošću baroknog kipara Frančeska Kabianke (*Francesco Cabianca*) i njegovim umjetničkim opusom u Kotoru, pružio je prva i do sada najpotpunija saznanja o samoukim slikarima: Radoničiću i Kosoviću, pisao je o slikaru Vasku Lipovcu i njegovim reljefima u bronci u Kotoru (vrata na crkvi blažene Ozane, reljefi u kotorskom Centru za kulturu i Pomorsko-muzej).

Svojim autoritetom pridonio je da kulturna dobra dobiju tretman koji zaslužuju. Bio je uključen u restauraciju freske iz XIV. stoljeća i Kokoljinog platna iz XVII. stoljeća iz katedrale, restauraciju Belinijeve Dobrotske Madone iz crkve sv. Eustahija, popravak pale u katedrali sv. Tripuna i vraćanje u njeno prvobitno stanje.

Milošević je zajedno s Vladislavom Brajkovićem i akademikom Grgom Novakom zaslužan što je palača Visković s pokretnom baštinom ove poznate obitelji postala 1971. Memorijalni muzej. Uspio je nakon više od dva desetljeća ispuniti amanet Cate Dujšin Ribar da se bista Frana Alfirevića postavi na otok Gospe od Škrpjela. Tako je Boka dobila trajni spomen na svoga najodanijeg pjesnika...

U godinama poslije potreba 1979. ima velike zasluge za zbrinjavanje arhivske, bibliotečne, muzejske građe i za obnovu sakralne i profane graditeljske baštine, posebno crkava i palača Dobrote.

Miloš Milošević pored biste Frana Alfirevića

Njegovo sudjelovanje je bilo neophodno pri izradi dokumentacije za UNESCO u povodu upisa područja Kotora u listu svjetske baštine.

Dr. Milošević je stjecao muzičko obrazovanje u Padovi, gdje je usporedno s pravnim naukama studirao violinu. Glazbom se u ranoj mladosti i profesionalno bavio, a ona mu je bila čitavog života velika ljubav i utočište. S druge strane, glazbena tradicija Boke kotorske poticala ga je da je istraži i svojim radovima, koje objavljuje u raznim glazbenim ča-

sopisima i afirmira kao značajan segment duhovne kulture Boke kotorske. Svoje radove iz povijesti glazbe objavljuje u raznim glazbenim časopisima i knjizi *Muzičke teme i portreti*, CANU, Titograd 1983. Obradio je i najstariji sačuvani melografski zapis narodne pjesme iz XVII. stoljeća u Boki kotorskoj. Ostavio je značajna svjedočanstva o bokeljskim glazbeno-prosvjetnim društvima i ličnostima koje su obilježile glazbeni život Boke kotorske.

Dr. Miloš Milošević bio je doživotni admiral Bokeljske

S večeri posvećene Milošu Miloševiću

Statut Bokeljeke mornarice

Statut grada Kotora

mornarice. U razdoblju od 1991. do 2012. godine dao je nemjerljiv prinos ovoj staroj instituciji na mnoge načine. Svojim autoritetom uspijevaio je ne samo da ova povijesna udruga pomoraca preživi teške dane 90-ih godina, kada je bila na udaru nacionalista, nego i da motivira tada malobrojno članstvo. Uspijevao je da i u toj atmosferi netolerancije sačuva njezin dignitet i uz to da 1992. inicira, a Bokeljska mornarica organizira Okrugli stol „Doprinos pomorstva baroku Boke Kotorske“ i izložbu „Barokni portreti Boke Kotorske“.

U drukčijem političkom ozračju, 2005., mogli smo svjedočiti njegovo zadovoljstvo zbog sudjelovanja Bokeljske mornarice na povijesnoj svečanosti „Festa della sena“ u Veneciji i ponos zbog prilike da se tradicionalno kolo Bokeljske mornarice odigra na Trgu sv. Marka. Dvije godine kasnije još više mu je značio posjet Bokeljske mornarice Dubrovniku jer je ona utirala put građenju prijateljstva između Republike Hrvatske i Crne Gore.

S velikim entuzijazmom i energijom, prkoseći godina-
ma, dr. Milošević je sudjelovao i u pripremama za veliki jubilej 2009. godine kada je Bokeljska mornarica obilježila dvanest stoljeća postojanja. Najviše zasluga pripada dr. Miloševiću za objavljivanje monografije *Dvanaest vjekova Bokeljske mornarice (809. – 2009.)* i organiziranje međunarodnoga znanstvenog skupa posvećenog tome velikom jubileju.

Tu se na neki simboličan način i zatvorio krug njegovog dugog, posvećenog i svestranog djelovanja. „Proveo sam sretan život, okružen ljepotama zaljeva, u bogatstvu sretnih obitelji, uz neprestanu aktivnost“, Milošević se u riječi upućene predstavnicima koji su mu uručili Plaketu Sveučilišta u Zadru „za poseban doprinos razvoju znanosti i očuvanju hrvatske kulture“.

Za dvije godine navršit će se deset godina od smrti dr. Miloša Miloševića, čijoj prebogatoj i kompleksnoj znanstvenoj i intelektualnoj ostavštini treba odrediti visoko mjesto koje joj pripada. Ovaj skromni prilog napisan je sa željom da se taj datum ne zaboravi.

Vječnost

Jednostavno se
ne može voljeti,
ako ljubav nije vječna,
ne može živjeti,
ako život nije vječan,
preko vremena i prostora,
preko smrti.

Nepodnošljivo je
kratko trajati,
ako nema vječnosti
iz kog se nepresušno
život obnavlja.

Miloš Milošević, iz zbirke pjesama *Ex voto*,
Biblioteka Gospa od Škrpjela, Perast, 1995.

Ponos svima

Piše:
Ilija Radović,
viceadmiral
Bokeljske mornarice

Dr. Miloš Milošević bio je admiral Bokeljske mornarice, vrsni arhivist, erudit, znanstvenik, znanstveni savjetnik, a iznad svega čovjek i prijatelj.

Rođen je u Splitu 1920. godine, u gradu u kojem je njegov otac bio zaposlen. Podrijetlom je od oba roditelja iz Dobrote pokraj Kotora. U Splitu je završio osnovnu školu i dva razreda klasične gimnazije, a daljnje školovanje nastavio je u Cetinju i Subotici. Pravo je studirao u Subotici i Padovi.

„Svatko nosi u sebi zlo, ali ga treba sistematski suzbijati, pružiti ruku i biti prijatelj ljudima. Pošto sam taj specifični trud oko izgradnje sebe samoga uvijek doživljavao kao golemi napor kočenja, suzbijanja, odricanja, šutnje, praštanja, savršeno mi je jasno zašto to mnogi ne rade, pa čak i ne znaju da to treba raditi i kako“, govorio je Miloš.

Dana 25. travnja 2012. godine ugasio se život velikog ljubitelja grada Kotora i Boke

kotorske, čovjeka koji je čitav svoj život posvetio istraživanjima, proučavanjima s više

aspekata: pomorsko-ekonomskog, političkog i kulturnog, a obuhvaća i historiju umjetnosti ovog kraja, književnu i muzičku historiju.

Posebno mjesto u proučavanju daje historiji pomorstva, tome „izvoru života na kame- nu“, kako je pokojni admiral poetski znao reći, kako o pitanjima pomorske trgovine i privrede, razvoju pojedinih pomorskih naselja sa svim njihovim specifičnostima, po- javi piraterije, tako i o životu pojedinih znamenitih pomo- raca, njihovom učlanjenju u srednjovjekovnu bratovštinu,

njihovom školovanju. Bio je izniman čovjek, divne naravi i uvijek spreman da pomogne svakome tko je od njega zatra- žio bilo kakvu pomoć, posebno u dijelu znanstvenih aktivno- sti kao što su diplomski rado- vi, magistarske doktorske di- sertacije.

Golem je njegov znanstve- ni opus: ukupno je izdao 13 knjiga čiji je autor i 12 knjiga čiji je pisac predgovora, ured- nik, prevodilac ili koautor, a napisao je 240 pojedinačnih radova, no nikada nije bio za- dovoljan onim što je napisao, uvijek je težio boljem. Nagra-

đivan je visokim priznanjima i to: Ordenom rada sa zlatnim vijencem, Trinaestojulskom nagradom, Ordenom Repu- blike Hrvatske „Red Dani- ce Hrvatske s lentom i likom Katarine Zrinske“, koju mu je predao predsjednik Republike Hrvatske Stipe Mesić, ispred katedrale, zatim Poveljom Bo- keljske mornarice, Saveza dru- štava konzervatora Jugoslavi- je i Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Ju- goslavije, kao i Nagradom „Ivo Vizin“ Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor i Nagradom „21. Novembar“ grada Kotora... Jedno njemu najdraže prizna- nje je imenovanje za admira- la Bokeljske mornarice, na Skupštini 1991. godine, jer je Bokeljskoj mornarici posvetio veliki dio svoga rada i života. Završio je Filozofski fakultet, romansku grupu, u Beogradu 1948. godine. U životu je imao bogatu i raznovrsnu karijeru. Svoj radni vijek započeo je kao sudski pripravnik u Okruž- nom sudu u Kotoru. Uspored- no sa školovanjem bavio se muzikom pa je bio zaposlen u raznim muzičkim ustanovama u Srbiji i Crnoj Gori kao što su: Radio Beograd, orkestar Vojvođanske opere u Novom Sadu, Muzička škola u Koto- ru. Nakon povratka u zavičaj 1953. godine zapošljava se u Istorij-skome arhivu u Kotoru u kojem ostaje do umirovljenja 1985. godine.

Specijalizaciju arhivistike obavio je u Parizu 1970. go- dine, a 1974. godine doktori- rao je na Filozofskom fakul- tetu u Zadru na temu „Boka kotorska za vrijeme mletačke vladavine (1420. – 1797.)“. Za vrijeme službovanja u Istorij- skom arhivu u Kotoru stekao je sva arhivska zvanja, a 1978. godine zvanje znanstvenog sa- vjetnika i od tada do mirovine 1985. godine je direktor Istorij- skog arhiva Kotor. Kao prizna- ti znanstveni radnik, arhivist

i teoretičar arhivistike bio je, uz ostalo, predsjednik Društva arhivskih radnika Crne Gore, predsjednik Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije, član Arhivskog savjeta Jugoslavije, predstavnik Jugoslavije na međunarodnim kongresima arhivista u Briselu, Madridu, Moskvi, Vašingtonu, a 1980. godine u Londonu je izabran za predsjednika Sekcije profesionalnih arhivskih društava MAS pri UNESCO-u. Kao historičar, sudionik je u radu Naučnog vijeća Istorijskog instituta u Podgorici, član Kotorske sekcije Društva istoričara Crne Gore, Saveza organizacija za proučavanje i unapređenje pomorstva u Zadru, Naučnog društva za proučavanje medicine, veterine i farmacije. Kao muzički pisac, član je Predsjedništva Saveza organizacija kompozitora i muzičkih pisaca Jugoslavije. Njemu najmilije priznanje za sve što je stvorio i napisao je imenovanje za admirala Bokeljske mornarice na kongresu Bokeljske mornarice 1991. godine, jedne od najstarije organizacije pomoraca na svijetu.

Velika je bila čast i zadovoljstvo biti suvremenik dr. Miloša Miloševića i raditi s njim u rasvjetljavanju pojedinih historijskih događaja. Osjećam se ponosnim što sam imao privilegij da zajedno s njim u njegovom radnom kabinetu mnogo puta, godinama, raspravljamo i razmatramo pojedine historijske događaje koje mi je objasnio i o kojima bismo razgovarali. Svakog dana radio sam s njim i proučavao historijske događaje koje mi je znao objasniti i približiti. Na žalost, godine i bolest učinili su svoje, slabo je hodao i nismo mogli raditi onim tempom kao u vrijeme dok je bio pokretan i kada bismo razgovarali u kafiću pokraj Fakulteta za pomorstvo. Ostao je vezan za krevet,

nije mogao ustati, svaki dan sam bio kod njega, zvao sam ga „mladiću“, na što se znao nasmijati. Noć prije nego što je preminuo bio sam kod njega da ga vidim, iako sam ga posjećivao svaku večer. Loše je govorio, rekao sam mu „mladiću, vidimo se sutra“ i krenuo sam prema vratima od sobe, no odjednom me zovnuo da se vratim i dam mu malo vode. Dao sam mu čašu s vodom, držeći mu glavu. Kada je malo popio, obratio mi se riječima: „Hvala, Lile, ti si moj najbolji đak.“ Tu večer je preminuo i ujutro su me zvali da je Miloš

umro. Kao Bokeljska mornarica organizirali smo se i učinili sve što je potrebno i prema našim pravilima da dostojno ispratimo našeg admirala. Sprovod je bio veličanstven, pratio ga je odred Bokeljske mornarice i u ime mornarice od admirala dr. Miloša Miloševića oprostio se kap. Ilija Radović, viceadmiral. Njegov odlazak predstavlja veliki gubitak za njegovu porodicu, za stručnu i znanstvenu misao u Crnoj Gori, ali posebno za Boku i Bokeljsku mornaricu s kojom se kao admiral suživio

U POVODU GODIŠNJICE SMRTI VELIKOG ČOVJEKA, BOKELJA, SVEĆENIKA, EKUMENISTE, GENERALNOG VIKARA KOTORSKE BISKUPIJE

Sjećanje na don Antona Belana

Posljednjih dana 2019. godine ovozemaljski je život u šezdeset i sedmoj godini života i trideset i sedmoj godini svećeništva napustio don Anton Tonći Belan, župnik Kotora i Škaljara, dugogodišnji generalni vikar Kotorske biskupije, proučavatelj, povjesničar i marni pregalac baštine kotorskoga kraja. Duhovnik i znalac povijesti sa kojima su surađivale kolege kako iz Crne Gore i Italije, tako i iz Hrvatske. I kojima je uvijek rado i sa susretljivošću otvarao i otkrivao prebogatu škrinju arhivskoga gradiva Kotorske biskupije.

Don Anton Belan rođen je u Kotoru od oca Tripa i majke Roze rođene Rigo. Osnovnu školu je završio na Prčanju, a Klasičnu gimnaziju Ruđer Bošković u Dubrovniku kao pitomac Isusovačkoga sjemeništa. Filozofsko-teološki studij polazio je u Splitu i Rimu. Diplomirao je na Lateranskom sveučilištu u Rimu 1980. godine. Nakon odsluženja vojnoga roka, na istom sveučilištu završio je i dvogodišnje poslijediplomske studije iz pastoralne teologije. Na Papinskom institutu za kršćansku arheologiju dva je semestra slušao predavanja i postigao predviđenu diplomu 1982. godine. Na Vatikanskoj školi za paleografiju, diplomatiku i arhivistiku

1984. godine diplomirao je arhivistiku. Kao student gost na rimskom sveučilištu La Sapienza slušao je predavanja iz latinske paleografije. U kotorskoj katedrali sv. Tripuna zaređen je za đakona Kotorske biskupije 3. siječnja 1982. godine. Iste godine (15. kolovoza) zaređen je za svećenika od biskupa Marka Perića na otoku Gospe od Škrpjela. Bio je župnik u Škaljarima, na Mulu i u Kotoru. Od godine 1991. bio je župnik kotorske katedrale. Godine 1983. imenovan je ravnateljem biskupskog povijesnog arhiva, a 2004. generalnim vikarom Kotorske biskupije. Od 2007. godine re-

zidencijalni je kanonik stolnog kaptola u zvanju arhiđakona. Napisao je više članaka s područja crkvene povijesti Kotorske biskupije i bio je sudionik više znanstvenih skupova u zemlji i inozemstvu.

Prvi je u suradnji s Pomorskim muzejom Crne Gore u Kotoru široj javnosti (nizom tematskih izložbi) prezentirao bogatu kulturnu baštinu Kotorske biskupije. Autor je vrlo zapaženih izložbi poput: *Srebrni križevi Kotorske biskupije od XV-XX. stoljeća* 1993. godine, *Primijenjena umjetnost u euharistijskom slavlju* 2005. godine i *Srebrni relikvijari Kotorske biskupije od 14-19. stoljeća*

2009. godine te je bio koautor izložbi *Barkoni portreti Boke kotorske* 1994. godine, *Zavjetni darovi Kotorske biskupije nakit i medalje 16-20. stoljeće* 2012. godine. Autor je tematske cjeline *Arhivska građa kotorskoga Biskupskog arhiva* u katalogu *Zagovori svetom Tripunu* prigodom velike izložbe *Blago Kotorske biskupije* u Zagrebu 2009. godine. Također je surađivao na velikim međunarodnim izložbama u Zagrebu, Krku, Veneciji i Sevilji. Uz akademika Radoslava Tomića i profesora Marija Beusana autor je likovnog postava muzeja sakralne umjetnosti kotorske katedrale 2010. godine. Napisao je i njezin prvi turistički vodič pod nazivom *Sveti Tripun i njegova katedrala* (2002, 2003. i prošireno monografsko izdanje 2011.). Bio je član uredništva uglednoga časopisa »Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru« i biltena »Jedra Boke« iste muzejske ustanove. Dobitnik je nagrade *Merito Navali* 2012. godine, koju ova ustanova povremeno dodjeljuje za uspješnu suradnju na polju kulture i pomorstva. Bio je dopisnik je »Glasa koncila« te povremeno pisao za službeni »Vjesnik Kotorske biskupije«, za kulturnu rubriku dnevnoga lista »Pobjeda« i mjesečnik »Hrvatski glasnik«. Sudjelovao je u više televizijskih i radio emisija religijskog i povijesnog sadržaja te bio recenzent i govornik na predstavljanju više knjiga povijesnog i hagiografskog karaktera.

Pokopan je na mjesnom groblju na Prčanju u obiteljskoj grobnici, a misu je predvodio mons. Rrok Gjonlleshaj, apostolski upravitelj Kotorske biskupije u zajedništvu sa mons. Ilijom Janjićem, umirovljenim kotorskim biskupom i mons. Ratkom Perićem, biskupom mostarsko-duvanjskim i apostolskim upraviteljem Trebinjsko-mrkanjske biskupije,

Don Tonći pred crkvom Gospe od Zdravlja

U uredu HGD-a, često je pisao za Hrvatski glasnik

Križni put

kao i brojnim svećenicima iz Kotorske, Barske i susjednih biskupija.

Preranom smrću don Antona Belana Kotorska su biskupija i njezini vjernici izgubili vrijednoga svećenika, zagovornika ekumenizma i suživota više nacija i vjera na tome prostoru, zaljubljenika i znalca povijesti Kotorske biskupije i bokeljske crkvene baštine. Svima koji su don Tončija poznavali i surađivali sa njime nedostajati će prilikom svakoga posjeta Boki i Kotoru. Kao svećenik, kao znalac povijesti i kulture Boke kotorske, ali ponajprije i ponajviše kao čovjek.

Lovorka Čoralić
Slavko Dabinović

(Članak je objavljen u časopisu Croatica christiana periodica, god. 44, br. 85, Zagreb 2020., str. 189-190.)

Inicijativa za izradu spomen obilježja

U znak zahvalnosti don Antonu Belanu i njegovu velikom doprinosu unapređenju kulturnog života u Kotoru i posebnom doprinosu koji je

dao u više od trideset godina služenja i rada u Kotorskoj biskupiji, pokrenuta je inicijativa prikupljanja sredstava za izradu spomen-obilježja - brončane biste.

Zbog svega navedenog smatramo da je mjesto njegova trajnog spomena na Prčanju, pokraj svog učitelja don Nika

Lukovića i u Škaljarima gdje je bio župnik više od tri desetljeća.

Donacije za izradu spomen-obilježja mogu se uplatiti na račun:

Biskupski ordinarijat - Župa sv. Mateja, Dobrota, ž. r. 530-23176-34.

INSTRUCTIONS FOR INFLOW
Nova Ljubljanska Banka /Slovenia

Please effect payment with our standard settlement instructions, as follows:

INTERMEDIARY
(Field 54A or 56A)

Swift code (name) LJBAS12X
Nova Ljubljanska Banka /Slovenia

ACCOUNT WITH INST.
(Field 57A)

Beneficiary bank
Swift code MNBAMEPG
Name NLB Banka

BENEFICIARY CUSTOMER
(Field 59)

IBAN Code: ME2553003508000002624

Name: BISKUPSKI ORDINARIJAT
STARI GRAD 336 KOTOR

REMITTANCE INFORMATION
(Field 70)

**UGOVOR O IZGRADNJI HRVATSKE KUĆE U SUBOTICI I
PRIMOPREDAJA RODNE KUĆE BANA JOSIPA JELAČIĆA - NOVE
STRANICE U ŽIVOTU HRVATA U VOJVODINI**

Dva značajna dogadaja za Hrvate u Vojvodini

Priredio:

Joško Katelan

Dijelom preuzeto iz informativno-političkog tjednika „Hrvatska riječ“ br. 914 iz listopada 2020. godine

Hrvatska kuća

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji potpisali su ugovor o izgradnji Hrvatske kuće u Subotici. Tajnik Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas i predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji Jasnica Vojnić Ugovor su potpisali 15. listopada u prostorijama HNV-a. Radi se, naime, o ugovoru za financijsku potporu provedbe projekata „Izgradnja Hrvatske kuće u Subotici“ i „Kadrovsko snaženje hrvatske zajednice u Republici Srbiji“. Ukupna vrijednost donacije je 1,5 milijuna kuna (200.000 eura), od čega će za izgradnju Hrvatske kuće biti izdvojeno 1,3 milijuna, a za kadrovsko osnaživanje 200.000 kuna.

„Moje ime pripada povijesti, ona će o meni pričati, ali o onome što sam na srcu nosio, ona neće moći ništa kazati“, riječi su našega bana koje i danas odzvanjaju

Predaja ključeva

Jasna Vojnić

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini s velikom radošću je pozdravio ovu aktivnost kojom će se obezbijediti sjedište hrvatskih profesionalnih institucija u Vojvodini, u prostoru koji će imati više od 900 četvornih metara. Ovo je najveća donacija koju je u povijesti Republika Hrvatska namijenila hrvatskoj zajednici u Republici Srbiji, a plod je kontinuiranoga i zajedničkog zalaganja vodstva HNV-a i DSHV, uz potporu hrvatskog premijera Andreja Plenkovića.

Jasna Vojnić je podsjetila da je hrvatska Vlada prije dvije godine izdvojila sredstva za kupovinu placa za ovaj objekt u kojem će biti sjedište hrvatskih profesionalnih institucija - HNV-a, Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU *Hrvatska riječ*. Nakon toga sredstva su izdvojena i za izradu projektne dokumentacije. Ovaj objekt će se nalaziti u Preradovićevoj ulici, pokraj sadašnjeg sjedišta HNV-a.

Zvonko Milas je, između ostaloga, naglasio da Vlada na čelu s premijerom Plenkovićem, od svoga ustanovljenja, podržava sve programe koji jačaju ugled i položaj hrvatske zajednice izvan Republike Hrvatske, pa tako i u Srbiji. On je izrazio nadu da će izgradnja *Hrvatske kuće* pridonijeti funkcionalnosti, boljoj komunikaciji, te boljoj prepoznatljivosti zajednice. To će ujedno osnažiti zajedništvo između matične domovine i vojvođanskih Hrvata, jer zajedništvo je najvažnije, istaknuo je Milas te dodao kako Vlada Hrvatske ovime demonstrira kako joj je stalo da Hrvati u Srbiji očuvaju identitet i sve njegove elemente.

Potpisivanju ugovora u Subotici nazočio je i ministar vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske Gordan Grlić Radman, kojemu je ovo bio prvi službeni posjet hrvatskoj zajednici u Srbiji. Rekao je kako će se, u svjetlu otvaranja

novog poglavlja dobrosusjedskih odnosa između Srbije i Hrvatske, ubuduće vrlo intenzivno razgovarati o reciprocitetu temeljenom na državnom sporazumu iz 2004. godine, kada se Hrvatska, među ostalim, obvezala osigurati kvotu zastupljenosti srpske manjine u Hrvatskom saboru. Isto će se, kako je rekao, očekivati da Hrvati u Srbiji i Vojvodini također budu zastupljeni na svim razinama vlasti.

Prije potpisivanja ugovora održan je sastanak na kojem su čelnici triju profesionalnih hrvatskih institucija dužnosnike iz Hrvatske i njihove suradnike upoznali s izazovima u svojem radu, ali i s aktualnim položajem Hrvata u Srbiji. Sastanku su nazočili i predstavnici hrvatske diplomacije u Srbiji.

Podsjetimo, nedavnim zaključkom hrvatske Vlade, a na prijedlog Središnjeg državnog ureda, Hrvatska će s ukupno dva milijuna kuna poduprijeti pet stratejskih projekata u četiri države, vezanih uz hrvatsku nacionalnu manjinu. Za Hrvate u Srbiji izdvojeno je ukupno 1,5 milijuna kuna.

Rodna kuća bana Josipa Jelačića

Simbolično, 16. listopada, na dan rođenja bana **Josipa Jelačića**, rodna kuća ovog velikana u Petrovaradinu svečano je predana na upotrebu Hrvatskom nacionalnom vijeću, odnosno hrvatskoj nacionalnoj zajednici u Srbiji. Kuća u kojoj je Jelačić rođen daleke 1801. godine, bit će, prema najavama, korištena za djelovanje HNV-a i mjesnih hrvatskih udruga, te održavanje kulturnih programa. Kako bi objekt došao u posjed ove manjinske zajednice, sredstva za kupnju dijela kuće (oko 250 četvornih metara), u iznosu od 600.000 eura, osigurala je Vlada Srbije,

Spomen kuća bana Jelačića u Petrovaradinu

što je do sada financijski najizdašnija podrška srbijanskih vlasti vojvođanskim Hrvatima.

Ovome događaju nazočili su i najviši dužnosnici iz Srbije i Hrvatske, među ostalim i predsjednik Srbije Aleksandar Vučić. Tom prigodom je izražena spremnost za rješavanje otvorenih pitanja i izgradnju boljih odnosa između dvije zemlje. Uzvanike su na dolasku u Jelačićevu kuću dočekali predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i upravitelj zaklade *Spomen dom bana Jelačića* Goran Kaurić. Vojnić je predsjedniku Vučiću darovala repliku ploče koja se nalazi na spomen domu i na kojoj se navodi da je tu rođen glasoviti ban, te knjigu *Ban Josip Jelačić od Petrovaradina do Beča* koju je 2015. objavio mjesni HKPD *Jelačić*. Također, Vučiću je prezentiran i projekt obnove unutrašnjosti Spomen doma, koji bi trebao biti završen do proljeća. U svojem obraćanju Vojnić je kazala kako hrvatska

zajednica danas ima razloga za veliko veselje budući da je kuća bana Jelačića nakon 75 godina vraćena hrvatskoj zajednici. „Hrvatska zajednica u Republici Srbiji dobila je svoj kulturni i administrativni centar u glavnome gradu Vojvodine, Novome Sadu, koji će biti ne samo na ponos Petrovaradina i Novog Sada, nego i kuća svih Hrvata Srijema, Vojvodine i Srbije, ali i kuća svih onih koji u njoj vide most između hrvatskog i srpskog naroda. Svi koji u njoj vide jednu zastavu, baš onakvu pod kakvom nas je i ban Jelačić sve skupa vodio. Zastavu koja je simbol zajedništva, vjerujem jednako kao i rodne kuće Milutina Milankovića u Dalju i Nikole Tesle u Smiljanu“, kazala je Vojnić. Dodala je kako je put do realizacije ove ideje bio dug gotovo 20 godina. Obćala je da će biti opravdano ukazano im povjerenje, da će čuvati uspomenu na velikoga bana, nastaviti njegovo djelo,

čuvati i razvijati jezik, vjeru, kulturu, tradiciju, da će se u njoj okupljati, stvarati i graditi nove mostove i da će ona biti na ponos objema državama i svakome čovjeku ma koje god narodnosti bio i ma gdje god živio, rekla je ona.

Predsjednik Srbije Aleksandar Vučić je u svojem obraćanju rekao kako je predaja kuće bana Jelačića hrvatskoj zajednici jedna od stvari koje je Srbija obećala. „Nakon prvog sastanka s bivšom predsjednicom Hrvatske Grabar-Kitarović krenuli smo u realizaciju i rješavanje konkretnih problema s kojima su se Hrvati suoćavali. Željeli smo pokazati na najkonkretniji način da rješavamo te probleme i poslati jasnu poruku: da ljudi hrvatske nacionalnosti u bilo kom dijelu Srbije da žive jesu građani Srbije, jesu netko tko treba uživati sva moguća prava i čija je Srbija domovina. Bez obzira na to što je bilo u prošlosti, siguran sam da i jedni

Goran Grlić Radman i Aleksandar Vučić

i drugi dobro razumijemo da samo dijalogom, čuvajući mir, sigurnost i stabilnost Srbije i Hrvatske, trebamo početi graditi povjerenje između nas“, rekao je Vučić i naglasio da je potrebno poštovati pravo drugih na očuvanje nacionalnog, kulturnog i drugog identiteta, uz poboljšanje ekonomske pozicije Srba u Hrvatskoj i Hrvata u Srbiji.

Glede zahtjeva predstavnika hrvatske manjine za značajnijim sudjelovanjem u vlasti, predsjednik Vučić je rekao kako će im izaći u susret i u dogovoru s HNV-om pokušati pronaći dobra mjesta na kojima će moći pomoći daljnjem razvoju domicilne države i boljem položaju svoje zajednice. Također, obećao je i daljnje ulaganje u prostor kuće bana Jelačića, kao i pomaganje razvoju infrastrukture HNV-a i hrvatske zajednice općenito.

Hrvatski šef diplomatije Gordan Grlić Radman je kazao kako je ovo važan događaj u odnosima Hrvatske i Srbije, koji može postati simbol želje da još snažnije krenemo u rješavanje svih otvorenih pitanja i izgradnju boljih odnosa između dvije zemlje. Iskazao je uvjerenje da će spomen kuća pridonijeti predstavljanju kulture Hrvata, kao i zaštiti kulturno-povijesnog naslijeđa hrvatske manji-

ne u Srbiji. „Manjine jesu i moraju biti poveznica i spona koja će jačati odnose između naše dvije zemlje“, istaknuo je ministar. Glede ostvarivanja prava manjina, Grlić Radman je kazao kako predstavnici srpske manjine u Hrvatskoj imaju tri predstavnika u Saboru i da su koalicijski partneri u hrvatskoj Vladi, te izrazio nadu i očekivanje da će i Hrvati u Srbiji, sukladno međudržavnom sporazumu, imati svoje predstavnike na svim političkim razinama. „Republika Hrvatska, kao članica Europske unije, NATO-a i najvažnijih međunarodnih organizacija, skrbi i uvijek će stajati uz Hrvate izvan Hrvatske, u razgovoru i dijalogu s onim državama u kojima Hrvati žive. Isto to važi i za nacionalne manjine u Hrvatskoj. Mi poštujemo srpsku manjinu, ona ima tri zastupnika u Hrvatskom saboru i nije slučajno da su ovaj praznik čestitali i čelnici Srba u Hrvatskoj. U hrvatskoj Vladi Srbi su koalicijski partneri, imaju potpredsjednika Vlade. Hrvatskoj zajednici želim uspješan rad, današnji susreti su dobar temelj koji ide u pozitivnom pravcu, nadam se da će i Hrvati u Srbiji dobiti svoje predstavnike na svim političkim razinama“, kazao je Grlić Radman. Iskazana je ve-

lika hvala srbijanskome predsjedniku Aleksandru Vučiću. Hrvati Petrovaradina i Novog Sada dobili su primjeren i reprezentativni prostor za rad svojih institucija i udruga, za prezentaciju kulturnog stvaralaštva, za okupljanje i artikuliranje svojih interesa u glavnom gradu Autonomne Pokrajine Vojvodine.

U okviru proslave Dana rođenja bana Jelačića služena je i svečana misa u petrovaradinskoj crkvi sv. Jurja, u kojoj je slavni ban i kršten. Misu je predvodio srijemski biskup mons. Đuro Gašparović.

Sastanak Vučić - Radman

Nakon primopredaje kuće bana Jelačića, predsjednik Srbije Aleksandar Vučić i hrvatski šef diplomatije Gordan Grlić Radman održali su sastanak na kojem je, kako su ocijenili, izražena spremnost Srbije i Hrvatske za intenziviranje dijaloga i unaprjeđenje odnosa.

Grlić Radman je razgovor s Vučićem ocijenio kao „afirmativan, dobar i sadržajan“.

Vučić je kazao kako razgovori nisu bili „ugodi niti laki“, ali da su dogovoreni potezi koji će mnogo značiti Hrvatima u Srbiji i Srbima u Hrvatskoj, kako bi što više zajednički istupali i gledali u budućnost. Predsjednik Srbije istaknuo je spremnost za „zastupanje Hrvata u pokrajinskom i lokalnim parlamentima u Srbiji onako kako je Hrvatska to uredila za srpsku manjinsku zajednicu“. „Spremni smo već sljedećeg tjedna, kada počne formiranje vlade, učiniti značajno lakšim pristup članovima hrvatske zajednice u Vojvodini i lokalnim upravama“, kazao je Vučić. Na sastanku je bilo riječi i o pitanju nestalih osoba tijekom ratnih sukoba. Naime, obje zemlje zajedno tragaju za

1.869 ljudi. Govoreći o potrebi intenziviranja potrage za nestalima, Vučić je ustvrdio kako broj Srba čija se sudbina ne zna nije manji od broja nestalih Hrvata. „To je civilizacijsko i prije svega humano ljudsko pitanje - hoće li moći nečija majka zapaliti svijeću na grobu svoga sina, bez obzira na to je li sin Srbin ili Hrvat... Treba napraviti pomak, to je važno zbog obitelji stradalih. Potrebno je pojačati napore, a to očekujemo i od hrvatske strane“, poručio je Vučić.

„Otvorili smo novo poglavlje suradnje. Prošlost gledamo različitim naočalama, ali mi smo sada u sadašnjosti, moramo definirati budućnost. Upućeni smo jedni na druge“, ocijenio je Grlić Radman. Naglašena je i važnost ekonomske suradnje Srbije i Hrvatske koja, kako je navedeno, može biti primjer za sve ostale aspekte suradnje.

Praznik hrvatske zajednice

Otvarajući svečanu akademiju u atriju Vikarijata srijemskog u Petrovaradinu Jasna Vojnić citirala je riječi bana Josipa Jelačića „Moje ime pripada povijesti, ona će o meni pričati, ali o onome što sam na srcu nosio, ona neće moći ništa kazati“. Naglasila je da riječi bana i danas odzvanjaju. Iako se ne može sa sigurnošću znati što je ban na srcu nosio, iz onoga što nam je ostavio znamo da je to bio njegov narod, sloboda, ravnopravnost i njegovo dostojanstvo. Protiv drugih nije bio. „Davao je sebe veliki ban, nesebično i neumorno, a njegov dugačak put ga je vodio iz njegovoga rodnoa Srijema u razne krajeve domovine“, rekla je Vojnić.

Predsjednik Pokrajinske vlade Igor Mirović je u svojem obraćanju podsjetio kako se rođendan bana Jelačića od prije tri godine obilježava i kao

Tomislav Žigmanov, predsjednik DSHV

jedan od praznika Vojvodine, te da ga večeras „i suštinski i formalno zajednički slavimo“.

Govoreći o srpsko-hrvatskim odnosima, Mirović je istaknuo kako su ljudi iz sredine 19. stoljeća, poput bana Jelačića, postavili ideal življenja u jednom slobodnijem društvu, društvu međusobnog uvažavanja i slobode za Srbe i Hrvate.

„Možda nećemo uspjeti za našega života dosegnuti taj ideal, ali vrijedi se boriti za budućnost, za onu djecu koja su rođena poslije sukoba, koja danas komuniciraju bolje i modernije, za budućnost koja može i mora biti budućnost i Srbije i Hrvatske. U ime te budućnosti, čestitam vam ovaj veliki praznik“, rekao je Mirović.

U kulturno-umjetničkom programu sudjelovali su HKPD *Jelačić* iz Petrovaradina, *Kraljice Bodroga* iz Monoštora, *HKC Bunjevačko kolo* iz Subotice te Vojvođanski simfonijski orkestar sa solisticom Vericom Pejić.

Svečanoj proslavi praznika hrvatske zajednice, među ostalim, nazočili su i predstavnici Središnjeg državnog

ureda za Hrvate izvan RH, hrvatske diplomacije u Srbiji, hrvatskih županija, DSHV- a, Pokrajinske vlade, Grada Novog Sada, Srijemske biskupije i hrvatskih udruga.

Hrvatsko nacionalno vijeće i Demokratski savez Hrvata u Vojvodini prepoznati su kao ključne manjinske i političke institucije u tijelima domicilne i tijelima matične države. Tomislav Žigmanov, predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini istakao je činjenicu kako je dolazak i susret najviših državnih izaslanstava u Petrovaradin izravna posljedica zalaganja DSHV i njega lično. Tako su Hrvati u Srbiji svojim svjesnim djelovanjem postali ne samo mostom suradnje između dviju država nego i aktivnim čimbenikom u hrvatsko-srpskim odnosima. Naglasio je kako ih u tim nastojanjima neće spriječiti ni subverzivne aktivnosti od ranije poznatih struktura i po jedinaca, koji uporno rade na narušavanju normalizacije odnosa između hrvatskog i srpskog naroda!

DON'T BE AFRAID

„Ne bojte se“, poručuju nam prijatelji iz Istre

Piše:
Marija Mihaliček

Istra i Boka kotorska - poluotok i zaljev, iako geografski udaljeni imaju puno zajedničkog: morem jadranskim povezane, mediteranskim duhom obojene, baštinom i tradicijom oplemenjene, multikulturalnom obogaćene. Ove dvije regije su oduvijek pomorskim, povijesnim i kulturnim putevima bile u doticaju pa zato nije slučajno da se baš preko Boke i Istre vraćalo povjerenje i komunikacija između Hrvatske i Crne Gore poslije raspada zajedničke države.

Taj put je svojom aktivnošću utirala i Zajednica Crnogoraca Istarske županije, koja djeluje u sastavu Saveza Crnogoraca Hrvatske. Od 90-ih godina prošlog stoljeća, ova udruga i njezin predstavnik gospodin Ljubo Radović, u suradnji s crnogorskim ustanovama kul-

Ne želeći da zdravstvena situacija izazvana pandemijom prekine kontinuitet višedesetljetnih susreta, Zajednica Crnogoraca Istarske županije ove godine ponudila nam je da zavirimo u recentno likovno stvaralaštvo Istre i upoznamo četrnaest umjetnika članova HDLU-a Istre.

ture, lokalnom zajednicom i nevladinim organizacijama realizira programe, gradi kulturne veze između Republike Hrvatske i Crne Gore. Tim projektima su predstavljeni mnogi crnogorski slikari, književnici, muzičari u Hrvatskoj i hrvatski umjetnici u Crnoj Gori.

Ne želeći da zdravstvena situacija izazvana pandemijom

prekine kontinuitet višedesetljetnih susreta, Zajednica Crnogoraca Istarske županije ove godine ponudila nam je da zavirimo u recentno likovno stvaralaštvo Istre i upoznamo četrnaest umjetnika članova HDLU-a (Hrvatskog društva likovnih umjetnika) Istre. Suorganizatori ove manifestacije su JU Kulturni centar „Nikola Đurković“ Kotor i Ogranak

Matice hrvatske u Boki kotorskoj.

Izložbu je koncipirao Milan Marin, akademski slikar i predsjednik HDLU Istre. On je i sam jedan od sudionika izložbe, na kojoj su još zastupljeni autori: Eugen Borkovsky, Barbara Cetina, Iva Fonović, Gordana Ivančić, Branko Kolarić, Silvana Konjevoda, Slavica Marin, Monika Petrović, Davor Rapaić, Sanja Simeunović Bajec, Ivona Verbanac, Andrej Zbašnik. Svi oni su uglavnom predstavnici srednje generacije istarskih likovnih umjetnika - po obrazovanju slikari, grafičari, kipari, dizajneri, vizualni umjetnici. S obzirom na poznate zdravstvene okolnosti i ograničenja zbog pandemije, ovo predstavljanje Istre u Boki bilo je skromnije nego inače. Odabrani su radovi na papiru u grafici, akvarelu, akriliku, kombiniranoj tehnici. Prevladavaju radovi u manjim formatima, a glavno obilježje postava je promišljanje umjetnika o svijetu u kome živimo. Heterogenost izložbe čine različite estetike i stilovi: figuralike, apstrakcije, enformela, minimalizma... Ne želeći pojedinačno govoriti o umjetnicima, ipak ćemo izdvojiti rad čiji je autor Milan Marinov. U obliku kubitusa u slobodnom prostoru postavljeni su panoji s pedesetak portreta koji se doživljavaju kao studije, odnosno skice. Rad nosi naziv „Faces on the street“ i zrači jakom ekspresijom, a na studijama autor donosi unutarnja stanja čovjekove uznemirenosti, izražaj straha i patnje. I sama izvedba u jednoj originalnoj kombiniranoj tehnici na gruboj papirnoj podlozi, koju autor koristi, pojačava uznemirujući osjećaj tjeskobe i straha, ali i potiče snagu kojom se treba oduprijeti izazovima života. Simboličan naziv izložbe „Don't be afraid – Ne bojte se“ posuđen je iz Novog zavjeta, Evanđelja

HRVATSKO DRUŠTVO LIKOVNIH UMJETNI KA ISTRE

po Mateju. To su riječi Isusa iz Nazareta kojima je hrabrio svoje učenike na teškom putu koji ih čeka. Milanov objašnjava da se ovaj paradigmatični naziv odnosi na umjetnost „kao težnju ka najvišem dobru koja nas vodi ka apsolutnoj slobodi koja negira strah jer ne poznaje ni svjetovne niti duhovne granice, ona pripada svim ljudima na ovom prekrasnom planetu i zato šalje svoju univerzalnu poruku 'Ne bojte se'“ (M. Marin).

Na otvorenju izložbe, uz pridržavanje mjera NKT, u galeriji Kulturnog centra u Kotoru, pozdravnu riječ uputila je rukovoditeljica programskog sektora Kulturnog centra Marija Sarap. Govorili su Ljubo Radović - predsjednik Saveza Crnogoraca Hrvatske, Milan Marin - predsjednik HDLU Istre, generalna konzulica Republike Hrvatske Jasminka Lončarević. Izložbu je otvorio

gradonačelnik Kotora Željko Aprcović.

Ljubo Radović je, između ostalog, rekao da „Savez Crnogoraca Hrvatske nekoliko desetljeća organizira kulturne manifestacije između ova dva susjedna i prijateljska naroda. Da je to tako svjedoči i večerašnja izložba. Predstavljamo likovnu umjetnost Istarske županije u našoj matičnoj domovini Crnoj Gori“. Radović se osvrnuo i na status crnogorske zajednice u Hrvatskoj. Prema njegovim riječima: „Republika Hrvatska je zemlja koja odvaja velika sredstva za prezentaciju kulture njezinih nacionalnih manjina. Ministarstvo financija Republike Hrvatske izdvojilo je za 2020. godinu 4 milijuna i 800 tisuća kuna za ukupni kulturni amaterizam u Hrvatskoj, a Vlada Republike Hrvatske je uz pomoć Savjeta za nacionalne manjine, svoga izvršnog tijela, izdvojila 43 milijuna i nekoliko stotina tisuća

za kulturni amaterizam nacionalnih manjina.“

Jasminka Lončarević, generalna konzulica Republike Hrvatske u Kotoru, u prigodnom obraćanju naglasila je važnost ovakvih susreta: „U ovih malo više od godinu dana koliko sam u Kotoru na dužnosti generalne konzulice Republike Hrvatske, imala sam često priliku prisustvovati kulturnim događajima. Kotor je ne samo historijski, nego i u naše vrijeme grad kulture. Često su ti događaji, kao i današnji, imali značaj, odnosno karakter da povezuju crnogorsku i hrvatsku kulturu, samim tim Hrvatsku i Crnu Goru, te hrvatski i crnogorski narod. Naše su povijesne veze duge i mnogostrane, a posebno kulturne. One se prepoznaju, prije svega, po ljudima koji su nas povezivali i koji nas danas povezuju u svemu što nam je zajedničko i blisko. Ova izložba priređena je i otvara se kao izraz suradnje udruženja iz Hrvatske i Crne Gore. Ovaj događaj, osim umjetničke dimenzije, ima i svoju širu poruku. Ne bojmo se susreta, nego se otvorimo svemu onome što je pozitivno i humano.“

Predsjednik Hrvatskog društva likovnih umjetnika Istre Milan Marin predstavio je HDLU Istre, koje ima više od 200 članova, a cilj HDLU-a je promoviranje, njegovanje i

Milan Marin, Lica

afirmacija domicilne umjetničke prakse.

Otvarajući izložbu predsjednik Općine Kotor Željko Aprčević rekao je da je ova izložba još jedno zblizavanje kulture Hrvatske i Crne Gore, Istre i Kotora. Također je istaknuo: „Ovakve izložbe nam mijenjaju svakodnevicu, ali nas i podsjećaju da bismo trebali usvojiti načine na koje se umjetnici odnose prema vlastitim korijenima i to treba biti tako po-

svuda i na svim nivoima. Jer jedino na taj način kreativnost iz ateljea ili posjeta jednoj izložbi može se primijeniti u svakodnevici... U vrijeme pandemije, zahvaljujući ovakvim umjetnicima, još jasnije i izraženije svjedočimo jednom kulturnom kodu koji lako, iako izmješten u nove okvire, uporno odolijeva i ne prekida vezu s onim izvornim, iskonskim nadahnućem stvaranja.“

Katalog Etnografske zbirke Muzeja grada Perasta

Piše: **Danijela Đukić**,
etnolog-antropolog

Gotovo 50 godina Međunarodno vijeće muzeja (ICOM) definiralo je muzej kao „neprofitnu instituciju“ koja „pribavlja, konzervira, istražuje, komunicira i izlaže materijalno i nematerijalno naslijeđe čovječanstva i njegove okoline u svrhu obrazovanja, učenja i uživanja“.

Etnografska zbirka Muzeja grada Perasta svjedoči o običajima, nematerijalnom naslijeđu, upotrebnim predmetima i svečanostima grada Perasta. Osnovana zajedno s Muzejom u Perastu 1937. godine, prvobitno je smještena u zgradi općine Perast da bi nakon 20 godina i renoviranja palače

Muzej grada Perasta predstavlja autentičan pogled na bogatu historiju prožetu razdobljem raznih vladavina na području Boke kotorske, a predstavljen je širokoj publici s posebnim naglaskom na originalne predmete koji su bili u peraškim palačama iz doba mletačke, francuske, austrougarske i ostalih vladavina na području Boke.

Bujović dobila trajni smještaj zajedno s predmetima historijsko-umjetničke i pomorske zbirke te predmetima iz ostavštine porodice Visković, nji-

hovom bibliotekom i arhivom. Muzej čuva i mnogobrojne naslove drugih porodica i arhivske dokumente Općine Perast te školsku arhivu.

Muzej grada Perasta predstavlja autentičan pogled na bogatu historiju prožetu razdobljem raznih vladavina na području Boke kotorske, a predstavljen je širokoj publici s posebnim naglaskom na originalne predmete koji su bili u peraškim palačama iz razdoblja mletačke, francuske, austroougarske i ostalih vladavina na području Boke.

S vremenom se uloga Muzeja mijenja te je suradnja s lokalnom zajednicom, proučavanje lokalnih običaja i dokumentiranje elemenata nematerijalnoga kulturnog naslijeđa u istom rangu s nepokretnim i pokretnim kulturnim naslijeđem.

Nematerijalno kulturno dobro od nacionalnog značaja je običaj „Fašinada”, a od lokalnog značaja su Vještina izrade Dobrotske/Peraške torte, Legenda o Katici Kalfić i francuskom mornaru. Uz zaštitene elemente nematerijalnoga kulturnog naslijeđa Peraštani održavaju običaj „Mađ” i „Gađanje kokota”, kao dio svoje baštine uz potporu MZ Perast, stanovnika Perasta i Sekretarijata za kulturu, sport i društvene djelatnosti Općine Kotor.

Muzej grada Perasta u sklopu Etnografske zbirke posjeduje peškire s „Gađanja kokota”, kao i fotografije s Fašinade, Gađanja kokota i Mađa. Pobjednik u gađanju kokota dobiva peškir (lentu) s nazivom običaja i godinom održavanja. Vjerovanja i običaji, način života su primarni zadaci etnologije, a proučavanjem i praćenjem običaja lokalne zajednice prate se promjene u prakticiranju.

Uloga Muzeja u zaštiti nematerijalnoga kulturnog naslijeđa je prije svega zaštita muzejskog materijala koji je dio elementa nematerijalnoga kulturnog naslijeđa - bilo da je rezultat vještine izrade ili dio zaštićenog elementa koji se koristi ili se koristio u sklopu nematerijalne baštine.

Muzej ponajprije ima ulogu u očuvanju, zaštiti i prezentaciji predmeta koji su vezani uz nematerijalnu baštinu - praksu, obred, ritual i drugo. Oživ-

ljavanje predmeta kroz priču o njegovoj funkciji u sklopu nematerijalnog naslijeđa, o načinu njegove izrade, primjenom digitalnih tehnologija Muzej može približiti običaje lokalne zajednice široj publici.

Radionice i posjeti djece školske dobi i podizanje svijesti o značaju zaštite nematerijalne baštine važan su se-

gment i jedan dio mehanizma zaštite.

Da bi Muzej istaknuo značaj zaštite elemenata nematerijalne baštine potrebna je uska suradnja sa svim relevantnim institucijama koje se bave zaštitom, prezentacijom i očuvanjem, kao i suradnja s lokalnom zajednicom koja baštini element.

Uloga Muzeja jest u pronalazanju veze između muzejskog materijala i žive prakse, kao i uspostavljanju suradnje Muzeja i lokalne zajednice koje prakticiraju živu praksu te može i revitalizirati/oživjeti praksu koja je zaboravljena.

U sklopu Etnografske zbirke Muzeja grada Perasta nalazi se više od 350 predmeta, podijeljenih u više podzbirki: uniforma, nošnja, upotrebni predmeti, ukrasni predmeti, škrinje, ribarske alatke, muzički instrumenti i nakit.

U Katalogu su prikazani naj-reprezentativniji predmeti iz zbirke među kojima su predstavljena i zaštićena pokretna kulturna dobra.

Katalog krasi fotografije dijelova uniforme Peraške odnosno Bokeljske mornarice – koret, ječerma, čemer - pojas, kapa mornara, kalpak oficira i fišeklija; dijelovi muške risanske – dio jeleka – toke i ženske crnogorske narodne nošnje – koret; zatim dokument iz 14.

drugi predmeti svjedoče o načinu života prijašnjih vjekova.

U zbirci se nalaze mnogobrojne blanje i stolarske alatke, a koje su se koristile i u gradnji i popravljanju brodova.

Etnografska zbirka interpretativnom tradicijom utječe na razumijevanje specifičnih kultura i tradicija - odgovara na pitanja od značaja za društvo, kako užu tako i širu zajednicu, upućujući na jedinstvenost i kulturnu raznolikost. Etnografska zbirka Muzeja grada Perasta svjedočanstvo je prošlih

stoljeća koji govori o gradnji brodova u Perastu.

Podzbirka muzički instrumenti obuhvaća gusle (crnogorske i turske), lijericu, dvojnice i sviralo. Dio bogate muzičke kulture u Perastu vezuje se uz karnevalske svečanosti, javne proslave i priredbe, a 1900. godine osniva se i Peraško tamburaško društvo „Zmajević“.

Podzbirka nakit obuhvaća ženske čemere, pašte-kopče za pojas i narukvicu. Ženski čemeri filigranske izrade rađeni su tehnikom livenja i kovanja, bogate su izrade s pozlatom. Čemer je sastavni dio ženske narodne nošnje bilo da je raskošnije ili jednostavnije izrade. Najprije su ga nosile udate žene, a kasnije i djevojke. S

jedne strane predstavljao je odjevni detalj, a s druge socijalni status. Bogatije ukrašeni nakit imale su imućnije porodice. Pločice u obliku romba su čest motiv na kovanim i filigranskim čemerima i predstavljaju simbol plodnosti.

Štap gradskog kapetana je dio stalnog postava i dio podzbirke upotrebnih predmeti. Štap je simbol moći i vlasti u Perastu koji se predavao načelnicima, odnosno gradskim kapetanima ovoga grada za vrijeme Mletačke Republike.

Skaldalet-grijač za krevet, đirorosto – roštilj na satni mehanizam, garniture utega za ulaganje, šivaća mašina, brenuvijač za kosu i mnogobrojni

Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu u Parizu 2. studenoga 2001. godine, u članku 7. kaže: „Svaka kreativnost potječe iz kulturnih tradicija, ali se širi u kontaktu s drugim kulturama. Zato se kulturno naslijeđe u svim oblicima treba sačuvati, da mu se da značaj i da se prenese na buduće generacije u svojstvu svjedočenja o iskustvu i ljudskim težnjama, a kako bi se njegovala kreativnost u svojoj raznolikosti i razvijao pravi dijalog između kultura.“

Edukaciju, širenje svijesti o značaju muzejskih predmeta i kulturnih dobara, sredine u kojoj živimo, a koja je bogata

vremena, načina života, svakodnevnih upotrebnih/ukrasnih predmeta koji imaju veliku ulogu u razvijanju svijesti i edukaciji o nekadašnjoj svakodnevici. Značaj pojedinih predmeta Etnografske zbirke ogleda se u doprinosu sagledavanju specifičnosti u odnosu na rijetkost pa ako gledamo i šire, na kulturnu raznolikost i uspoređivanje ovdašnje kulture s drugim kulturama.

Univerzalna deklaracija UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti, koja je usvojena na Generalnoj konferenciji

kulturnim raznolikostima, potrebno je svakodnevno promovirati i poticati sve generacije s akcentom na mlade koji mogu biti budući djelatnici u kulturi te svakako pojedinci koji imaju znanja o području zaštićenom UNESCO-m od 1979. godine. Tako bi zajedničkim snagama radili na očuvanju materijalnog i nematerijalnog naslijeđa.

Objavlivanjem Kataloga skrenula se pažnja na bogato naslijeđe koje se čuva u Muzeju te se time širi svijest o onome što nas okružuje i čini te prepoznaje kroz jednu priču, a kojom se lokalne zajednice, grupe i/ili pojedinci identificiraju.

Projekt je financiran u sklopu Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara Ministarstva kulture Crne Gore – Cetinje.

*PROMOVIRANA KNJIGA PJESAMA POMORSKOG
KAPETANA I PJESNIKA GRACIJE GAŠA
MAROVIĆA*

Ferao iz kaštela

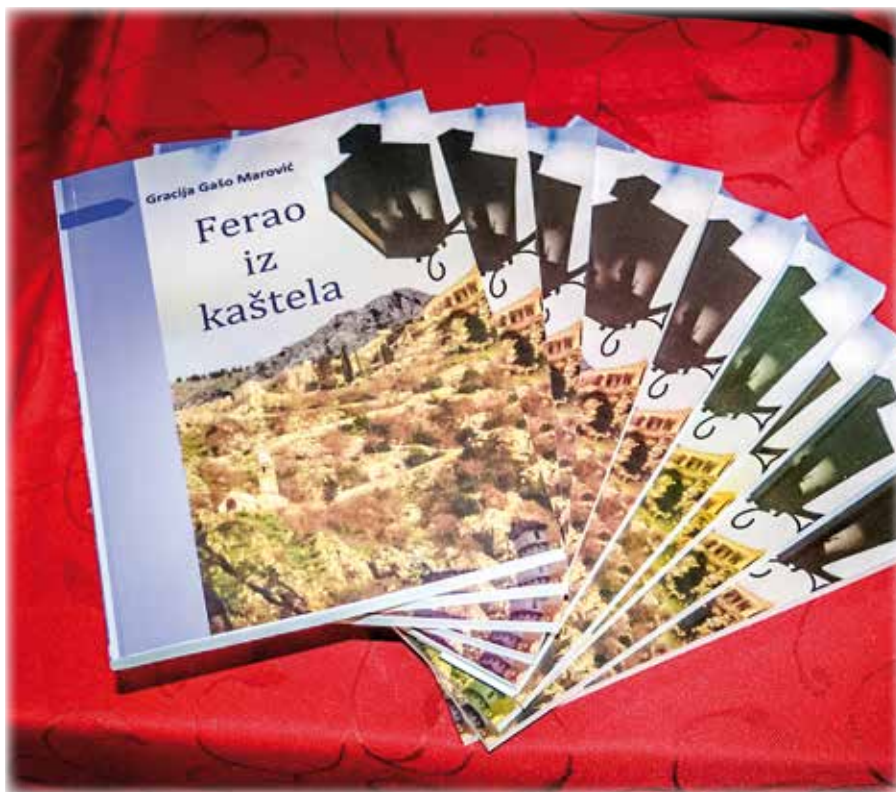
Svaki put odlazeći iz Boke, s našim kapetanima i pomorcima odlazio je i dio uspomena. One su se kovitlale u morskim burama nad brodom, a zatim uranjale u stihove. Danas ih imamo izbrušene u stihovima zbirke 'Ferao iz kaštela'.

Piše:
Aleksandra Tomović

Promocija zbirke pjesama „Ferao iz kaštela“, autora Gracije Gaša Marovića, održana je 11. listopada 2020. godine u Domu kulture „Josip Marković“ u Donjoj Lastvi, a dan kasnije u Kulturnom centru „Nikola Đurković“ u Koturu. Izdavač zbirke je Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, a financirana je sredstvima Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore uz potporu Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore.

Na promociji u Donjoj Lastvi sudjelovali su Ana Vuksanović, tajnica Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore, Neven Staničić, direktor Centra za kulturu Tivat, članovi Amaterskog kazališta Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore, Aleksandra Tomović, profesorica književnosti, a na kraju večeri publici se obratio i autor.

Ana Vuksanović istaknula je na početku promocije doprinos profesorice Dijane Milošević, „bez čijeg nesebičnog truda i zalaganja bi realiziranje ove zbirke i ove pjesničke večeri u mnogome bilo otežano“. Vuksanović se prisjetila i hrvatske pjesnikinje iz Boke,

Promocija u Tivtu

skih kapetana iz razdoblja baroka, istaknula je da i u našem vremenu imamo kapetane, poput Gracije Marovića, koji pišu poeziju. Teme ovih pjesama vezane su za Boku i sve ono što čini život u Boki. „Svaki put odlazeći iz Boke, s našim kapetanima i pomorcima odlazio je i dio uspomena. One su se kovitlale u morskim burama nad brodom, a zatim uranjale u stihove. Danas ih imamo izbrušene u stihovima zbirke ‘Ferao iz kaštela’.“

Desanke Matijević, koja je jedna od recenzentkinja ove zbirke, „čijeg se stvaralaštva sjećamo s posebnim pijetom“. Govoreći o zbirci „Ferao iz kaštela“, zahvalila je Gašu Maroviću, koji je kroničar ovog vremena u Boki. Ona je rekla da Gašo poeziju i stih osjeća kao svoju sigurnu luku. Naslonjenost na tradiciju i povezanost s rodnom grudom osjeća se u jeziku i muljanskom poddijalektu.

Na jezik Gašove poezije posebno se osvrnuo Neven Staničić u svom izlaganju. Nakon recitiranja pjesme „Stara barka“ istaknuo je: „Ja sam uvjeren da ni studenti Više pomorske škole u Kotoru, da ne kažem nautičari, ne znaju ovoliko dijelova barke niti bi ih mogli opisati, navesti kako se koji dio zove i čemu služi. Sve je ovo stalo u Gašove stihove, na čemu smo mu zahvalni.“ Također je istaknuo da je ova poezija napisana „da bi trajala i samim time kao staro vino, zapravo sve više značila i nama i ljudima koji će je, eventualno, izučavati“.

Aleksandra Tomović, koja je izučavala poeziju dobrotskih pjesmarica, osvrnula se na fenomen pjesmarica. Istaknuvši značaj Miloša Miloševića i Gracije Brajkovića, koji su pisali o pjesmaricama dobrot-

Promocija u Kotoru

Zbirka pjesama „Ferao iz kaštela“ ima tri poglavlja: Kamena kuća, More moje plavo i Vrt. To su tri jedinstva bez kojih se ne može zamisliti život na moru. Kamena kuća kao sigurni bastion mladosti, porodične sreće ali i teškog života. Plavo more kao prva slika koju vidimo kad otvorimo oči i poslednja sa kojom odlazimo na počinak. More od kojeg se živi, jer kako kaže pjesnik: „Samo ploviti i ribati se mora.“ Vrt, kao Rajski vrt, vrt mladosti, ljubavi, rajskih naslada i uživanja. Ali, kao što je čovjek zbog svoga grijeha protjeran iz Rajskog vrta, tako se i pjesnik sada već samo sjeća mladosti i uživanja, koji su nepovratno prošli.

U pjesmama sa početka zbirke, pjesnik je hroničar svoga vremena. On opisuje grad i

ljude onako kako ih on pamti. Pamti oriđinale svoga vremena, bokeške fešte, stare zanate i način života koji lagano nestaje. „Oriđinali su već odavno mrtvi,“ zaključuje pjesnik, a neke nove generacije nemaju poštovanja prema pređašnjim vremenima. Zato će za sebe pjesnik reći da je „poslednji sanjar“ kojeg budni slabo razumiju. On pjeva o težini života na moru i uz more, o nekim zaboravljenim ulicama i raspjevanim konobama, koje čuvaju uspomene na mladost. Tu je i jedna, sada već slomljena gitara, uz čije žice je pjesnikova duša nekada živjela. Pjesme Gracije Marovića se mogu omirisati dok ih čitate. One su pune mediteranskog rastinja, ruža, proljeća i rogača. Čitajući ove pjesme, u čitaocu se

miješaju mediteranski mirisi i opor ukus soli, a kako bi osjetio život na moru, pjesnik ga poziva da sa barkarijolima zaplovi sa jedne na drugu obalu. Čovjek Mediterana je vezan za more, a pjesnik je svjestan te vezanosti i priznaje: „Volim svoje more i za njega živim.“ Pjesnik sa morem razgovara, moru se ispovijeda, sa galebovima druži...

Marović je u katrenima pisao o svemu onome što čini njegov život, ali i život svih onih koji žive uz more i sa morem. Njegova leksika je narodna, bez pretjerivanja i uljepšavanja. Rečenica je jednostavna, a pojedini stihovi bi se mogli zapjevati u konobi, uz čašu vina. Onako kako u sebi osjeća život, tako ga je i prenosio na hartiju. Kao i mnogi dobrotroski pomorci vjekovima prije njega, ovaj kapetan-pjesnik je u svojim pjesmaricama bilježio svoj, ali i život jednog grada i zaliva kojem se uvijek rado vraćao sa dalekih mora.

Gracija Gašo Marović je kao ferao iz kaštela. Svjetlost, pomalo žuta od patine vremena, koja baca sjenu na sve ono što je iza njega, na neke teške, ali ljepše prošle dane. Ovom zbirkom poezije svijetli nad Bokom, poput Diogena koji je svjetiljkom tražio bolje ljude.

**U SUSRET DJEČJOJ NEDJELJI, A U POVODU DANA EUROPSKE
BAŠTINE TRETIRANE TEME BAŠTINE I OBRAZOVANJA**

Vodimo vas u gusarsku pustolovinu!

Priredila:
Jasmina Bajo

U susret Dječjoj nedelji, a u povodu Dana europske baštine 2020., koji su organizirali na temu „Baština i obrazovanje“ JU Kulturni centar „Nikola Đurković“ Kotor, Gradska biblioteka i čitaonica u suradnji s JU Pomorskim muzejom Crne Gore iz Kotora, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture, održana je u utorak i srijedu, 29. i 30. rujna, zabavno-edukativna manifestacija „Vodimo vas u gusarsku pustolovinu“.

U Pomorskom muzeju Crne Gore u utorak 29. 9. 2020. u 11 sati bibliotekarska savjetnica Jelena Vukasović, viša bibliotekarka Danijela Nikčević i dokumentaristkinja Dijana Đurašković govorile su djeci o romanu „Mali pirat“ Ante Staničića i o historijskom liku, poznatome turskom osvajaču i piratu Hajrudinu Barbarosi.

Roman Ante Staničića „Mali pirat“ vodi nas u daleko 18. stoljeće, u Boku naših predaka, u vrijeme kada su Jadranskim morem harali gusari. Bokeljski vješti pomorci, hrabri i snalažljivi pustolovi, vjekovima su se borili protiv njih. Nadahnut životom Bokelja, pisac je oslikao život bokokotorskih pomoraca i njihovih narodnih običaja, od kojih su najupe-

čatljivije prikazani običaji vezani uz čin svadbe.

Danijela Nikčević govorila je o historijskom liku Hajrudina Barbarose (Hizir Hajreddin Paša), poznatog pod nadimkom „Crvenobradi“. Prijatelj mora, a neprijatelj svih onih koji su njime plovili, kako je on oholo govorio, postao je pravi strah i trepet za stanovnike obala gusarskom flotom s kojom je odbijao napade kršćanskih flota, a napadao i pljačkao obalna mjesta u kršćanskim državama južne Europe, plijenio europske trgovačke brodove i otimao posvuda gdje je dopirao nevine ljude i za njih tražio velike otкупnine.

O Barbarosinom napadu i obrani grada Kotora 1539. govorila je Dijana Đurašković. Nakon što je osvojio Herceg Novi i Risan, u kolovozu 1539. godine krenuo je u napad na Kotor sa svojih 70 galija i oko 30.000 vojnika. Nakon nekoliko pokušaja, kada je vidio jake utvrde Kotora, kao i snažnu

obranu, junaštvo i hrabrost stanovnika, izgubio je svaku nadu da bi ga mogao osvojiti pa je naredio da se obustavi napad na Kotor - za njega neosvojiv grad. Dana 16. kolovoza digli su sidra tako da je to ujedno bio i posljednji napad Turaka na Kotor.

Pokazna radionica o izradi drvenih barki u Boki kotorskoj održana je 30. rujna 2020. Brodić se otisnuo iz Parka slobode prema radionici profesora Srednje pomorske škole Vitomira Vujovića na Prčanju i predsjednika NVO „Kamelija“ Romea Mihovića u Stolivu.

Izrada drvene barke ima tradicionalne i kulturno-historijske vrijednosti. Riječ je o drevnom znanju i umijeću izrade, popravljanju i održavanju tradicionalne drvene barke. Vitomir Vito Vujović govorio je zainteresiranim sudionicima o procesu izrade drvenih barki: „Drvena barka je jako kompliciran sklop i ima mnogo elemenata. Postupak izrade je zanimljiv, a sve ovisi o

kompleksnosti same forme jer postoje softverska ograničenja. Ranije se za izradu barki u Boki koristila murva ili dud i brijest pa su ljudi namjenski sadili murvu na prostoru Boke i pripremali je za drvenu brodogradnju.“

Romeo Mihović govorio je o događaju „Camelia trophy“ koji se odigrava u sklopu Feste kamelija. Na inicijativu Zorana Nikolića iz Prčnja te pokojnog Branka Nikolića iz Tivta, njihova borba za očuvanje drvenih barki kao vrijednog dijela bokeške tradicije i značajne odrednice identiteta ovoga prostora realizirana je i u vidu natjecanja drvenih barki na vesla. Ribari su uvijek išli na ribanje drvenim barkama. Djeca su imala priliku vidjeti i guc Vinka Vujovića star 180 godina.

Radionica je organizirana uz strogo poštovanje mjera NKT-a, a uz kotorske školarce bila su prisutna i djeca iz Dječjeg doma „Mladost“ iz Bijele.

U ZALEĐU BOKE KOTORSKE POSADILI 13.000 MASLINA,
PLANIRAJU UKUPNO 40.000

Kompanija „Čelebić agrar“ planira proizvodnju maslinovog ulja...

Razgovor vodio:
Miro Marušić

Zaleđe Boke kotorske, selo Vranovići – Općina Kotor, predivan pogled s jedne strane na uvalu Bigova i otvoreno more, a s druge strane na Tivatski zaljev, idealna je lokacija za apartmansko naselje ili hotelski kompleks! Ali, tako nisu misli u kompaniji „Čelebić agrar“. Smatrali su da je vrijednije sačuvati autentičnost ovog krajolika i oplemeniti ga autohtonom vrstom stabala čiji su plodovi vjekovima hranili mještane, dajući im zlatne kapi ulja. Zasadili su maslinik s 13.000 stabala, a u budućnosti planiraju imati 40.000 stabala. Na kamenitom tlu pronašli su vodu za navodnjavanje, a planiraju napraviti mlin i pokrenuti proizvodnju ulja i drugih proizvoda od maslina.

Ovaj projekt dokazuje da se na neiskorištenom terenu u zaleđu Boke može primijeniti suvremeni način sadnje ma-

slinika i proizvodnje kvalitetnoga maslinovog ulja. Nekada je u Boki vrijedilo pravilo da se mladić ne može oženiti ako nije zasadio najmanje stotinu sadnica maslina. I uz to, velika površina zemljišta pogodna za sadnju maslina u Boki kotorskoj ostala je neobrađena, ali u to vrijeme naši preci nisu posjedovali tehnologiju koju danas imamo.

Ali krenimo redom. „Čelebić agrar“ d.o.o. je članica Čelebić grupe, osnovana s namjerom da poslovanje razvije u području poljoprivrede. Na javnom pozivu Vlade Crne Gore, Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja koje je davalo u zakup lokalitet Vranovići – Općina Kotor, prihvaćen je projekt tvrtke „Čelebić agrar“ kojim je bila planirana sadnja maslinika na tom području.

Zemljište od 156 hektara uzeto je u zakup na 30 godina, a investicijskim programom predviđeno je zasađivanje maslina na površini od 125 hektara, kao i podizanje

objekata koji bi bili u službi poljoprivredne proizvodnje i valorizacije lokacije (ekonomsko dvorište, uljara i slično). Cjelokupan investicijski program kompanija planira realizirati do 2023. godine.

I sami iznenađeni nesvakidašnjim prizorom krajolika i projekta koji je u skladu s prirodom, a na koji smo skoro zaboravili, u tek zasađenome masliniku zatekli smo Dejanu Čelebić, izvršnu direktoricu „Čelebić agrar“ d.o.o. koja je, ponosna na sve što je do sada učinjeno, s neskrivenim zadovoljstvom prihvatila da odgovori na naša pitanja.

Kolika je površina maslinika, koliko su trajali radovi na pripremi terena i što je učinjeno? Koliko ste do sada uložili sredstava, a koliko planirate uložiti u cijeli projekt?

Dejana Čelebić: Maslinik će zauzimati površinu od 125 hektara kada bude gotov. Radovi na pripremi terena počeli su krajem 2018. godine i u

Dejana Čelebić

godinu dana očišćeno je oko 90 hektara nepristupačnog terena. Radovi su obuhvaćali uklanjanje niskog rastinja te uklanjanje i lomljenje velikog kamenja, ravnanje terena. Nakon radova na čišćenju terena, vršila se i priprema 13.000 rupa za sadnju prvih maslina, na površini od 51,5 hektara. Rupe su pripremljene na način da se specijaliziranim mašinama vršilo kopanje rupe obujma jednog do tri metra. S obzirom na postotak kamena u izvađenoj zemlji, ona se u drobilničnom postrojenju miješala s dopremljenom plodnom zemljom i uz odgovarajući dodatak gnojiva vraćala u iskopanu rupu. Time je osigurano da nakon sadnje korijen masline može učvrstiti svoje mjesto i osigurati sve hranjive tvari biljci.

Do sada smo u navedene radove uložili više od 1.500.000 €, dok ukupna ulaganja predviđena investicijskim programom iznose 8.000.000 €.

Koliko je maslina posađeno i o kojoj se vrsti radi? Jeste li sadili naše autohtone sorte žuticu i crnicu? Je li gotov sistem navodnjavanja i na koji način ćete dopremiti vodu?

Dejana Čelebić: Ukupan predviđeni broj maslina koji će biti zasađen u masliniku je 40.000. U prosincu 2019. godine počela je sadnja prvih maslina na površini pripremljenoj za sadnju – 51,5 hektara, a do kraja veljače posađeno je 13.000 maslina. Želeći da pružimo novi proizvod crnogorskom i regionalnom tržištu, odlučili smo se za sorte kojih nema u našem

podneblju – španjolske sorte maslina, poput Picuala. Ostale posađene sorte su također španjolske i obuhvaćaju sorte naziva: Carlesca, Arbequina, Manzanillo Sevillano.

Trenutna situacija omela nas je u namjeri da sve preostale masline (oko 27.000) posadimo do kraja tekuće godine, što ćemo nastojati učiniti do kraja sljedeće godine.

Na lokalitetu su izvršena hidro-geološka istraživanja te je izbušen bunar dubine 220 m, a prve manje količine vode su pronađene na dubini od 140 metara. Teren na kojem je izbušen bunar je na nadmorskoj visini od 210 metara, a voda je pronađena na otprilike 70 m nadmorske visine. Na mjestu gdje je pronađena voda izgrađen je rezervoar kapaciteta 50 m³, a na najvišoj koti lokaliteta izgrađena je i akumulacija za vodu kapaciteta 14.000 m³ iz koje će se navodnjavati stabla masline. Akumulacija će se vršiti vodom iz rezervoara, kao i od atmosferskih padalina.

Voda će se iz akumulacije do stabla maslina provesti sistemom za navodnjavanje i prehranu maslina „kap po kap“, a koji je trenutno u izgradnji (za posađenih 13.000 maslina). U sljedećoj fazi sadnje obavljat će se daljnja izgradnja sistema za navodnjavanje i ako bude potrebe i bušenje novog bunara.

Koliko planirate zaposliti osoba i koliko ih trenutno radi?

Dejana Čelebić: Trenutno „Čelebić agrar“ d.o.o. ima tri zaposlenika, a u masliniku su uz agronoma angažirani i sezonski radnici, ovisno o vrsti posla, kao i kolege inženjeri iz matične kompanije i proizvođači koji trenutno rade na izgradnji sistema za navodnjavanje. Investicijskim programom predviđeno je zapošljavanje 18 radnika.

Kada očekujete prvi rod i prvo ulje iz Vašeg maslinika? Planirate li turističke posjete s obzirom na dobar lokalitet i pristupačnost?

Dejana Čelebić: Naš primarni proizvod bit će masline i proizvod od maslina – maslinovo ulje. Turistički posjeti masliniku su predviđeni kao mogućnost, o čemu ćemo detaljnije razmišljati kada realiziramo sve što je obuhvaćeno investicijskim programom.

U masliniku su posađene dvogodišnje sadnice (13.000) pa se prvi urod očekuje za dvije godine (od 1,5 – 2 tone maslina), kada planiramo pokrenuti i rad uljare. Treće godine nakon sadnje očekuje se prvi značajniji rod maslina (od 6 do 7 tona).

Koje stručnjake iz područja maslinarstva ste angažirali i konzultirali na projektu?

Dejana Čelebić: Pripremajući se za početak radova i uzimajući u obzir sličan sastav zemljišta, tijekom 2018. godine posjetili smo maslinike i uljare u BiH i Hrvatskoj i poslušali iskustva vezana za pripremu terena.

Iako smo „pioniri“ u sektoru poljoprivrede, znanje inženjera zaposlenih u Čelebić grupi, kao i dugogodišnje iskustvo u području građevinarstva bilo je korisno pri organizaciji posla ovog opsega, kao i u osmišljavanju racionalnih načina pripreme terena te navodnjanja vanja maslina, uz stalni anga-

žman stručnjaka iz područja agronomije.

Na projektu su od samog početka stalno angažirani domaći stručnjaci iz područja agronomije i inženjeringa, a ostvarili smo suradnju i sa španjolskim stručnjacima (agronomima) s kojima smo stalno u kontaktu.

Obično na ovakvim lokacijama niču apartmanska naselja. Vi ste ponudili jedan drugi, kvalitetniji način očuvanja prostora. Kako ste došli na ideju sadnje maslina i što vas je potaknulo da krenete u ovaj projekt?

Dejana Čelebić: Već dugi niz godina Čelebić grupa, čija je članica „Čelebić agrar“ usmjerava poslovanje ka održivim sektorima privrede kao što su - turizam, ugostiteljstvo, poljoprivreda – pa se takva namjera kompanije ostvarila i prijavom na javni poziv Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja za davanje u zakup zemljišta

u KO Vranovići, s ciljem uspostavljanja zasada maslina, tj. unapređenja maslinarske proizvodnje u Crnoj Gori.

Izvrсна lokacija za razvoj maslinarstva, kao i potencijal lokacije je ono što nas je potaknulo da sudjelujemo na javnom pozivu, ali i spremnost i mogućnost da okupimo domaće i strane stručnjake (eksperti različitih profila) i oplemenimo jedno nepristupačno područje, pretvorimo ga u plodnu zemlju i ponudimo kvalitetan proizvod tržištu.

I uz velika ulaganja i dugo razdoblje za povrat sredstava, očekujemo da će ovaj projekt dugoročno pridonijeti razvoju poljoprivrede, pa i turizma, i biti jedno od ljepših obilježja Crnogorskog primorja.

Vjerujemo da će od ovog projekta koristiti imati svi „stejkholderi“, tj. zainteresirane strane – i kompanija i njezini zaposleni, lokalna i šira društvena zajednica te država.

*PROSLAVLJENI HRVATSKI VATERPOLIST OVE JE SEZONE
TRENER KOTORSKOG PRIMORCA*

Intervju: Sandro Sukno

Razgovor vodila:
Tijana Petrović

Doskorašnji kapetan hrvatske reprezentacije, osvajač zlatne medalje na Olimpijskim igrama u Londonu, najbolji igrač svijeta 2017...

U početku karijere je jako teško, ponekad su velika očekivanja, a razvoj mladih igrača ne ide u par mjeseci rada. To je dug i težak proces, ali upornost se uvijek isplati.

Najbolji igrač svijeta 2017.

Sandro Sukno završio je igračku karijeru prošle godine zbog zdravstvenih problema, ali je kao trener ostao u sportu kojim je opčinjen od malena. U karijeri je igrao za dubrovački Jug, talijanski Pro Recco i riječko Primorje, a s reprezentacijom ima 10 medalja s velikih natjecanja.

Donedavno je bio dio hrvatskoga nacionalnog tima u bazenu, a sada kao pomoćnik selektora Ivice Tucka vodi, podržava i hrabri svoju momčad s klupe. U toj ulozi je već odradio dva velika natjecanja, prošlogodišnje Svjetsko prvenstvo i Europsko prvenstvo u Budimpešti početkom 2020. godine.

Proslavljeni hrvatski vaterpolist ove sezone je trener kotorskog VPK Primorac.

Nakon što ste se oprostili od profesionalne igračke karijere, ostali ste u vaterpolu i to kao trener VPK Primorac, koji će uskoro proslaviti svoju stotu godišnjicu. Kako je došlo do suradnje s kotorskim klubom?

Sandro Sukno: Jako mi je drago da sam ostao u vaterpolu nakon igračke karijere. Primorac i grad Kotor su puni povijesti i jako mi je drago što sam dobio priliku biti trener tako slavnoga kluba. Početni kontakti su krenuli kad se spominjala nova struktura kluba. Poznavajući predsjednika Janovića i direktora Petrovića iz igračkih dana, shvatio sam da će klub ići u dobrom smjeru. Nadamo se da ćemo ubrzo dobiti bazen i krenuti u ozbiljan razvoj kako

seniorskog pogona, tako i svih mlađih kategorija.

Što za Vas predstavlja vaterpolo?

Sandro Sukno: Vaterpolo je za mene život, u njemu sam od sedme godine i iznimno mi je drago da sam i dalje usko vezan uz taj sport.

Kotor i Dubrovnik su geografski blizu, istodobno snažno povezani mnogim neraskidivim vezama, pa tako i vaterpolskim. Vjerujem da ste više puta imali priliku doći u naš grad, ali ne i duže u njemu boraviti. Kakvi su Vaši dojmovi? Kako su Vas Kotorani prihvatili? Iako se u doba korone teško može upoznati jedan grad i njegov

Ove sezone vodi ekipu Primorca

mentalitet, sigurno ste stekli neke dojmove.

Sandro Sukno: Dosta sam puta gostovao u Kotoru i bilo je svaki put lijepo igrati. Evo, sad i kao domaćin se super osjećam u gradu koji je jako sličan po temperamentu mom rodnom Dubrovniku. Tako da sam se dosta brzo prilagodio.

Primorac posljednjih godina nastupa u podmlađenom

sastavu, oslanjajući se uglavnom na igrače iz svoje vaterpolske škole. Kakva su Vaša očekivanja od ekipe koju ste preuzeli, koju vodite?

Sandro Sukno: Primorac mora temeljiti seniorski pogon na domaćim igračima. To je duži proces, ali jedini ispravan put. Što više se treba posvetiti radu s mlađim kategorijama i gurati domaće igrače koji zaslužuju ponajprije marljivim

radom da dobiju priliku igrati za seniorski tim.

Kotorski bazen i dalje je izvan funkcije tako da gotovo svakog dana putujete u susjednu Budvu ili Herceg Novi na jutarnje i večernje treninge. Kako u takvim uvjetima uspijevate motivirati ekipu?

Sandro Sukno: Nadamo se da će ti momci biti nagrađeni i da ćemo ubrzo prijeći u kotorski bazen. Nakon toga će biti puno lakše raditi i napredovati u svim segmentima.

Kakav ste trener? Inzistirate li na tome da svatko zna svoje obveze i ispuni ih na najbolji mogući način, motivirano i srčano, ili se ponekad postavite prijateljski prema mladim igračima pa im „progledate kroz prste“?

Sandro Sukno: U moderno doba jako teško prolaze treneri tirani. Ali se apsolutno mora znati hijerarhija i da je trener glavni koji odlučuje. Za uspjeh u sportu važan je marljivi rad. Nekad je teško, ali kad-tad se to sve vrati u vidu medalja i trofeja. Uvijek treba malo progledati kroz prste.

Imaju li danas mladi igrači karakter, motivaciju, srčanost i želju za „borbom” i pobjedom?

Sandro Sukno: Većinom imaju, ali onaj tko ima sve te karakteristike a ne razvija ih maksimalnim radom, ubrzo će ga prestići netko od kolega na treningu koji ima želju i upornost.

Talent ti pomaže da samo lakše svladaš neke vježbe, trening, utakmice. Ali ako nisi redovit i uporan u radu, taj talent ne razvija se u smjeru u kojem bi trebao.

A na to sam najčešće nailazio u svome igračkom iskustvu...

Jeste li imali uzore tijekom vaterpolskog odrastanja?

Sandro Sukno: Nisam imao nekog pojedinca da sam bio zaluđen za njim. Za vaterpolom sam bio apsolutni fanatik, gledao sam i po 3-4 video kazete utakmica dnevno dok sam išao u osnovnu školu. Naravno, samo da ne bih morao učiti za školu.

Već nekoliko godina jedan od najtežih, ali i najljepših sportova prilično je zapostavljen u odnosu na druge masovnije. Klubovi se bore s financijskim problemima, nedostatkom infrastrukture, teško dolaze do sponzora... Vidite li način da se to promijeni?

Sandro Sukno: Sigurno je od iznimne važnosti da krovne organizacije pojačaju ulaganja u marketing i naravno u nagradne fondove za klupska natjecanja. Osvajanjem ili igranjem završnica europskih i regionalnih natjecanja moraš dobivati financijske nagrade. Bez toga vaterpolo nema ozbiljnu perspektivu.

Došlo je do smjene generacija u crnogorskoj vaterpolskoj reprezentaciji. Što mislite o podmladenome nacionalnom timu?

Sandro Sukno: Selektor Gojković mora imati apsolutnu potporu u daljnjem radu s nacionalnim timom. Mislim da je izabrao dobar put s postupnim pomlađivanjem tima i što je super za mlade igrače da u smjenu generacije koja mora trajati po par godina osvajaju medalje. Kao na EP u Budimpešti.

Donedavno ste bili dio hrvatskoga nacionalnog tima u bazenu, a sada kao pomoćnik selektora Ivice Tucka vodite i podržavate svoju momčad s klupe. Kakav je to

Mlađan Janović, Sandro Sukno, Antonio Petrović

osjećaj? Koja je razlika biti u bazenu i na klupi?

Sandro Sukno: Prošao sam puno toga s tim momcima u bazenu i jako mi je drago da sam ostao uz reprezentaciju i poslije igračke karijere. Osjećam se izvrsno u stručnom štabu Ivice Tucka i nadam se da pomažem tim momcima u daljnjem napretku i pobjedama.

Što biste savjetovali vaterpolistima koji su na početku karijere, a žele se uspješno

i profesionalno baviti ovim sportom?

Sandro Sukno: Na prvo mjestu, moraju to voljeti i uživati u tome. Onda je sve to puno lakše. U početku karijere je jako teško, ponekad su velika očekivanja, a razvoj mladih igrača ne ide u par mjeseci rada. To je dug i težak proces, ali upornost se uvijek isplati.

Sport je najpravedniji dio života!

U Kotoru predstavljeni završni rezultati projekta CattaroSail

Piše:
Miro Marušić

U Pomorskome muzeju Crne Gore Kotor predstavljeni su završni rezultati projekta „CattaroSail“ koji je realiziran u sklopu Re-

LOaD programa, u suradnji s Općinom Kotor.

Projekt „CattaroSail“ realizirala je NVO „Kalafatska radionica Bokovac“ u suradnji s NVO „Kamelija“ iz Stoliva i jedriličarskim klubom „Lahor“ iz Kotora.

„Najveći doprinos projekta je to što smo uspjeli uključiti mlade jedriličare iz JK Lahor iz Kotora koji su uz obuku s iskusnim jedriličarima, a koji poznaju brodogradnju i jedrenje, došli u situaciju da na mlade prenesu svoje znanje.

Osim kulturno-zabavnog programa pod nazivom *Dani jedrenja*, realizirana je i Studija o jedriličarstvu koja je pokazala zanimljive rezultate koliko vaši sugrađani znaju o jedriličarstvu, ali i na čemu treba raditi kako bismo unaprijedili jedriličarstvo...“, rekao je Darko Pekić u ime nositelja projekta, kalafatske radionice „Bokovac“ iz Bara.

Predsjednik Općine Kotor Željko Aprcović istaknuo je da je jedan od ciljeva ovog projekta jačanje veza između lokalne samouprave i civilnog sektora.

Ono što radi Kalafatska radionica Bokovac, uz ono što je tradicija Boke kotorske - a to je život s morem i od mora jer je sve morem dolazilo i sve se događalo na moru - treba biti na ponos cijele Crne Gore i regije. Puno rada i truda mora biti uloženo da bi se dobio takav proizvod, istaknuo je Aprcović.

„Značaj tradicije izrade drvenih barki je posebna vrijednost, koja predstavlja nacionalno blago. Drvenim barkama i jedrenjacima trebamo dati posebno mjesto, a kalafatski zanat koji njeguje obitelj Bokovac treba zaštititi i sačuvati jer predstavlja nematerijalnu kulturnu baštinu Crne Gore. Ojedrene barke Arsenalka ne krasi samo naše marine, već i inozemne reprezentativne marine. Tradicija od 50 godina postojanja ove kalafatske radionice dovoljno govori o tome da tu stanuje iskustvo, empirija i ponajprije ljubav prema onome što trebamo vrednovati i poštovati. Želim da ova kalafatska radionica svojim punim jedrima ide naprijed i da u vrijeme novih tehnologija od zaborava sačuva ovaj stari zanat i prenese ga na nove generacije“, poručio je Aprcović.

Direktor Pomorskog muzeja Crne Gore Andro Radulović rekao je da tragovi brodograd-

nje u Boki datiraju od Antike, a zaljev kao prirodna luka bio je idealan prostor za njezino razvijanje.

„Već krajem srednjeg vijeka pouzdano znamo da je veliki broj naselja u Boki imao svoje kalafatske radionice, za izgradnju i reparaciju drvenih brodova i barki, samo u Perastu su postojale tri. Tradicija brodogradnje nas obavezuje ne samo da je spominjemo, da o njoj pišemo u znanstvenim radovima, već da je oživimo i

stvorimo uvjete da se ne ugasi i ne postane samo legenda ili priča za turiste“, istaknuo je Radulović.

Direktorica Direktorata za kulturnu baštinu u sklopu Ministarstva kulture Dobrila Vlahović izrazila je zadovoljstvo što je ova manifestacija organizirana u Kotoru, gradu koji zbog svojih jedinstvenih i rijetkih kulturnih vrijednosti pripada univerzalnim vrijednostima UNESCO-ve kulturne baštine.

Predsjednica NVO „Kalafatska radionica Bokovac” Miroslavka Lala Bokovac zahvalila je svima koji su podržali projekt CattaroSail i podsjetila da je u sklopu projekta tiskana publikacija „Studija o razvoju jedriličarstva u Kotoru“.

„Zahvaljujući nastojanjima entuzijasta, s profesorom Mihom Belanom i predsjednikom JK Lahor Filipom Petričevićem na čelu, projekt s uspjehom podsjeća na slavne tradicije bokeljskog jedrenja, kako trgovačkog tako i sportskog...“, istaknula je za Boka News Lala Bokovac.

Organizatori su zaslužnima za realizaciju projekta uručili poklone, tri makete „Arsenalke“, rad Damira Montića.

Programu je prethodila regata koja je održana ispred zidina Staroga grada pa su nakon regate dodijeljene nagrade.

Na regati su sudjelovale tri ojedrene drvene barke tako da nije određeno prvo mjesto, već su nagrade dobili svi sudionici: Majda Mehmedović i Todor Tušup, Filip Petričević iz kluba „Lahor” i Darko Vujošević, skiper iz „Kalafatske radionice Bokovac”.

Podsjetimo, projekt CattaroSail podržan je u sklopu Regionalnog programa lokalne

„S obzirom na značaj i sveobuhvatnost projekta, kako za sport tako i za kulturu, istaknut ću da ekonomska valorizacija kulturnog naslijeđa i jačanje konekcije s turističkom ponudom zasnovanom na principima održivog razvoja predstavlja važnu ulogu u procesu razvoja kulturne baštine. Promoviranje kulturnog naslijeđa inovativnim pristupom direktno može pridonijeti razvoju kulturnog turizma i ekonomskoj valorizaciji kulturne baštine, što potvrđuje i ovaj projekt”, zaključila je Vlahović.

demokracije na Zapadnom Balkanu (ReLOaD).

ReLOaD program financira Europska unija (EU), a provodi Program za razvoj Ujedinjenih naroda (UNDP). U Crnoj Gori ReLOaD program provodi se u partnerstvu s općinama Kotor, Tivat, Nikšić, Pljevlja i Podgorica.

„Ples jedara” oživio mediteranski duh i neka prošla vremena

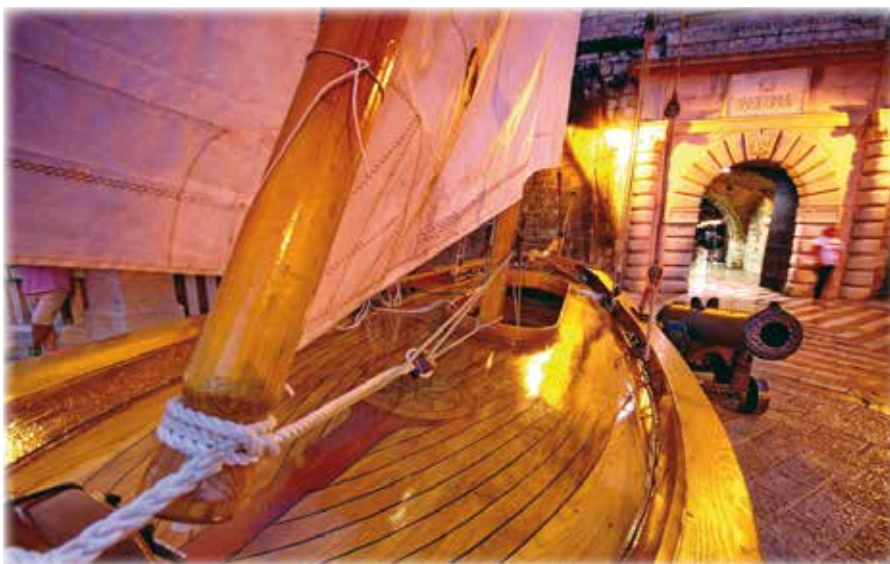
U sklopu manifestacije „Bokeljski vremeplov” u Kotoru je ispred glavnih gradskih vrata održan program „Ples jedara”, u organizaciji Kalafatske radionice Bokovac iz Bara.

Ojedrene drvene barke iz Kalafatske radionice Bokovac plijenile su pažnju tijekom cijelog dana posjetilaca drevnoga Grada. U večernjim satima potpuni mediteranski ugođaj muzikom i klapskom pjesmom začinili su Hrvatska kulturna udruga „Staduni od kulture”, dječja klapa „Marineri” i gudački trio „Glamour Strings”.

„Čuvati i promovirati tradiciju kulturne vrijednosti među mladima i stvarati prostor za razvoj kreativnih potencijal osnovna je misija našeg djelovanja. Ove kreativne radionice daju novi, ali i stari duh našem vremenu, oživljavaju us-

Ples jedara - CattaroSail, foto Z. Nikolić

Ples jedara - CattaroSail, foto Z. Nikolić

pomene i čuvaju od zaborava. Neka ovo bude hvala svima onima koji su stoljećima stvarali i ostavljali u naslijeđe kulturno blago, kamenu i moru, barki, maslini i svemu što se duboko ukorijenilo u dušu. Posebno zahvaljujem Općini Kotor koja nam je više puta pomogla kako bismo uspješno realizirali naše projekte očuvanja tradicije i kulturne baštine”, rekla nam je Lala Bokovac iz Kalafatske radionice Bokovac te poručila da će biti još ovakvih i sličnih događaja.

Instalirana akvarijska oprema prvoga crnogorskog Akvarijuma Boka

Nakon više mjeseci čekanja zbog nastale pandemije koronavirusa, predstavnici talijanske kompanije „Panaque srl“ uspjeli su instalirati kompletnu akvarijsku opremu prvoga morskog akvarija u Crnoj Gori „Boka Akvarijum“ i pustiti je u rad. To je s Instituta za biologiju mora Univerziteta Crne Gore priopćio dr. Mirko Đurović, direktor Boka Akvarijuma.

Dr. Mirko Đurović

„U tijeku je testna faza provjere svih cjevovoda i regulacije neophodnih parametara koji će omogućiti siguran boravak riba i drugih morskih organizama u bazenima, kao što su temperatura, kisik, salinitet i svi drugi parametri. Ova faza podrazumijeva i najbitiniji segment prije naseljavanja Boka Akvarijuma. Stoga će i testiranje trajati 10 do 15 dana kako bismo sa sigurnošću mogli početi naseljavanje organizmima iz mora, ponajprije Bokokotorskog zaljeva“, rekao je dr. Đurović.

Do sada je na Boka Akvarijumu završeno 95% ugovorenih radova. Nakon komisijske predaje sistema Institutu za biologiju mora UCG slijede završni radovi na unutrašnjosti akvarija i na vanjskom uređivanju dvorišta Instituta, u susret prvim posjetiteljima. Tehnička podrška kompanije „Panaque srl“ bit će na raspolaganju kako tijekom razdoblja naseljavanja, tako i tijekom samog otvaranja akvarija za javnost.

„Otvaranje za javnost prije svega će ovisiti o epidemiološkoj situaciji jer nam ona, za sada, diktira sve planove vezane uz otvaranje. Želimo biti

100% sigurni da će budući posjetitelji u potpunosti moći uživati u prikazanome biodiverzitetu Jadranskog mora i Bokokotorskog zaljeva. Danas je osnovni preduvjet za to da imamo povoljnu epidemiološku situaciju. Svakako, mi ćemo raditi na stalnom unapređenju postava jer za postavljanje svih organizama u sve bazene potrebno je strpljenje i malo dulje vremensko razdoblje“, rekao je dr. Đurović.

Boka Akvarijum je dodatni doprinos Univerziteta Crne Gore i Instituta za biologiju mora edukaciji o neophodnosti zaštite morskog ekosistema Jadranskog mora, kao i turističkoj ponudi Boke kotorske i Crne Gore.

Podsjećamo, Akvarijum se nalazi u Palači Radoničić, koja je pod zaštitom spomenika kulture Crne Gore, na 300 m². Ovom prostoru je Institut za biologiju mora, nakon 30 godina nekorištenja zbog lošeg stanja i dotrajalosti instalacija, udahnuo novi život.

U Akvarijumu će biti predstavljena morska flora i fauna Mediterana, Jadrana i Bokokotorskog zaljeva.

Akvarijum Boka je financiran najvećim dijelom iz donacije Kraljevine Norveške, odnosno iz projekta „Centar za zaštitu biološke raznovrsnosti mora Boka Akvarijum – MonteAqua“. Dodatna financijska sredstva osigurana su zahvaljujući Ministarstvu poljoprivrede i ruralnog razvoja i JP Morsko dobro i Univerziteta Crne Gore.

Izvor: UCG

Obilježen Dan općine Herceg Novi

Svečanom sjednicom Skupštine općine koja je prvi put održana u Domu kulture u Bijeloj, obilježen je **Dan oslobođenja i Dan općine Herceg Novi, 28. oktobar.**

Sjednici je prethodilo polaganje vijenaca osloboditeljima grada na spomen-obljezja pokraj Tore, manastira Savina i na spomenik Bezmetković, zatim je održan i defile Gradske muzike i mažoretkinja kroz Bijelu.

Komentirajući aktivnosti u razdoblju između dva praznika grada, koje su prisutnima predstavljene u videu i biltenu, predsjednik Općine istaknuo je da je već treću godinu glavni prioritet rukovodstva lokalne uprave poboljšanje kvalitete života za sve građane Herceg Novog.

Dodao je da uspjeh i napredak ne donose krupne riječi, već jasan plan, rad i čvrsta vizija, zbog čega je lokalna uprava usvojila strateški plan razvoja grada za sljedećih sedam godina u kojem se nalazi više od 100 projekata koji jasno oslikavaju kakav Herceg Novi treba ostaviti sljedećim generacijama.

„Iskreno vjerujem da će nova Vlada konačno prekinuti maćehinski odnos koji je država godinama imala prema našem gradu i da Novi više neće biti promatran kao posljednja točka u odnosu na Podgoricu, već kao prva točka na vratima Crne Gore ka Europskoj uniji“, zaključio je Katić.

Čestitajući još jednom praznik grada, predsjednik Općine uputio je sljedeću poruku: „Naš krajnji cilj je da olakšamo put onima koji dolaze poslije nas. Želimo da grad pet Danica bude čemo mogućnosti i otvorenih prilika, grad u kojem ćemo svi težiti razvoju, novim dostignućima i boljem životu. Vjerujemo da ako svatko od nas pruži najviše od sebe,

Herceg Novi će biti najbolji što može biti. Zato radimo s ljudima, za ljude ovoga grada, sada i ubuduće.“

Dr. Relja Živojnović dobitnik Oktobarske nagrade

Dobitnik najvećeg priznanja Općine Herceg Novi, Oktobarske nagrade, je dr. Relja Živojnović, svjetski priznat oftamolog koji je dao značajan doprinos

ozelenjavanju grada.

„Kad mi je priopćeno da sam dobio Oktobarsku nagradu, javila su mi se dva različita osjećaja. Prvi osjećaj je bio da sam bio jako začuđen. Zašto? Ja sam u ovom oktobru ušao u 90. godinu i isto tako poslije 23 godine života u penziji odjednom dođe ovako nešto kao Oktobarska nagrada. Drugi osjećaj je radost jer ovo nije mala stvar, pogotovo jer dolazi od grada kojem sam posvetio s određenim razmacima 85 godina“, rekao je Živojnović.

Preuzimajući priznanje, dr. Živojnović je zahvalio Općini Herceg Novi, žiriju za dodjelu nagrada, kolegama i prijateljima koji su ga predložili, rođacima i prijateljima, kao i mnogobrojnim sugrađanima koji su ga sreli i čestitali mu na dobivenoj nagradi.

Dobitnica Povelje i zvanja počasne građanke Herceg Novog, košarkašica Ana Dabović, zbog sportskih obveza u Francuskoj nije bila u mogućnosti prisustvovati svečanoj sjednici. Prisutnima se obratila video porukom u kojoj je izrazila zahvalnost na iskazanoj časti. Povelju koju je zavrijedila za izniman doprinos predstavljanju i promociji svoga grada u svijetu umjesto Ane je preuzela njezina majka, Nevenka Dabović.

Boka News

Izložba „Živio grad“ u Pomorskome muzeju

„Živio grad“ naziv je izložbe starih fotografija grada Kotora koja je u povodu Dana općine Kotor postavljena u galeriji Pomorskog muzeja Crne Gore.

Zbog važećih mjera NKT-a nije priređeno svečano otvaranje izložbe, ali zainteresirani građani imali su mogućnost posjetiti izložbu svakoga radnog dana u muzejskoj galeriji do polovine mjeseca prosinca.

Autor izložbe je Ilija Mlinarević, čiji se osvrt o samoj izložbi nalazi u daljnjem tekstu:

„Grad Kotor je kroz minula desetljeća prikazivan u svoj svojoj ljepoti i značaju na tisućama fotografija koje su ga uvijekječile kao historijski i kulturološki centar ovog podneblja.

Stare fotografije dokaz su da je Kotor grad u pravom smislu riječi u svakom vremenu ili nevremenu, u svakom društvenom ili političkom uređenju. Tadašnji autor fotografija je pratio život u gradu, svoje sugrađane na radnim mjestima: u tvornicama, školama, vrtićima, bolnicama...

Na većini fotografija su upravo – ljudi. Kotorani. Umjesto uobičajenih fotografija kotorskih građevina, kojima se Kotor iznad svega ponosi, autori nam prikazuju živopisnu stvarnost grada, pokazujući njegov šarm u svakodnevnom životu. Bogatim izborom fotografija kotorske zbilje autori svijetu pokazuju da je grad živ i nakon svih nedaća Drugog svjetskog rata. Zato sam izložbu i nazvao – Živio grad!

I danas možemo poručiti: Živio grad! sa svim svojim različitostima; Živio grad! jer je grad u pravom smislu te riječi – ma kako god pisalo u službenim zakonskim normama; Živio grad! jer nemamo rezervni Kotor; Živio grad! jer će živjeti i nakon nas; Živio grad! sa svim svojim prednostima i manama koje nas čine njegovim građanima – Kotoranima.

O samim fotografijama imamo malo podataka. Ipak, zahvaljujući konzultacijama s mr. Jovanom J. Martinovićem možemo reći da su nastale početkom 50-ih godina XX. stoljeća, da je njihov autor najvjerojatnije Čedo Kušević sa Prčanja, koji je u tom razdoblju surađivao s državnim ustanovama i da je prvobitnu izložbu najvjerojatnije organizirao lokalni sindikat ili Općina Kotor.

Ove fotografije nisu izlagane više od šest desetljeća. Čekale su svoj trenutak da osvježe emocije i sjećanja onih koji pamte vrijeme kada su

nastale, a one nešto mlađe i sve koji se ne sjećaju Kotoru tog doba da zainteresiraju i drugi put pošalju važnu poruku:

Ništa ne počinje s nama koji sada hodamo katorskim ulicama niti išta završava s nama!

Poslijeratni Kotor se ovim, na prvi pogled običnim, a zapravo snažnim, emotivnim fotografijama želio pohvaliti da se život u gradu normalizirao. Poručuje kako oporavlja svoju privredu, kulturu, školstvo, socijalnu zaštitu i, općenito, kako se svakodnevica odvija, kako ljudi žive i grad raste.

Izloženo je ukupno 67 fotografija koje prikazuju različita mjesta u istom vremenskom razdoblju. Različite životne momente, različitih ljudi, naših sugrađana, Kotorana. Događaje naizgled uobičajene, a zapravo iznimno posebne i važne u smislu prekretnice iz vremena krize do momenta ponovnog rađanja zdrave svakodnevice.

Zato one, osim što odaju dužno poštovanje fotografu, ali i akterima čiji su momenti iz života na njima prikazani, nose važnu poruku. Danas, u vrijeme epidemiološke krize s kojom se suočavamo, one vraćaju vjeru u to da će se život u gradu ponovno odvijati redovitim tokom, kao što je oduvijek to i činio. Bez obzira na raznorazne pošasti, prirodne kataklizme i one koje je izazvao sam čovjek. Jer, život, kao i Grad, na kraju uvijek odnose pobjedu.”

Radio Kotor

Anima: „Pamtimo Dubrovnik 6. prosinca 1991. godine“

ANIMA - Centar za žensko i mirovno obrazovanje Kotor javnosti se obratila priopćenjem u povodu 29. godišnjice najžešćeg napada na Dubrovnik:

„ANIMA Centar za žensko i mirovno obrazovanje Kotor izdaje priopćenje u povodu 29 godina od dana kada su JNA i crnogorski rezervisti najžešće bombardirali (granatirali) Dubrovnik.

Pamtimo taj 6. prosinca 1991. godine i podsjećamo - Od posljedica rata na dubrovačkom području stradalo je 116 civila; poginulo je 194 hrvatskih branitelja i 165 pripadnika JNA iz Crne Gore, 443 osobe zatočene su u logorima Morinj i Bileća, prognano je 33.000 osoba i uništen 2.071 stambeni objekt. Na dan 6. prosinca od granatiranja je poginulo 19 ljudi, 60 je ranjeno, spaljena je biblioteka Međunarodnoga sveučilišnog centra i znatno oštećena stara gradska jezgra. Za ratne zločine izvršene prilikom napada na Dubrovnik osuđeni su pred Haškim tribunalom samo bivši general Jugoslavenske narodne armije (JNA) Pavle Strugar i njemu podređeni zapovjednik Miodrag Jokić. Politička odgovornost nije tražena od onih koji su naredili napad na Dubrovačko područje. Poznato je da su na ovom ratištu vršene i masovne pljačke društvenih i civilnih objekata za koje nitko nije odgovarao iz Crne Gore. Dubrovačko ratovanje je najmanje spominjan

zločin u Crnoj Gori, nakon službene izjave gosp. Đukanovića da mu je žao i materijalne reparacije akcija po Konavlima.

Šutnja nekadašnje vlasti o ovim zločinima i nezadovoljavanje pravde osiguravaju zaborav i nove nacionalne razdore.

Poštujemo patnje žrtava i pamtimo zločine napravljene u naše ime.

Očekujemo od nove Vlade da na listi prioriteta bude i otkrivanje istine o ovom zločinu i preuzimanje političke i društvene odgovornosti.“

Tim Anime

The Times uvrstio Hrvatsku među tri najbolje destinacije u svijetu

Britanske novine *The Times & The Sunday Times* Hrvatsku su uvrstili među tri najbolje destinacije u svijetu, za što je dobila nagradu u kategoriji "Best Country Award 2020", izvijestila je Hrvatska turistička zajednica (HTZ).

Hrvatska je u toj kategoriji nagrađena kao treća destinacija u svijetu, iza prve Italije i drugog Novog Zelanda, a nagrade su ove godine zbog epidemiološke situacije dodijeljene virtualnim putem, u čemu je sudjelovala direktorica predstavništva HTZ-a u Velikoj Britaniji Darija Reić.

Ona ističe da Hrvatska „fantastičnom turističkom ponudom i neumornom promocijom neupitno zaslužuje naslov jedne od najboljih zemalja“.

Suradnja znanstvenih institucija – spona između Splita i Kotora koji tradicionalno dobro surađuju

Posjet Sveučilištu u Splitu za direktora i znanstvenog savjetnika Instituta za biologiju mora UCG, dr. Aleksandra Joksimovića, predstavlja dodatnu sponu između Splita i Kotora koji tradicionalno ostvaruju dobru suradnju.

„Boravak i posjeti institucijama koje se bave sličnim aktivnostima kao i matična uvijek nosi osjećaj novoga iskustva, upoznavanja novih ljudi, kolega. Sveučilište u Splitu ima dugu tradiciju istraživanja morskog ekosistema, studijske programe ciljano posvećene izučavanju ribarstva, marikulture, morskog biodiverziteta, odnoso flore i faune“, rekao je Joksimović.

Posebno ističe dobru organizaciju na splitskom sveučilištu, opskrbljenost Sveučilišne biblioteke vrlo bogatim fondom stručne i znanstvene literature, ali i važnost morskog ribarstva i marikulture koji će u budućnosti, kako kaže, biti važni za proizvodnju zdrave proteinske hrane iz mora.

„Već dugo znamo da je Hrvatska popularna tema svakog razgovora o putovanjima, a posjet hrvatskim destinacijama je nešto s čime se Britanci vole i pohvaliti u društvu, do te mjere da neke ni odlazak u izolaciju nije pokolebao u namjeri putovanja i uživanja u Hrvatskoj. Ova nagrada je učvrstila poziciju Hrvatske u Velikoj Britaniji kao destinacije prekrasnog krajolika i raznolike, visokokvalitetne turističke ponude te ćemo daljnjim promotivnim aktivnostima nastaviti održavati naš ugled na tom tržištu”, poručila je Reić.

Otkrila je i da je Hrvatska prilikom proglašenja predstavljena kao zemlja „full of whim, vigour and sunshine” (slob. prijevod „puna hira, snage i sunca”).

Direktor HTZ-a Kristijan Staničić povodom tog uvrštenja Hrvatske među tri najbolje destinacije u svijetu ocijenio je da je to dodatna potvrda sigurne i stabilne pozicije koju Hrvatska ima na međunarodnom tržištu, posebice što je nedavno i prema podacima Eurostata na vodećem mjestu ove godine na Mediteranu.

„Velika Britanija jedno je od važnijih tržišta za hrvatski turizam i vjerujem da će se stabilizacijom situacije naši vjerni britanski gosti u većem broju vratiti u Hrvatsku”, istaknuo je Staničić.

U užem izboru za te nagrade *The Timesa & The Sunday Timesa*, koje su ove godine dodijeljene osmi put, još su bile neke od najboljih svjetskih destinacija poput Francuske, Turske, SAD-a, Dubajja, Španjolske, Portugala, Grčke i Tajlanda.

„Splitsko sveučilište jedino je na istočnoj obali Jadrana sa sveučilišnim odjelom za studije o moru, a to pokazuje koliko Hrvatska, kao primorska država, ulaže u znanost o moru i morskom ekosistemu“, dodao je on.

Kada je riječ o sličnostima u usporedbi domaćina i matične institucije, naglašava da se podudara organizacija nastave i praktičnih vježbi, što je definitivno odrednica Bolonjskog sistema.

„Razlika je u tome, bar u domeni moga znanstvenog područja, što se studentima više omogućuju posjeti kompanijama koje se bave ribarstvom i uzgojem riba i školjki“, zapaža Joksimović.

„Boravak studenata u kompanijama, u smislu praktične nastave, jedan je od primjera pozitivne prakse koji bih primijenio kod nas. Na taj način studenti bi puno bolje upotrpunili svoja teorijska znanja. Tome modelu trebali bi se prikloniti i naši studijski programi, bar u području znanosti o moru“, rekao je on.

Joksimović navodi da je posjet sistemu uzgoja ribe i tvornicama koje se bave preradom ribe i ribljih proizvoda upotrpunio njegovo znanje u tom području.

„Na žalost, Crna Gora u ovom trenutku nema riblju prerađivačku industriju, što su vrlo važni pravci daljnjeg održivog razvoja naše države i mogućnosti

Trogir

Osim u kategoriji najbolje zemlje, glasovalo se i u 12 ostalih kategorija: za najbolji grad, aviokompaniju, touroperatora i drugo, a o konačnom pobjedniku odlučivali su čitatelji, sudjelujući glasovima istodobno i u nagradnoj igri za ekskluzivne nagrade.

The Times & The Sunday Times su među najutjecajnijim tiskovinama u Velikoj Britaniji.

Hina

korištenja europskih fondova za razvoj malih i srednjih preduzeća, odnosno malih obiteljskih kompanija. Svakako, vjerujem da će iskustva stečena na Sveučilištu u Splitu biti od velike pomoći našim budućim kompanijama koje se time budu bavile“, dodao je on.

Svojim kolegama poručio je da obvezno koriste programe mobilnosti jer tako stečena iskustva i prijateljstva su, prema njegovom iskustvu, više nego dragocjena.

Boka News
Foto IBM

Obilježen Dan općine Tivat

Tivat je 21. novembra proslavio Dan općine. Ovim povodom, u skladu sa svim propisanim mjerama, organiziran je manji broj tradicionalnih svečanih događaja. Delegacija Općine Tivat, koju su činili predsjednik Općine Željko Komnenović, predsjednik SO dr. Andrija Petković i potpredsjednik Općine Goran Božović, zajedno s delegacijom OBNOR-a i Mornarice vojske Crne Gore, položili su vijenac na spomenik Palim borcima pokraj nekadašnjeg objekta „Stare škole“. Predsjednik Općine Tivat simbolično je, pred zgradom Općine, državnu zastavu predao odredu Bokeljske mornarice. Zbog epidemioloških okolnosti ove godine izostala je svečana sjednica Skupštine Općine, ali i tradicionalni defile u kojem sudjeluju Glazbeno-prosvjetno društvo Tivat, mažoretkinje i Bokeljska mornarica.

U sklopu proslave Dana Općine uručene su i novčane nagrade najboljim tivatskim studentima: Milici Ščepanović, Dijani Malinić, Jovani Ivanović, Tamari Đukić, Valeriji Vuksanović i Petru Popadiću.

Predstavnike lokalne uprave i medije u ime nagrađenih pozdravila je Milica Ščepanović: „Ova godina svakako da je donijela sa sobom mnogo promjena, kako na našem privatnom tako i na profesionalnom planu, stoga se iskreno radujem ovoj nagradi koju ću posebno pamtit i ubilježiti je u red bibliografskih jedinica života, koji će obojiti ovu godinu i zauvijek podsjećati na to da ovaj grad i dalje misli na mene i na sve nas, kao što je to oduvijek i radio.“

„Iskreno se nadam da će nam sljedeća godina donijeti prijeko potrebno rješenje epidemiološke krize izazvane koronavirusom - kako bismo se vratili uobičajenim životnim tokovima, kako bismo ponovno osjetili sigurnost, kako bismo što prije dočekali kraj sve veće ekonomske krize“, rekao je predsjednik Općine u svojoj čestitki građanima i poželio „da sljedeći 21. novembar dočekamo u zdravlju, u slozi, društvenoj i finansijskoj stabilnosti, svjedočeći prosperitetu našega grada i boljem životu svih nas“.

U čestitki predsjednika SO Tivat dr. Andrije Petkovića stoji da je 21. 11. dan kada je narod Tivta uklonio najveće zlo XX. st., fašizam: „Danas se suočavamo s novim izazovima, ali nikako ne smijemo zaboraviti tu prošlost u kojoj su naši preci žrtvovali sve... Suočavamo se s problemima, suočavamo se s epidemijom koronavirusa, suočavamo se s nedostatkom novca, ali ipak moramo se sjetiti kako je bilo njima.“ On je čestitajući građanima Dan grada podsjetio na tradiciju igranja Bokeljskog kola, na važnost jedinstva, multikonfesionalnosti i multietničnosti, koje ono simbolički nosi.

Izvor: Radio dux

Fotografije: Miko Photography Studio

Epizoda popularnog serijala „The Nomad” snimljena u Kotoru

U Crnoj Gori je, u organizaciji Nacionalne turističke organizacije, od 5. do 15. studenoga sniman jedan od globalno najpopularnijih serijala „The Nomad”, u produkciji poznatoga kanadskog fotografa i autora Ryana Pylea.

Naglasak serijala je na gradovima, gastronomiji, lokalnim običajima i ljudima. Nakon Hajdelberga u Njemačkoj, Valette na Malti i Dubrovnika, autor je izabrao Crnu Goru za sljedeću destinaciju koja će biti prikazana u ovom serijalu. Epizoda „The Nomad - Boka Bay“ je, po odabiru autora, snimana na području Boke kotorske s fokusom na grad Kotor.

U skladu sa specifičnim konceptom emisije, destinacija će biti predstavljena milijunskom auditoriju, u intervjuima s lokalnim stanovništvom, a na teme historije, kulture, gastronomije, osobnoga životnog iskustva i profesija kojima se stanovnici bave.

„Sa svojim raznolikim prirodnim ljepotama Crna Gora je sve popularnija među putnicima diljem svijeta, ali se manje zna o njezinoj bogatoj historiji i autentičnim pričama koje će mještani podijeliti. U Ryan Pyle produkciji smo uzbuđeni što ćemo te priče oživjeti i istražiti sve što Crna Gora i Bokokotorski zaljev nude”, naglasio je Pyle prije početka snimanja.

Tijekom snimanja epizode TV-ekipa je, uz ostalo, imala priliku pripremati tradicionalna crnogorska jela, običi kotorsku pjacu, maslinike i nekoliko seoskih domaćinstava, kao i vidjeti način proizvodnje zanatskog piva i tradiciju izrade drvenih barki te istražiti mogućnosti za rekreaciju i aktivan odmor u prirodi.

Televizijski serijal „The Nomad” emitira se preko jednog od dva najveća globalnog streaming kanala Amazon Prime koji ima više od 150 milijuna korisnika. Epizoda „The Nomad - Boka Bay“ emitirat će se preko Amazon Primea na tržištima SAD-a, Velike Britanije i Njemačke.

Također, epizoda će biti dostupna i putem YouTube kanala Rayana Paylea, kao i njegovih profila na društvenim mrežama s impozantnim brojem pratilaca: na Facebooku 450.000, na Instagramu 90.000 i na kineskoj najutjecajnijoj društvenoj mreži Weibo s oko 1. mil. pratilaca. Svojevrsan vid promocije predstavljalo je i svakodnevno dijeljenje dojmova s pratiteljima na društvenim mrežama tijekom snimanja epizode u Crnoj Gori.

Epizoda „The Nomad - Boka Bay” u trajanju od 46 minuta premijerno će biti prikazana tijekom 2021. godine, a imajući u vidu očekivani doseg serijala, preko TV-emitiranja i digitalnih kanala, procjenjuje se da će ova turistička reportaža biti od svojevrsnog značaja za jačanje imidža Crne Gore kao kvalitetne turističke destinaciji na globalnoj razini.

Evo što je Ryan rekao o jednom popodnevu u Kotoru:

„Danas sam imao privilegij da provedem dan s Vlastom Mandić. Svojom bezgraničnom energijom inspirirala me da dublje zavirim u stari grad Kotor i širi Kotorski zaljev. Dan nam je započeo pričama o djetinjstvu i odrastanju u socijalističkoj Jugoslaviji dok mi je kuhala, imali smo *Festival njoke*, jelo koje postoji više od 500 godina u povijesti ove regije. Nakon ručka i vina prošetali smo po kotorskome starome gradu te mi je tada objasnila kako je dio tima arhitekata koji su pomogli obnoviti grad nakon razornog potresa 1979. godine. Nakon naše turneje po starome gradu imala je jedno posljednje iznenađenje - izvela je nekoliko tradicionalnih pjesama sa svojom *a capela* grupom koja je zajedno više od 40 godina. To je bio još jedan dan u Kotorskom zaljevu, jednostavno nevjerojatno.”

Izvor: PR služba Nacionalne turističke organizacije Crne Gore, TO KOTOR

Fotografije: NTO, FB stranica Ryana Pylea

Obilježen Dan općine Kotor

Imajući u vidu složenu zdravstvenu situaciju vezanu uz pandemiju virusa COVID-19, poštujući mjere NKT, ove godine nije održana svečana sjednica u povodu 21. novembra, Dana općine Kotor. Polaganjem vijenaca na spomenik u Kotoru i Risnu Vladimir Jokić, predsjednik Općine Kotor i Dejan Vukšić, predsjednik skupštine Općine Kotor, odali su poštovanje borcima Prve bokeške i Druge dalmatinske brigade, palim u završnim bitkama za oslobođenje Kotora. Prijemima predstavnika Bokeljske mornarice i Gradske muzike i tradicionalnim „Po-zdravom Gradu” uz zvuke Gradske muzike ove godine je u skladu s mjerama NKT skromno obilježen praznik.

Dan ranije uručena je nagrada „21. novembar” volonterskoj grupi „Kotorsko srce” i priređen prijem vjerskih velikodostojnika. Sredstva u iznosu od 8.000 eura, namijenjena organizaciji proslave, donirana su Općoj bolnici Kotor koja odnedavno, zbog povećanja broja oboljelih, jednim dijelom radi kao bolnica za koronavirus.

Donaciju su direktoru Opće bolnice Kotor dr. Davoru Kumburoviću svečano uručili predsjednik Općine Kotor Vladimir Jokić i predsjednik SO Kotor, Dejan Vukšić.

„Predsjednik gradskog parlamenta održao je sastanak s parlamentarnim, političkim strankama, na kojem je dogovoreno da je u mojoj nadležnosti, kao i predsjednika SO Kotor, odluka o tome na koji način će se ovogodišnji praznik obilježiti u novonastalim okolnostima. Predsjednik gradske skupštine predložio je da se ne održava svečana sjednica, već da se sredstva, koja su trebala biti dodijeljena za njezino održavanje, doniraju Općoj bolnici Kotor. Nadam se da će ovaj iznos biti odgovarajuća pomoć za potrebe liječnika i medicinskog osoblja u liječenju pacijenata oboljelih od koronavirusa iz cijele regije”, objasnio je Jokić te naglasio da sve službe Općine Kotor stoje na raspolaganju kako Općoj bolnici, tako i ostalim zdravstvenim ustanovama, u namjeri da se što prije izbore s pandemijom virusa COVID-19.

Dr. Kumburović je ovom prilikom zahvalio na vrijednoj donaciji, rekavši da je riječ o „gesti velike humanosti”.

„Donacija dobiva na značaju kada se zna u kakvoj složenoj epidemiološkoj situaciji se trenutno nalazimo. Vjerujem da ćemo novac potrošiti na adekvatan način, a sve u cilju unaprjeđenja rada naše zdravstvene ustanove”, zaključio je dr. Kumburović.

Najveće priznanje grada Kotora, nagradu „21. novembar”, dobili su volonteri tima pod nazivom „Kotorsko srce” za humanitarno djelovanje i požrtvornost u mnogobrojnim akcijama pružanja pomoći građanima Kotora u vrijeme pandemije virusa COVID-19.

„Kotorsko srce” koje djeluje pri OO Crvenog križa Kotor pokazalo je iznimno uspješno volontersko humanitarno djelovanje i požrtvornost u mnogobrojnim akcijama pružanja pomoći građanima Kotora u vrijeme pandemije virusa COVID-19. Grad Kotor, u bogatoj i burnoj historiji, pamti razorne potrese, razne teške bolesti i epidemije poput ove današnje, požare, ratove i vremenske nepogode, ali u svim sličnim neprilikama do izražaja je dolazila solidarnost, saosjećanje i djelovanje stanovnika u ublažavanju tih pošasti, uz čiju pomoć je Kotor opstao i uvijek izlazio kao pobjednik. Tako su se ophodili građani Kotora nekada, tako se ophode i dan danas. I upravo volonterska grupa „Kotorsko srce” svojim humanim djelovanjem u teškom razdoblju pandemije virusa COVID-19 na najbolji mogući način potvrđuje tu tradicionalnu osobinu građana Kotora, čiji su uspješni predstavnik i nastavljatelj te tradicije, istaknuto je u obrazloženju žirija.

Izvor: Općina Kotor, Radio Kotor, Boka News

Izišao je iz tiska Hrvatski glasnik br. 177

I ovaj broj časopisa pripreman je u izvanrednim uvjetima zbog epidemiološke situacije. S druge strane, mnoge planirane manifestacije su odgođene pa je i sadržaj ovog broja siromašniji. Održani parlamentarni izbori u Crnoj Gori 30. kolovoza pobudili su veliku pažnju, a posebno obraćanje čelnika hrvatskih stranaka Adrijana Vuksanovića iz Hrvatske građanske inicijative i Radovana Marića iz Hrvatske reformske stranke o razlozima neuspjeha na proteklim izborima i gubitka mjesta u Parlamentu.

Zanimljiv je tekst o promociji Kotorskog pontifikala i lekcionara iz 1166. godine, zatim promociji knjige „Priče sa Prčanja“, o KotorArtu - umjetnosti koja traje i obasjava, o Nematerijalnoj kulturnoj baštini Boke kotorske - stanje, izazovi, potencijal, o Crkvi Pomoćnice kršćana na Mulu, o izradi drvenih barki u Vitovoj radionici na Prčanju i mnoge druge stalne rubrike.

Na žalost, napustili su nas zauvijek Tonko Maroević i Ljubica Štambuk, naše istaknute ličnosti.

Čestitka novoizabranom predsjedniku Općine Kotor

Na predstojećim lokalnim izborima u Kotoru opozicijske stranke osvojile su većinu mjesta u lokalnome parlamentu i izglasale novog predsjednika Općine.

Novi predsjednik je nama dobro poznata ličnost koja je već ranije obnašala ovu funkciju i pokazala puno razumijevanja za uvjete u kojima radi naše Društvo. To je Vladimir Jokić.

Upućena mu je sljedeća čestitka:

„Poštovani gospodine Jokiću!

Čestitamo Vam na ponovnom dolasku na mjesto prvog čovjeka Općine Kotor. Uvjereni smo da ćete svojim radom pridonijeti daljnjem razvoju naše Općine i našoj uspješnoj suradnji.“

Zahvaljujući na čestitki, on je poručio:

„Poštovana gospođo Lazarević!

Članovima HGD CG i Vama lično iskreno zahvaljujem na čestitkama upućenim u povodu mog izbora za predsjednika Opštine Kotor.

Sav moj rad usmjerit ću u pravcu razvoja našega grada i Opštine uopšte, svjestan činjenice da su pred nama svima teška i nepredvidiva vremena, s kojima se moramo boriti zajedno, disciplinom i strpljenjem, ne gubeći vjeru.

Ovom prilikom želim da istaknem značaj saradnje koju imamo s HGD CG - Kotor i moju iskrenu želju da tu saradnju kroz njegovanje tradicije, edukaciju naših mladih sugrađana, podignemo na još jedan viši nivo.“

Razglednica iz Međugorja kakva se ne pamti...

Tekst i fotografije:
Miro Marušić

Puste ulice, zatvorene su-
venirnice, lokali, hoteli...
današnja je razglednica
Međugorja kakvu nitko ne
pamti u posljednjih 39 godina,
nakon prvog ukazanja Djevice
Marije.

Nema hodočasnika niti po-
sla, oznake na Gospinu trgu

koje pozivaju na „tišinu” po-
stale su nepotrebne.

Međugorje, marijansko sveti-
šte donedavno prepuno posje-
tilaca, doslovno je pusto.

Ove fotografije bile su ne-
zamislive do pandemije bole-
sti COVID-19.

U crkvi svetog Jakova tek
poneki vjernik. Mise se preno-
se preko Interneta.

Na putu prema Brdu ukazanja trgovine s vjerskim suvenirima su zatvorene, kao i hoteli i restorani.

Samo nekoliko suvenirnica je otvoreno u podnožju Brda ukazanja. Razgovarali smo s jednim od vlasnika.

„U početku nismo očekivali da će ovo dugo potrajati, ali sada smo svjesni realnog stanja. Neće dugo ovdje biti onoga masovnog turizma koji smo još donedavno imali. Nešto

je krenulo malo u kolovozu, uglavnom zbog naših ljudi iz dijaspore, ali tek za preživjeti. Nismo optimisti. Ovo nam je obiteljski biznis pa moramo tražiti nešto drugo da premostimo ovu situaciju. Žena se sprema za Njemačku na tri mjeseca da radi bilo što, a kad se ona vrati idem ja...“, objašnjava naš sugovornik.

„Moramo biti strpljivi jer kad se situacija popravi, krenut će i nama, svi se nadamo i vjeru-

jemo da će Gospa pomoći da iziđemo iz ove situacije”, dodao je prodavač suvenirna.

Međugorje je utonulo u mir, svi se nadaju i vjeruju da će ubrzo proći pandemija bolesti COVID-19 kako bismo sljedeće godine zajedno s hodočnicima proslavili 40 godina od ukazanja Gospe.

500. obljetnica otkrića Magellanova prolaza

Otkriće tjesnaca stvorilo je uvjete za osnivanje gradova Punta Arenasa, najjužnijeg na kopnu i Porvenira, najsjevernijeg na Ognjenoj zemlji.

Piše:

Branka Bezić Filipović

Pomorski putovi oduvijek su bili od velike važnosti jer su povezivali svijet. Kopnom se trgovina sporo odvijala pa je rasla potreba za novim i bržim načinima trgovanja. Zahvaljujući tim težnjama došlo je do otkrića Ameri-

ke, a skoro jednako važnim smatra se otkriće pomorskoga puta za Indiju preko Rta dobre nade na jugu Afrike, koji je 1497. godine prvi oplovio Vasco da Gama. Nije to išlo glatko jer je riječ o mjestu gdje se susreću Atlantski i Indijski ocean pa su jake struje oko rta i olujni vjetrovi nepovoljni za plovidbu. Rt dobre nade

Magellanov tjesnac s plaže u Punta Arenasu

smješten je na 34 stupnja zemljopisne širine.

Do Indije i Kine može se doći i na drugi način. Umjesto na istok, može se ploviti na zapad preko juga Južne Amerike, koji je smješten daleko južnije i odsječen je od ostatka svijeta pa je dugo ostao izvan europskih kolonijalnih težnji. Bio je predmet zanimanja povremenih istraživača, slavnih pomoraca ili avanturista koji su odlučili riskirati i doći na te zemljopisne širine baš zbog traženja novih pomorskih putova.

Plovidba se tamo odvijala preko Rta Horn, koji je prvi oplovio gusar elizabetanskog doba sir Francis Drake 1578. godine. Tada je uočeno i postojanje Indijanaca na tom području, ali oni Drakea nisu zanimali jer se od njih nije imalo što opljačkati. Drakeovo otkriće zatim su potvrdili nizozemski moreplovci i rt su nazvali po gradu Horn, odakle je bila posada. Akvatorij oko rta dobio je naziv Drakeov prolaz. Računa se da je tamo, od tada do danas, u brodolomima nestalo oko 10.000 pomoraca. Drakeov prolaz najveće je groblje brodova na svijetu, gdje

Magellanov tjesnac

valovi znaju doseći visinu do 30 metara.

Približavanje Rtu Horn opisao je 1830. godine Henry Dana ovim riječima - *Gledao sam s palube kako se veliki crni oblak kotrlja prema nama s jugozapada i kako je zacrnio nebo. Kapetan je tada poviknuo: 'Rt Horn.'* U nekoliko sekundi more se podiglo više nego što sam ikada vidio, a šibale su nas susnježica i kiša.

Na Rtu Horn susreću se Atlantski i Pacifički ocean, a smješten je na 56 stupnjeva zemljopisne širine. Stari pomorci su govorili - *Ispod 40 stupnjeva zemljopisne širine nema zakona, a ispod 50 stupnjeva nema ni Boga.*

Dugo se smatralo da je Rt Horn najjužnija točka na svijetu, sve dok španjolska ekspedicija Garcie de Nodala nije 1619. godine ugledala novo otočje 60 milja jugozapadno. Naziv su mu dali po brodskom kozmografu Diegu Ramirezu. Danas su Otoci Diego Ramirez zadnja postaja čileanske mornarice do Antarktike i tu je završetak ploče Južne Amerike.

Međutim, sto godina prije ove ekspedicije jedna druga je krenula na jug s namjerom da oplovi svijet i nađe neki prolaz koji bi vodio iz Atlantika na Pacifik, da se zapadnim putem ne mora ići isključivo preko Rta Horn. Namjera je bila da

se na lakši način doplovi do Začinskih otoka u Indoneziji. Na čelu flote koja je krenula iz Španjolske 1519. godine bio je u to vrijeme poznati moreplovac i kapetan Ferdinand Magellan. Pod njegovim zapovjedništvom tada je isplovilo 265 pomoraca na brodovima *San Antonio, Trinidad, Concepcion, Victoria i Santiago.*

Nakon opskrbe na Kanarskim otocima krenuli su put Brazila. Ploveći južnije, poveselili su se da su našli prolaz na zapad, ali su ubrzo shvatili da su ušli u ušće Rio de la Plata, na kojemu se danas nalazi Buenos Aires. To je svih demoraliziralo, a ni nastavak putovanja nije urodio plodom pa se posada pobunila. Magellan je uspio ugušiti pobunu smaknućem jednog te ostavljanjem na obali drugog kapetana. S četiri broda krenuo je dalje.

Kada su *Victoria, Concepcion, Trinidad i San Antonio* 21. listopada 1520. godine prošli Puntu Dungeness i uplovili u tjesnac između krajnjega juga kontinenta Južne Amerike i sjevernih obala Ognjene zemlje, Ferdinand Magellan nije ni pretpostavio da je riječ o prolazu koji povezuje Atlantik i Pacifik. On i posada mislili su da su ušli u neku uvalu gdje će malo odahnuti od napornoga puta. Ploveći do dna,

Punta Arenas

tobože uvale, naišli su na prolaz i to prvi, jer iza njega je slijedio i drugi. Bila su to dva suženja *Primera* i *Segunda Angostura*, gdje je najmanja udaljenost između kopna i otoka Ognjene zemlje.

Trebalo je prijeći 360 milja (580 km), kolika je dužina tjesnaca, da bi se izašlo na Pacifik. Kažu da je Magellan zaplakao kad ga je ugledao, a ocean toga dana nije pokazao svoju pravu čud čim mu je dao naziv *Tihi*.

Flota je zatim putovala skoro tri mjeseca kako bi došla blizu Začinskih otoka. Tamo su zatekli domoroce koji su međusobno ratovali. U želji da im pomogne, Magellan je izgubio život na Filipinima, pogođen

Replika broda Victoria

Otok Bartolome s Otočja Diego Ramirez

otrovnom strelicom. Ekspedicija je nastavila put, ukrcala začine, a samo se jedrenjak *Victoria* vratio u Španjolsku 1522. godine pod zapovjedništvom baskijskog kapetana Juana Sebastiana Elcana i postao prvi brod u povijesti koji je oplovio svijet. S njim se vratilo i 17 od 265 članova posade. Neki su izgubili živote na putu, a neki su ostali živjeti na novim mjestima.

Otkriće tjesnaca stvorilo je uvjete za osnivanje gradova Punta Arenasa, najjužnijeg na kopnu i Porvenira, najsjevernijeg na Ognjenoj zemlji.

Čudesna je snaga koja tjera ljude u istraživanje novih područja. U Punta Arenasu je izgrađena replika jedrenjaka *Victoria* i kada uđeš u njega ne možeš a da se ne pitaš od čega su bili satkani ti ljudi koji su u takvim brodovima i u takvim uvjetima plovili oceanima i gdje se zbila mnogobrojna posada. Uz to, odlazili su u nepoznato, nisu znali što ih čeka, ni na moru ni na kopnu. Opskrba hranom i vodom bila je neizvjesna pa se većina mornara nikad nije vratila kući.

Magellan je tjesnacu, koji je kasnije nazvan po njemu, dao ime *Prolaz svih svetih*. To je otkriće skratilo put s Atlantika na Pacifik, ali ga nije previše olakšalo. Naime, i u tjesnacu su uvjeti plovidbe često otežani zbog vjetrova, pa i danas ima dana kada je Ognjena zemlja odsječena od kopna jer nije

moguće trajektom prijeći niti najuži dio gdje vožnja traje petnaestak minuta.

Imena lokaliteta, mnogobrojnih stijena i otoka zorno objašnjavaju gdje se nalazite. Bilo ih je dovoljno da bi imenujući ih počastili mnogobrojne engleske i španjolske uglednike, kraljeve i istraživače, čileanske

Rt Horn

Punta Arenas

predsjednike i guvernere, ali neka su imena ostala opisna kao upozorenje onima koji bi tuda trebali proći. Tako tamo postoji golema *Neupotrebljiva uvala*, prolaz *Između vjetrova*, *Luka gladi* u kojoj su ostavili doseljenike koji se nisu imali čime prehraniti, *Otok pustoši*, dok se na izlazu na Pacifik nalazi *Otočje 40 dana* jer je toliko trebalo da se Tihi ocean smiri i da se može isploviti, a smješteno je u *Zaljevu muka*. Na kraju, tu je i cijela pokrajina koja se zove *Zadnja nada*, koju je tako prozvao istraživač Juan Ladrillero u 16. stoljeću, razočaran što je našao fjord, a ne zapadni ulaz u Magellanov prolaz, kako je želio.

Otkriće prolaza nije svima išlo na ruku. Bili su to posljednji bezbrižni dani za slobodna indijanska plemena koja su tamo živjela, koje kasnije nitko neće pitati žele li biti evangelizirani, postati civilizirani i žele li pomoć koju će im tijekom sljedećih stoljeća uporno nuditi bijeli ljudi, a na kraju će im donijeti istrebljenje. Nestat će narodi koji su znali živjeti u skromnim uvjetima surove klime Patagonije, nestat će njihovi jezici, običaji, iskustvo, vrhovna bića, poput Temaukela koji je *od pamti-*

jeka održavao svemir i moralne zakone. U razdoblju od sto godina nestat će sve što je postojalo otprilike deset tisuća godina. Tako se to dogodi tamo gdje stigne *civilizacija*. Bijelci su širili svoje viruse, a ono što nisu uništili virusi - poubijali su kopači zlata ili farmeri. Smetao im je Indijanac koji nije znao za privatno vlasništvo, a brzo je uočio da je lakše uhvatiti ovcu nego guanaca, životinju iz porodice ljame, koja živi na jugu Patagonije, posebice na prostranstvima Ognjene zemlje.

Neki su Bokelji i Dalmatinci u toj samoći i izoliranosti proveli najveći dio svog života i nije im to bila jedna kratka egzotična epizoda. I jedni i drugi tamo su došli kao Austrijanci. U tom pejzažu koji na jugu *završava u veličanstvenom kaosu planina*, kako je istraživač Ramon Lista nazvao Kordiljeru Darwin, ništa nije kao kod nas na Jadranu. Oblaci stoje drukčije, a nebo u vedrim noćima posuto bezbrojnim zvijezdama oko Južnog križa neobično je ovalno.

Vidi se sa svakog mjesta, pa čak i iz Porvenira, glavnoga grada Ognjene zemlje, smještenog na Magellanovu prolazu, jer u tome malom gradiću od 5.000 stanovnika nema zagađenja svjetlom. Ambicije su bile drukčije kada su ga 1894. osnivali Dalmatinci iz Mimica i dali mu ime koje znači - *Budućnost*.

Budućnosti nema bez povijesti pa je Punta Arenas unatoč uvjetima epidemije obilježio 500 godina od otkrića tjesnaca, najvećim dijelom na društvenim mrežama, dok je školski jedrenjak čileanske mornarice *Esmeralda* uz još jedan španjolski plovio tjesnacom u čast Ferdinandu Magellanu.

POPIS BOKELJA U POKRAJINI MAGALLENES

Piše:

Branka Bezić Filipović

Doseljavanje u Čile započelo je u drugoj polovici 19. stoljeća, kada su tamo dolazili Dalmatinci, mahom s otoka Brača, iz okolice Omiša, mali broj Hvarana te dio njih iz okolice Dubrovnika i Boke kotorske. Dolazili su kao Austrijanci i nisu u početku izražavali svoju narodnost jer su bili malobrojni. Međutim, s vremenom ih je bilo sve više te ih je sve snažniji hrvatski nacionalizam i otpor prema Austriji potaknuo da 1915. godine u Punta Arenasu osnuju Hrvatski dom, odnosno *Club Croata*. Bilo je to mjesto gdje se moglo njegovati tradiciju i družiti, a tijekom više od stoljeća postojanja nizali su se mnogobrojni predsjednici da bi danas na čelu kluba bio Bokelj **Alejandro Gjuranovic Arentsen**¹ (Đuranović).

Djed sadašnjeg predsjednika Hrvatskog kluba zvao se Bogdan Đuranović Balić, a rođen je u Đurićima, pokraj Herceg Novog. Bio je sin Slavka Đuranovića. Bogdan je bio oženjen Olgom Želalić, također iz Boke, kćerkom Steva Želalića i Olge Beneš. Sigurno je čuo glasine da u pokrajini Magallanes i na južnim otocima ima zlata, što je bilo uobičajeno u to vrijeme. Uputio se tamo 1891. godine, sa sunarodnjacima iz Boke, nekima iz Dubrovnika, a među njima bio je i legendarni Hvaranin Antonio Miličić, poćim zadnjeg poglavice plemena

Yagan. Vjerojatno je da se nakon sudjelovanja u zlatnoj ekspediciji nastanio u Punta Arenasu, gdje je osnovao malu tvrtku. Kasnije je poslao po suprugu Olgu Želalić koja ga je čekala u Buenos Airesu. Prva djeca rodila su im se u Punta Arenasu. Zatim se Bogdan s obitelji, otprilike 1912., vratio u Boku, gdje mu se rodilo troje najmlađe djece: Zorka, Đorđi i Aida. Đorđi Đuranović Želalić rođen je u Đurićima 1912. godine. Obitelj se ponovno vratila u Punta Arenas 1920. godine. Đorđi je bio novinar i prva supruga mu je bila Elena Bižaca. Brak nije potrajao pa se Đorđi ponovno oženio. Druga supruga bila mu je Valgjerde Arentsen, kćerka norveških i engleskih imigranata iz Punta Arenasa. Iz tog drugog braka rođen je sadašnji predsjednik Hrvatskog kluba Alejandro Gjuranovic Arentsen, koji ima dvoje djece: Bogdana i Davora Gjuranovica Leteliera. Davor je, poput djeda, istaknuti novinar, ali u skladu s modernim vremenima radi na čileanskoj nacionalnoj televiziji.

Budući da godinama radim s iseljenicima iz Južne Amerike, a kako ih je veliki dio iz okolice Splita, posebice s otoka Brača, tako me posao često vodio u Punta Arenas. Tamo sam upoznala **Lucasa Dela Torre Damianovića**, koji je s majčine strane s otoka Brača i to iz mjesta Škripa i Pučišća. Pripada trećoj generaciji hrvatskih iseljenika u Čileu. Rodio se 1989. godine u Cauquenesu, gradu koji se nalazi u sredini Čilea, jer mu je otac tamo jedno vrijeme radio. Međutim, kasnije su se svi vratili u Punta Arenas, odakle je cijela Lucasova obitelj.

Lucas Dela Torre Damianovic

On je po zanimanju profesor engleskog i njemačkog jezika, ali se bavi proučavanjem povijesti naseljavanja pokrajine Magallanes. Napisao je djelo „Historia de la inmigracion Croata en Magallanes“, koje je objavljeno u web formatu. Također je pisao za časopis *Male novine* koje izlaze u Punta Arenasu u kontinuitetu od 1905. godine, s tim da su u početku izlazile na hrvatskom, a sada na španjolskom jeziku. Bio je suradnik na trima mojim knjigama, zahvaljujući njemu dobila sam podatke o Đuranovićima, a što je najvažnije napravio je i poslao popis Bokelja u Magallanesu. Dio je to njegova velikog istraživanja i popisivanja svih Hrvata na tom području, od prvih do danas. Vjerujem da će ti podaci biti zanimljivi čitateljima Glasnika jer nigdje do sada nisu objavljeni, a mnogi će na popisu naći svoju rodbinu i prezimjenjake.

¹ U Čileu svi nose očevu i majčino prezime. Žene to ne mijenjaju udajom, već kao treće koji put dodaju muževu.

LUDOVICO	ANDRIC	GIURANOVIC	RODITELJI:	VINKO	ANDRIC	JADRANKA	GIURANOVIC	RODJIEN U:	KOTOR	?	SUPRUGA:	MARIA	VAN	BRINICH	NIZOZEMSKA
LAZAR	BALIC	CIRAKOVIC	RODITELJI:	TRIPUN	BALIC	KRISTINA	CIRAKOVIC	RODJIEN U:	KAMENARI	1893	NEOZENJEN				
RADOVAN	BALIC	CIRAKOVIC	RODITELJI:	TRIPUN	BALIC	KRISTINA	CIRAKOVIC	RODJIEN U:	KAMENARI	1891	SUPRUGA:	ANTICA	DUBRAVIC	BEZMALINOVIC	NEREZISCA, BRAC
SAVO	IVOSEVIC	MILANOVIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KRTOLE	?	SUPRUGA:	MARIA	IVANOVIĆ		PERAST
FRANO	BATISTIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	VERONIKA	IVANOVIĆ		KOTOR
VICKO	BATISTIC	IVANOVIC	RODITELJI:	FRANO	BATISTIC	VERONIKA	IVANOVIC	RODJIEN U:	KOTOR	1900					
NIKO	BISKUPOVIC	DJURASEVIC	RODITELJI:	MARKO	BISKUPOVIC	STANE	DJURASEVIC	RODJIEN U:	BOGDASIC	1879	SUPRUGA:	BOZICA	MILANOVIC	ZEBIC	DICMO, SINJ
IVO	BISKUPOVIC	BRKAN	RODITELJI:	ANDRIJA	BISKUPOVIC	JANA	BRKAN	RODJIEN U:	BOGDASIC	1888	SUPRUGA:	LUCIA	KUSCIC	SANTIC	POSTIRA, BRAC
MARKO	BISKUPOVIC	BRKAN	RODITELJI:	ANDRIJA	BISKUPOVIC	JANA	BRKAN	RODJIEN U:	BOGDASIC	1909	SUPRUGA:	ANA	ITURRIAGA		SANTIAGO, CHILE
ILJA	BISKUPOVIC	BRKAN	RODITELJI:	ANDRIJA	BISKUPOVIC	JANA	BRKAN	RODJIEN U:	BOGDASIC	1902	NEOZENJEN	JANA	BRKAN		BOGDASIC
BOŽO	BRAVO	KOSOVIĆ	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	DOBROTA	1865	SUPRUGA:	DORALISA	CARCAMO		CHONCHI, CHILOE
FORTUNATO	BRGULJAN	BELAVITA	RODITELJI:	BOGDAN	BRGULJAN	ANA	BELAVITA	RODJIEN U:	KOTOR	1872	SUPRUGA:	ANA	POPOVIC	VIDOJEVIC	DUBROVNIK
TOMO	BRGULJAN	BELAVITA	RODITELJI:	BOGDAN	BRGULJAN	ANA	BELAVITA	RODJIEN U:	KOTOR	?					
NIKOLA	BRGULJAN	BELAVITA	RODITELJI:	BOGDAN	BRGULJAN	ANA	BELAVITA	RODJIEN U:	KOTOR	?					
BOGDAN	GIURANOVIC	BALIC	RODITELJI:	SLAVKO	GIURANOVIC			RODJIEN U:	DJURICI	?	SUPRUGA:	OLGA	ZELALIC	BENES	KOTOR
ZORKA	GIURANOVIC	ZELALIC	RODITELJI:	BOGDAN	GIURANOVIC	OLGA	ZELALIC	RODJIEN U:	DJURICI	1912	NEUDATA				
DJORDJI	GIURANOVIC	ZELALIC	RODITELJI:	BOGDAN	GIURANOVIC	OLGA	ZELALIC	RODJIEN U:	DJURICI	1916	SUPRUGA:	VELGJERD	ARENTSEN	LEIGHTON	PUNTA ARENAS
												ELENA	BIZACA	DOLLENZ	PUNTA ARENAS
AIDA	GIURANOVIC	ZELALIC	RODITELJI:	BOGDAN	GIURANOVIC	OLGA	ZELALIC	RODJIEN U:	DJURICI	1918	SUPRUG:	BLAS	STURICA	MATIC	PUNTA ARENAS
MARKO	IVOVIC	PAVLOVIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	GORNJA LASTVA	1865	SUPRUGA:	ANA	IVOVIC	IVOVIC	GORNJA LASTVA
ILJA	IVOVIC	MATKOVIC	RODITELJI:	JOSO	IVOVIC	PAULINA	MATKOVIC	RODJIEN U:	GORNJA LASTVA	1864	SUPRUGA:	FRANKA	MATULIC	SANTIC	POSTIRA, BRAC
BOGDAN	KRSANAC	KRASIC	RODITELJI:	MARKO	KRSANAC	MARIA	KRASIC	RODJIEN U:	HERCEG NOVI	1867	SUPRUGA:	ELISA	VALIÑA	PAZOS	GALICIA, ESPAÑA
GINO	LAZAREVIC	JAKSIC	RODITELJI:	JERKO	LAZAREVIC	JOSIPA	JAKSIC	RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	JELICA	ZELALIC	BENES	KOTOR
IVAN	LUCIC	SEFEROVIC	RODITELJI:	MATKO	LUCIC	STANKA	SEFEROVIC	RODJIEN U:	HERCEG NOVI		SUPRUGA:	ANA	STITIC	MATKOVIC	HERCEG NOVI
KOSTA	MITROVIC	STJEPCEVIC	RODITELJI:	DJURO	MITROVIC	ANGELA	STJEPCEVIC	RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	KATICA	KOLJATIC	GOIC	PRAZNICA, BRAC
NIKOLA	NIKOVIC	NIKOVIC	RODITELJI:	LUKA	NIKOVIC	?	NIKOVIC	RODJIEN U:	LIPCI	1905	SUPRUGA:	MARIA	JAKSIC	JADRIJEVIC	DONJI HUMAC, BRAC
JOSIP	PASINOVIC	RADIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					
MATE	PASINOVIC	RADIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	MARIA	TJOUX	SCUDYER	FRANCIA
UMBERTO	PASINOVIC	MIRKOVIC	RODITELJI:	KRSTO	PASINOVIC	MARIA	MIRKOVIC	RODJIEN U:	DOBROTA	1885	SUPRUGA:	ANA	MIRKOVIC	TARTAGLIA	KOTOR
ANDRO	PAVLOVIC	DJURICIC	RODITELJI:	NIKOLA	PAVLOVIC	JULIJA	DJURICIC	RODJIEN U:	HERCEG NOVI	1869	SUPRUGA:	KARMEN	NAKICENOVIC		HERCEG NOVI
BLAGOJE	PAVLOVIC	RATKOVIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR		NEOZENJEN				
GOJKO	PAVLOVIC	RATKOVIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	1889	SUPRUGA:	DOMICA	PAVLOV	DOMIC	LOZISCA, BRAC
JOVAN	PEJNOVIC	KOMNENOVIC	RODITELJI:	DJURO	PEJNOVIC	SOFIJA	KOMNENOVIC	RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	ANA	BENZEN	VASQUEZ	VALPARAISO, CHILE
DJORDJE	PEJNOVIC	KOMNENOVIC	RODITELJI:	DJURO	PEJNOVIC	SOFIJA	KOMNENOVIC	RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	MAGDALENA	TREBOTIC	PITALO	BOBOVISCA, BRAC
RADE	PEROVIC	PERAZ	RODITELJI:	TOMA	PEROVIC	MILICA	PERAZ	RODJIEN U:	KOTOR	1882	SUPRUGA:	CLOTILDE	CORDOVA	EYMAR	SANTIAGO, CHILE
VLADIMIR	PEROVIC	KAPOR	RODITELJI:	GAVRILO	PEROVIC	SIMICA	KAPOR	RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	MAGDALENA	BRAUKOVIC	BRAUKOVIC	ORAHOVICA, KOTOR
IVAN	PERUZOVIC	BRAJINOVIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	HERCEG NOVI	1886	NEOZENJEN				
IVAN	PETROVIC	BOZINOVIC	RODITELJI:	KRSTO	PETROVIC	STANKA	BOZINOVIC	RODJIEN U:	KOTOR	1876	SUPRUGA:	CLOTILDE	ESPANA	MIRANDA	CHILE
RAMON	PETROVIC	BOJANIC	RODITELJI:	PETAR	PETROVIC	MARIA	BOJANIC	RODJIEN U:	KOTOR	1876	SUPRUGA:	TRANSITO	OJEDA	VARGAS	CHILE
SPIRO	RATKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	KATERINA	KRASIC		KOTOR
RADE	RUSOVIC	KALUDJEROVIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	LUSTICA	1873	NEOZENJEN				
NIKOLA	RUSOVIC	KALUDJEROVIC	RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	LUSTICA	?					
MARIA	STJEPCEVIC	LUKSIC	RODITELJI:	ANTONIO	STJEPCEVIC	ELENA	LUKSIC	RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUG:	DINKO	FRANULIC	JERKOVIC	NEREZISCA, BRAC
RADE	SVILANOVIC	IVOVIC	RODITELJI:	PAVAO	SVILANOVIC	ANA	IVOVIC	RODJIEN U:	HERCEG NOVI	1870	SUPRUGA:	ANTICA	BAKOTIC	MOSKOVITA	VIS, OTOK VIS
DJORDJE	VUCETIC	DABOVIC	RODITELJI:	BOGDAN	VUCETIC	KATARINA	DABOVIC	RODJIEN U:	BAOSIC	1884	SUPRUGA:	ANA	FERNANDEZ	MANRIQUEZ	SANTIAGO, CHILE
DJORDJE	ZAMBELIC	NOVAK	RODITELJI:	JOVAN	ZAMBELIC	JOVANKA	ZAMBELIC	RODJIEN U:	LUSTICA	1864	SUPRUGA:	STANKA	POPOVIC	DEMOMIC	PRCANJ
PETAR	ZAMBELIC	NOVAK	RODITELJI:	JOVAN	ZAMBELIC	JOVANKA	ZAMBELIC	RODJIEN U:	LUSTICA	1849	SUPRUGA:	LUISA	ZUNIGA		CHILE
MITAR	ZAMBELIC	ZAMBELIC	RODITELJI:	KOSTA	ZAMBELIC	ANGELA	ZAMBELIC	RODJIEN U:	LUSTICA	1881	SUPRUGA:	MARIA	MARUSIC	BARTULIN	SVINISCE, OMIS
NEMA VIŠE PODATAKA OD OVIH KOJI SLIJEDE:															
DRAGUTIN	BOROJE		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	DOBROTA	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
DJORDJE	BRAJKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	ORAHOVICA, KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
SPIRO	GARZICIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	HERCEG NOVI	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA U SANTA CRUZU, ARGENTINA
IVAN	GERSIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	BUDVA	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
NIKOLA	GIUROVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
TOMO	GIUROVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
GIURO	GIUROVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
ILJA	ILIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
NIKOLA	KRSANAC	KRESIC	RODITELJI:	MARKO	KRSANAC	MARIA	KRESIC	RODJIEN U:	HERCEG NOVI		NEOZENJEN				CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
MILAN	KRSANAC	KRESIC	RODITELJI:	MARKO	KRSANAC	MARIA	KRESIC	RODJIEN U:	HERCEG NOVI		NEOZENJEN				CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
MIHO	KRSANAC	KRESIC	RODITELJI:	MARKO	KRSANAC	MARIA	KRESIC	RODJIEN U:	HERCEG NOVI		NEOZENJEN				CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
IVAN	MAROEVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	DOBROTA	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
JOSO	MATKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
ANTUN	MIHALJEVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	GRBALJ	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
DOBRO	MIJUSKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KAMENARI	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
ILJA	MISEVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	PERAST	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
MATE	MISKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	BUDVA	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
NIKOLA	MISKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	BUDVA	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
PETAR	MISKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	BUDVA	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
MATKO	NIKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	RISAN	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
GRGO	NIKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	RISAN	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
MILAN	PAVLOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
ANTONIO	PEROVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
ANTONIO	RATKOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
FILIP	RADOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	HERCEG NOVI	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
DJORDJE	RADULOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	HERCEG NOVI	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
ALEKSANDAR	RADULOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	HERCEG NOVI	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
PETAR	SEROVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	BAOSIC	?					UMRO U BRODOLOM LIST DOMOVINA-PUNTA ARENAS
JOVAN	SETENCIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	TIVAT	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
LAZAR	SETENCIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	TIVAT	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
NIKOLA	SILVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	HERCEG NOVI	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
VIDO	STJEPCEVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
ANTONIO	STJEPCEVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR		SUPRUGA:	ELENA LUKSIC			
PETAR	STURIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	KOTOR	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
ILJA	ZAPUTOVIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	TIVAT	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA
DUSAN	ZORIC		RODITELJI:	?	?	?		RODJIEN U:	BIJELA	?					CLAN DALMATINSKOG DRUSTVA

DJECA:	VICENTE	ANDRIC	VAN BRINICH											
DJECA:	EMA,	JUANA,	IDA,	VICTORIA,	LUIS,	ALFONSO,	ANTONIO,	MARIO,	ALEJANDRO,	FLORA,	MIRKO,	MARIA	BALIC	DUBRAVIC
DJECA:	ELIAS,	ANITA,	JUANA	IVOSEVIC	BANOVIC									
DJECA:	VICKO,	MARIA,	JOSE,	CATALINA,	FRANCISCA,	ANTONIO	BATISTIC	IVANOVIC						
DJECA:	MARIA,	MARCOS,	NATALIO,	PEDRO,	JUANA,	NICOLAS,	ANTONIO	BISKUPOVIC	MILANOVIC					
DJECA:	ANA,	MARIA,	MIRKO ANDRES,	LEON MILENKO	BISKUPOVIC KUSCIC									
DJECA:	MARCOS,	AMERICA ORIANA,	VICTOR	BISKUPOVIC	ITURRIAGA									
ISELILA SA SINOM	UDOVA POK. ANDRIJE BISKUPOVICA													

BEZ DJECE

DJECA:	MARIA ADELA,	ZORKA,	PETAR,	DJORDJI,	AIDA	GJURANOVIC	ZELALIC							
DJECA:	ALEJANDRO,	JASNA,	NADJA,	SERGIO	GJURANOVIC	ARENSEN								
DJECA:	DJORDJI													
DJECA:	OLGA,	VANJA	STURICA	GJURANOVIC										
BEZ DJECE														
DJECA:	ESTEBAN,	FILOMENA,	JOSE,	PAULINA	IVOVIC	MATULIC								
DJECA:	NATALIO,	FRANCISCO	KRSANAC	VALIŃA										
DJECA:	AMADEO,	ZARKO	LAZAREVIC	ZELALIC										
BEZ DJECE														
DJECA:	ANGELA,	CATALINA	MITROVIC	KOJATIC										
DJECA:	LUCAS,	MARCOS	NIKOVIC	JAKSIC										

?

DJECA:	KRSTO,	ANA,	NORA,	NELA,	ANITA	SARA,	DJURO	PASINOVIC	MIRKOVIC					
DJECA:	EMILIA,	DANICA,	PEDRO,	LEONOR	PAVLOVIC	NAKICENOVIC								
DJECA:	JUAN,	MARGARITA,	ANGELA,	PABLO,	ELIAS	PAVLOVIC	PAVLOV							
DJECA:	MARIA,	ALFREDO,	OSCAR,	ESTRELLA,	ANA MARIA,	JORGE	PEJNOVIC	BENZEN						
BEZ DJECE														
DJECA:	MATILDE,	FERNANDA,	PEDRO	PEROVIC	CORDOVA									
DJECA:	LIUBO,	MARIA,	GABRIEL,	DUSAN	PEROVIC	BRAJKOVIC								
DJECA:	CRISTOBAL,	MARIA,	JUAN,	NICOLAS,	FRANCISCO,	ANASTASIA,	ELENA,	MIRKO	ANA	PETROVIC	ESPANA			
BEZ DJECE														
DJECA:	CARMELA	RATKOVIC	KRASIC											
DJECA:	JERONIMO,	EDUARDO,	CRISANTO,	MAGDA,	MILENKO,	DRAGA,	ROSARIO,	ELENA	FRANUJIC	STJEPCEVIC				
DJECA:	RAFAEL,	ANA,	ELENA,	VIOLETA,	MARGARITA	SVILANOVIC	BAKOTIC							
DJECA:	CATALINA,	VICENTE,	JORGE,	JUAN,	JOSE,	ELSA,	MARGARITA	VUCETIC	FERNANDEZ					
DJECA:	JUAN	ZAMBELIC	POPOVIC											
DJECA:	GABRIEL,	RAMONA,	JORGE,	PEDRO,	NESTOR,	JOSE VICTORIANO,	JUAN	ZAMBELIC	ZUNIGA					
DJECA:	NATALIO,	ANGELA,	ANA,	DANIEL,	DOMINGO,	MIRKO,	ELENA	ZAMBELIC	MARUSIC					

FORCA I ZDRAVLJE

Piše:

Mašo Miško Čekić

Kada bi, nedjeljom ujutro, do sobe stigao miris vanilije pomiješan sa opojnim i jedinstvenim mirisom u cukru kuhanih žumanaca, znao sam da je paradizet spreman. U pripremi te poslastice sudjelovali smo moje sestre i ja, na poseban način. Mama je paradizet pripremala u rano jutro kako bi ostalo više vremena da se dobro rashladi jer „sačuvaj me Bože mlakoga paradizeta“, znala je reći. U vrijeme mog djetinjstva u Tabacini, ali i cijelom Kotoru, nije bilo frižidera. Tek na pragu šezdesetih moja tetka Danica kupila je mali frižider i to preko brojnih veza. Bez frižidera, rashladiti paradizet nije bilo lako. Svakog sata išli smo po vodu sa česme u dvorištu, koju je valjalo pustiti da oteče kako bi bila hladnija, pa brzo u kuhinu, gdje je u velikoj teći, do pola napunjenoj vodom, bila terina sa paradizetom. Tako je hladna voda hladila i našu poslasticu. Mama bi uklonila

terinu, prosula vodu iz lonca i zamijenila je freškom. I tako do kasnog popodneva kada je Sunce, bježeći prema Zapadu, dovodilo hladovinu na našoj taraci. Tada bi se okupili, pa je uživanje moglo početi. U malim terinama prvo je stizao oblačak, bijel kao snijeg. Svi smo svima zagledali u te male bijele lopte upoređujući ih kako neko ne bi dobio više. Kraj njega, ubrzo je stizao još jedan, pa smo zaboravljali na onaj prvi, mjerkajući potonji. Držeći te zdjelice u rukama prestajali smo biti sestre i brat. Mjereći oblačke i čekajući onu zlatastu slatku i mirišljavu kremu, ljuto bi se posvađali. Kome pripada repeta, ko je više puta donosio vodu, kome je zdjelica prošle nedjelje bila punija... Mama je redovno prekidala svađu riječima – hoćete li da sve vratim u terinu i tako ostanete bez slatkoga. Tada je ćutanje bilo zlato, istina ne za dugo. Kada krema opkoli oblačke, počeli bi oni najsladji gušti koji te mogu snaći. Nikada nisam napuni ožicu, mada nije bila velika. Guštao sam u paradizetu na pola ožice, da duže traje. Malo oblačka, malo kreme, pa pažljivo na jezik. I nikada ne progutati odmah! Valja paradizet prošetati usnom dubljom, da svaki nerv osjeti ukus kreme za koju kažu da je iz Raja izašla. Mama je uz paradizet posluživala i galetine koju su moje sestre stavljale u kremu da omekušaju i upiju njene mirise. Ja to nisam nikada radio! Pomisao na kekse

Paradizet

u paradizetu bila je jednaka nekom velikom dječijem grijehu, a tako mislim i danas. Paradizet je rajski dar od mlijeka, jaja i cukra – i ništa više. Sve ostalo, a dodaju neki uz keks i gratanu čokoladu, usitnjene mendule ili orahe i ko zna što sve, pokvarilo bi mi ukus. To jednostavno nije onaj rajski paradizet. To je neka nova poslastica kojoj valja naći i novo ime, zarad onih koji su paradizet postavili na pijedestal svjetske gastronomije, gdje već dosta dugo stoji u samom vrhu. Paradizet je još jedna od đakonija za koje zborimo da su svjetske, a naše! Istina je da recepturu za paradizet nijesu osmislile naše bake, ali su je prigrabile kao svoje, odgajale i čuvale za nas i do nas. Ono što je babino – i moje je, pa neka oprostite Austrijanci koji baštine čuvenu recepturu, ali paradizet je i naš. Još kada se pripremi sa domaćim jajima i mlijekom! Kako reći da nije naš. Kokoške jesu, krave jesu, a paradizet je tuđi! Ma nemoj! A gdje je tu moja moja,

Kroštule

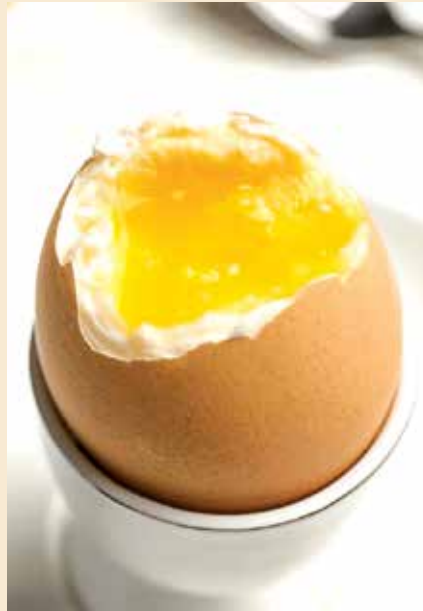
Priganice

iz Špiljara, a pravila je najbolji paradizet na svijetu. Svaka bi Austrijanka sagnula glavu pred terinom paradizeta moje mame. I nekada, a kamoli u vrijeme frižidera!

Čekajući nedjelju, tokom sedmice sladili smo se hroštolama, štrudelom od jabuka, a u stađonu i nama omiljenim od trešanja, palačinkama ili priganicama. Mama nam je često pripremala i žbačena jaja. Žumanca i cukar dugo bi batila, sve dok se cukar ne otopi. Kada je u kući bilo prošeka, znala je u ćikare sa žbačenim jajima staviti po ožicu. Zatim bi tukla bjelanac, sa malo cukra, pretvarajući ga pjenu od bjelanaca dobijali kremu sličnu onoj iz paradizeta. Mirisala je drugačije jer je prošek obogatio svojim specifičnim mirisom i ukusom. Prošek nije vino, mama bi vazda ponavljala, to je lijek koji daje forcu i zdravlje. I bez prošeka, radovali smo ovoj slatkoj deliciji. Jedini problem bila su jaja! Tada su u prodavnice jaja rijetko stizala, a malo ih je bilo i na pijaci. Baba je imala kokoške, pa smo obilazili kokošinjac brojeći jaja, nadajući se da će ih biti više nego što joj treba za taj dan. A baba je imala raspored! Jaja za paradizet, pa jaja za

žbatiti, jaja za u šorbulu, posebno jaja za najmlađu unučad. Bar jednom sedmično, za doručak smo jeli jaja u šorbulu. Nije mi to bilo omiljeno jelo. Kratko kuhano jaje izvadi se iz ljuske u ćikaru, doda dram soli i koja mrva kruha. I to je to! Ništa zdravije nema za đecu od jaja u šorbulu, ponavljale su baba, mama i tet-

ke, a mi smo samo razmišljali kako bar jednu ožicu te ljepljive mase ostaviti u ćikari. Nikada nam to nije uspjelo. Vazda se našao neko ko je uzviknuo – čekaj ima još jedna ožica! Nedjeljna poslastica koju je mama pripremala zimi bila je rožata. Ta drhtava, slatka, karamelom prekrivena slastica pravi se od istih sastojaka kao paradizet – mlijeko, jaja i cukar. Kao začini koji joj daju ime, ukus i miris koristi se koja ožica rozulina, starog likera od mirišljavih ruža. Opet bi mama uranila, samo što je prije pripreme rožate morala podložiti špاهر da se pećnica zagrije. Imali smo električni rešo, sa dva kola, ali ne i pećnicu na struju. Taj kuhinjski luksuz došao je kasnije i donio velike promjene u našoj kućini. Nove slastice pomalo su istisnule rožatu koja se sve rjeđe paricavala. Što god da se mijesi i peče, mamina rožata u nedjeljno zimsko jutro, ostaće mi za uvijek poslastica dostojna carske trpeze. Jutro hladno, pod naletom bure škripe škura, a valja iz sobe pretrčati, onako bosonog do kuhinjskog otomana. A kućina zagrijana vatrom i maminim osmjehom, miriše na majski đardin pun ruža. Rožata na pijadelu, utopljena u žučkasti karamel, onako kao kada te mama ogrne dekom i kaže: Dobro jutro, sine.

Jaje u šorbulu

Rožata

Pjaca od mlijeka

Piše:
Aleksandar Dender

Polazeći s Pjace od muzeja Pulicom pokraj Karampane, skrenemo nadesno iza crkve sv. Luke pa iza kantuna kuće Makin stižemo do Pjace od mlijeka, pjace koja je nastala kao rezultat mnogobrojnih pregradnji tijekom austrugarske vladavine u XIX. stoljeću. Pjaca je rela-

tivno pravilnog oblika, prava rijetkost u gradu u kojemu gotovo nema niti jedne pjace, ulice ili zgrade iste širine ili spratnosti, da ne govorimo o pravim kantunima ili vertikalama, sve je vanka škvare. Što se tiče imena pjace, Kotor je jedan od rijetkih gradova na jadranskoj obali koji je na svakoj svojoj pjaci imao neku specijaliziranu prodaju te su sve pjace, pa tako i Pjaca od

mlijeka, dobivale imena po karakterističnim građevinama, aktivnostima ili po proizvodima koji su se na njima u prošlosti prodavali: Pjaca od brašna, Pjaca od salate, Pjaca od drva... Naravno, Pjaca od mlijeka dobila je ime po mlijeku i siru koji su se tu prodavali, premda se u austrougarskom katastru iz 1875. godine pjaca zove Piazza della legna, odnosno Pjaca od drva.

Vjerojatno se, u nekoj fazi, prodaja drva odavde premjestila bliže sjevernim gradskim vratima, na pjacu oko sv. Marije Koledate, a na ovoj su se prodavali mliječni proizvodi.

Na mletačkom planu iz 1785. godine pjaca ne postoji, na njezinu mjestu ucrtana je oznaka koja označava ruševine, vjerojatno ostatke nesaniranih zgrada nakon zemljotresa iz 1667. godine. Austrougarska je u sklopu opsežnih radova na rekonstrukciji grada nakon svog dolaska 1814. godine srušila te ostatke i formirala pjacu u današnjem obliku, što nam potvrđuje i katastarski plan grada iz 1875. godine u odnosu na koji na današnjoj pjaci nema promjena. Također,

tada su restaurirane i postojeće zgrade, koje su obnovili ranije Mlečani nakon zemljotresa iz 1667. godine, a koje su dobile današnji oblik, često dogradnjom katova i žbukanjem fasada, premda su se u prizemljima očuvali ostaci srednjovjekovne arhitekture, uglavnom romanike i gotike. Najvrjednija zgrada na pjaci je zgrada br. 479, palata Druško, koja je pripadala kotorskom trgovcu Marinu Drušku, sagrađena u gotičkom stilu, u XV. stoljeću, s lijepom balustradom i taracom.

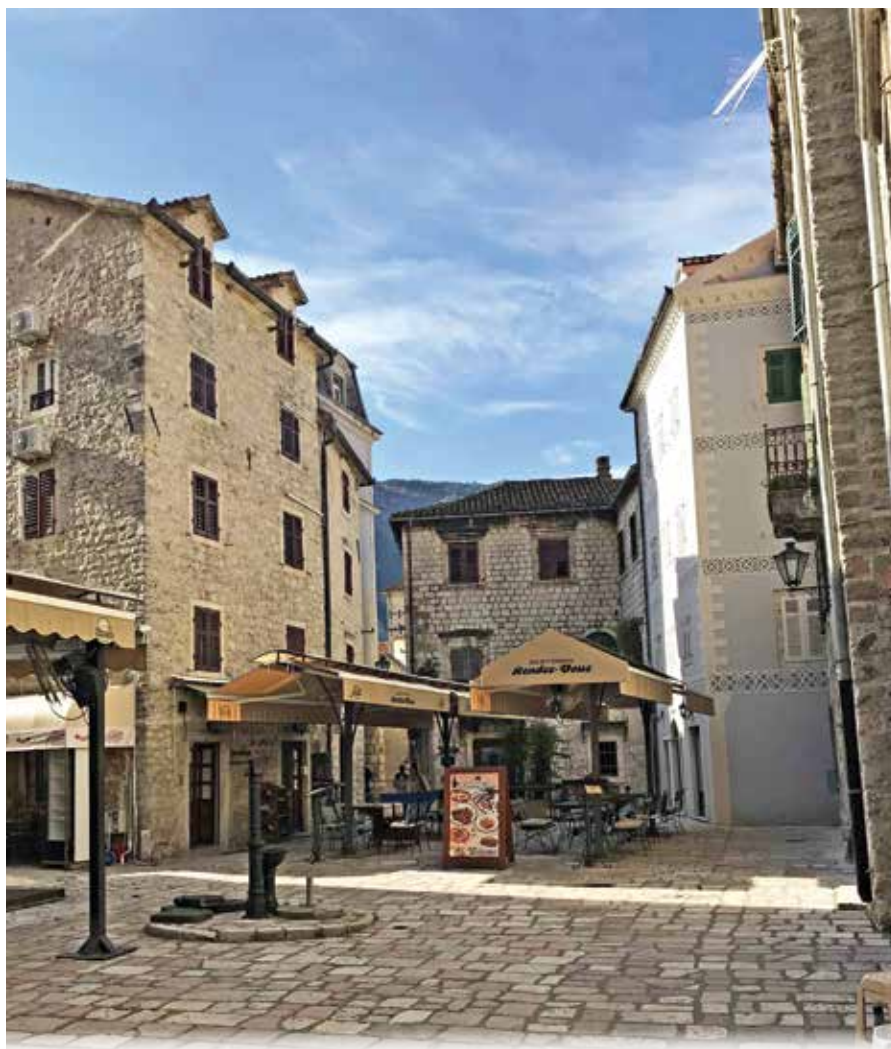
Pišući ranije o Pjaci od muzeja naveo sam da je malo koja pjaca u Kotoru, kao ta, oslikavala dalmatinski mentalitet i dalmatinski način života Kotorana tih šezdesetih godina prošlog stoljeća kada je Kotor još uvijek bio grad svojih građana - kulturnan, tolerantan, duhovit, škercozan, brontuljav, čakulozan, u kome su se svi znali i u kome se o svakome sve znalo. Omalena, zatvorena, ušuškana, centar događaja za svoje sta-

novnike, upravo je Pjaca od mlijeka oslikavala tu stranu života grada, grada u kojem su se stoljećima miješali narodi, vjere i običaji, grada u kojem je uvijek bilo starosjedilaca i došljaka. Starosjedilaca koji su malo brontulali protiv došljaka, ali su ih i prihvaćali, došljaka koji su s vremenom postajali starosjedioци pa su onda oni malo brontulali protiv novih došljaka i tako redom, ali uvijek tolerantno. Cijela pjaca živjela je kao jedna velika obitelj, s pjacom kao dvorištem, kao velikim dnevnim boravkom na otvorenom. U kućama oko pjace obitavali su pravoslavni protojerej, talijanske šinJORINE, milicajci sa svojim obiteljima, prodavci, artidani raznih profesija, bio je tu i tajni kaZIN i svi su na pjaci živjeli u nekom skladu koji je danas teško objašnjiv, a rezultat je upravo tolerancije kao jednog od najviših civilizacijskih dostignuća koje je Kotor naslijedio od uređenih država kakve su bile Venecija i Austro-Ugarska. Kotorani

su stoljećima težili očuvanju onoga što je činilo njihov identitet, svjesni vrijednosti svoje kulture i svoga vjerovanja, ali su isto tako prihvaćali i došljake, njihovu kulturu i tradiciju i sve ono dobro što su sa sobom donosili. To je bio reverzibilan proces jer su i došljaci, kao manjina, poštovali starosjedioce i sve ono dobro što su zatekli u gradu vrlo brzo su prihvaćali, sve te vrijednosti su usvojili i postajali Kotorani, bez straha da će biti asimilirani.

Upravo činjenica da su na malom prostoru, okrenuti pjaci kao svom dvorištu, tu u skladu živjeli i činovnici i radnici, doktori i muzičari, artidani, popovi i milicajci, katolici i pravoslavci, Hrvati, Talijani, Srbi, Crnogorci, Česi, činila je ovu pjacu iznimnom, u skladu s ondašnjim načelom bratstva i jedinstva. Navest ću samo jedan primjer. U blizini pjace obitavao je stari Kotoranin Tripo Kocka, veliki prijatelj s mešтром Ninom Mračevićem. Kad je meštar Nino umro, bio

je veliki funeral, došla je gradska mužika, vod vatrogasaca i osam đorđina koji su vukli kar sa škrinjom, svi se okupili ispred crkve sv. Nikole, samo nije bilo Tripa da isprati svoga Nina na posljednji vijad. Njegov sin Krešo krenuo je da ga traži i našao ga je kako sjedi na pižuo ispred katedrale sv. Tripuna. Kad je vidio Kreša, otac počeo da viče na njega - gdje si do sada Krešo, znaš li da je moj šjor Nino umro, evo čekam, sad će funeral! Ma znam tata, reče Krešo, upravo mu drže misu u crkvi sv. Nikole. A što tamo, pita Tripo? Pa tata, Nino je pravoslavne vjere! Bože moj, reče Tripo, četrdeset godina se družimo Nino i ja, a da nismo znali ko

je koje vjere niti nas je zanimalo. Eto, takav je bio Kotor.

Na samom ulazu na pjacu, u zgradi gdje je sada restoran Trpeza, bio je smješten tajni kotorski kažin koji je bio sjajno zamaskiran kao marangunska butiga. Kada bi došao klijent, banak sa šegunima bi se sklanjao sa skrivenih vrata i propuštao klijenta, a ako bi se pojavio općinski službenik vidio bi samo meštra kako rabi jer je već dat senj da dolazi vlast. Iako je, perlafinta, kažin bio tajni, svi su, onako po kotorski, znali za njega jer su ga koristili i oni koji su po pravilu trebali da ga zapataju.

Na drugom kraju pjace, u prizemlju zgrade br. 491, nalazio se poznati bife Burenac. Iako se mnogo vlasnika bifea

promijenilo tijekom godina, ime prvog vlasnika se nije mijenjalo, ostao je bife Burenac. Za vrijeme Italije držao ga je neki Korda, a poslije pada Italije držali su ga braća Pamer, Fric, Toni i Adi, sve do 1953. godine kada ga preuzima Ivo Županović iz Konavala, ali ni tada nitko nije govorio - idemo kod Iva Županovića, nego - idemo kod Iva Burenca. Bife je bio tipična kotorska štacija za bevandure, s velikim drvenim bankom i onim teškim, neponovljivim mirisom umidece, vina i španjadure, slična bifeu koji su na Pjaci škaljarskoj držali Gverovići ili „Crveni kantunić” na Pjaci od muzeja. Osim bifea Iva Burenca, na pjaci je bila i butiga Gracije Muljanina, pa butige šustera

Zapalorta i finomehaničara Vlada Strahinje i frizerski salon Marije Stavrić i Zdenke.

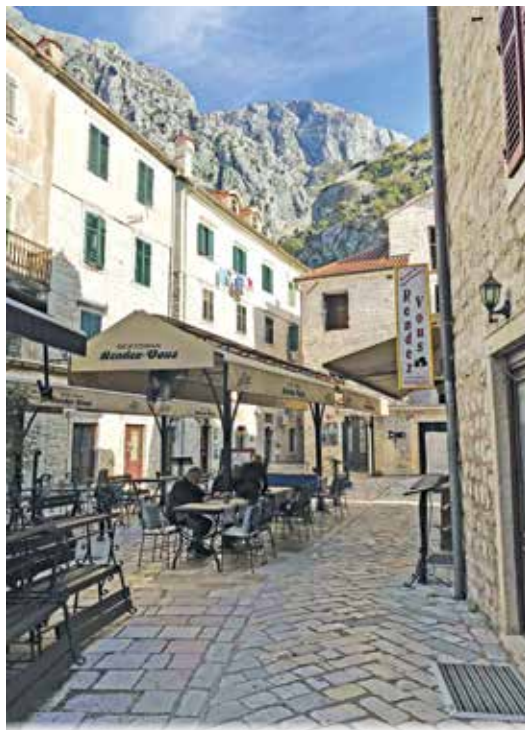
U palati Druško, na I. katu zgrade s taracom, obitavao je protojerej Bogoljub Milošević sa ženom Vidom, najuglednija ličnost pjace. Narodni čovjek, volio je da pojedje i popije, a kažu da je volio da baci oko i na lijepe žene. Sve je takve obveze zapisivao u jedan tanki libar tako da nikako nije moglo doći do preklapanja ili ne daj Bože škandala. Poviše prote, na II. katu obitavale su sestre Zanatini, Trifona i Đorđeta, podrijetlom Talijanke, koje su se lijepo slagale s protom, po sistemu sa svakim dobro, ni s kim iskreno, a pravile su opremu za škrinje za sprovode. Pričale su uglavnom kombinacijom talijanskog i našeg jezika i bile su strašno kuriozne. Sve su znale, naročito tko s kim ide u škuribandu, a voljele su i dobru kapljicu, doma su spravljale i frambu, napitak od malina. Nisu imale dlake na jeziku pa ih je jednom, kada su luštre došle doma pitao susjed hoće li moći zaspa-

ti, a Trifona mu je rekla - ma zaspat ćemo mi odma' samo ako onaj rufiano od popa nije došao doma luštar.

Najveća atrakcija pjace do šezdesetih godina svakako je bio Frano Tripković, zvani Treštela, kotorski oridinal i prevarant, o kojem je puno pisao naš pokojni Duško Konte. Frano je bio s Korčule, a kada se doselio u Kotor, oženio se Marijom Ivanović-kontešom s kojom je imao dvoje djece, Mariju i Ivicu, ili kako ih je on zvao Ivicu i Maricu. Frano nikada nije rabotao ni u kakvom poduzeću, ni državnom ni privatnom, radio je kao slobodni „umjetnik”, kao meštar za sve i svašta, a bio je poznat po svojim trikovima s kartama i sitnim prevarama na kotorskoj pjaci, Markatu. Znao je gotovo svakoga prevariti, ali su jednom i njemu Kotorani doskočili. Negdje poslije završetka II. svjetskog rata, 24. decembra uveče, pred katolički Božić, grupa kotorskih muzičara išla je ulicama grada i tiho pjevala i svirala, a to su radili i za pravoslavni Božić,

međusobna vjerska tolerancija bila je iznimna. Ivo Begu, Tripo Drašković, Dušan Čelanović i Sveto Vujošević pjevali su na Pjaci sv. Luke kada se pojavio Frano, tako luštar da se jedva držao na nogama. Uvijek spremni na škerce, odmah su uhvatili Frana u dir. Znaš li ti Frano da je na snazi koprifogo i da je izdata naredba ako se ko uvati poslije osam ura, mora odmah da ga se strijelja. Kako je već devet ura, a mi smo patrola, odmah stani uza zid i kaži zadnju želju, reče mu Ivo Begu. Frano, koji se više bojao Marije nego strijeljanja, reče - molim vas, samo nemojte reći Mariji da sam bio luštar jer bi me ubila. Uperiše oni klarinet, dvije gitare i tamburicu u Frana i Tripo dade komandu - pali, pa svi krenu iz svega glasa s pjesmom „Čiribiribela Mare moja”. Frano se od straha i od vina samo skljojao niza zid, čuli su ga kako kaže - niste me pogodili, a kako pucate nije mi uopće jasno kako ste dobili rat.

Pjaca je bila i raj za mulariju, tu se igrao i fudbal s onom malom gumenom loptom Borovo i sve one dječje igre iz naše mladosti. Znao se red kad se moglo igrati, a da se poštiva red u gradu brinuo se gradski policijot Marko zvani Čopo jer nije imao jednu ruku i baš nije volio da ga tako zovu. Djeca su se njega bojala pa mu je jednom mala Keka Nakić, kada ju je uhvatio s loptom, zbunjena od straha rekla - dondo Čopo, nisam ja igrala. Danas na Pjaci od mlijeka, kao ni na ostalim kotorskim pjacama, nema više mularije, odavno nema više nikoga od onih koji su mogli prenijeti na sljedeću generaciju onu našu lijepu kotorsku tradiciju. Sjećajući se svega ovoga s tugom mislim o tome koliko je strašno da je, gotovo u jednom trenu, toga davnog

aprila 1979. godine, sav taj kulturan, tolerantan, duhovit, škercozan, brontuljav i čakulozan Kotor nestao i da se, nebrigom onih koji su ga tada vodili, više nikada nije vratio. Sanirali su oni gradu rane, ali su mu uzeli dušu.

Da ne zaboravim ni Kotorane s pjace. Tih šezdesetih godina na pjaci su obitavali: u zgradi br. 479, na samom ulasku na pjacu, s desne strane - Tomo Seferović sa sinom Nebojšom i kćerkom; u zgradi br. 479, na I. katu - Pero Bukilica sa ženom Gospavom, sinom Vladom i kćerkom Nadom; na II. katu - sestre Papanice s bratom Božom; u zgradi br. 485 - Vlado Vujošević, brijač, sa ženom Rosom; u zgradi br. 475 na I. katu - Punošević Vaso i Velika; na II. katu - Silvio i Bose Kerndl s dva sina Zvonkom i Brankom; a na III. katu - Leso i Mare Marinić sa sinom Đokom i kćerkom Rankom, kasnije su tu obitavali Gašleri, Frano, Slavica, Slavka, Zdravka, Jure...; u zgradi 480 - Latinac Luka i Marica, djed i baba od Kruna Subotića i obitelj Branka Paljušića; u zgradi 474 - Milo Leoni s kćerkom Majom, zatim Suljo Čeliković s kćerkom Zlatom i na II. katu - učiteljica Leca Radović s tri sina, Batom velikim, Batom malim i Siketom. Oni su se kasnije preselili na Pjacu od rive. U zgradi br. 473 obitavali su Nada Sabolek i Đuro, kao i Limili Ivanović s majkom Tonkom i bratom Jovicom. U zgradi br. 481 obitavala je profesorica Vida Matjan sa svojom obitelji, a kasnije je tu prešao Leso Marinić. U zgradi br. 482 obitavali su Dragan i Maja Krivokapić, Ratko Nakić s kćerkama Ljiljom i Kekom i Blažo i Berta Marković sa sinom Zoranom i kćerkom Oliverom, a u zgradi br. 491 obitavali su Blago i Anđelija Radović sa sinovima Neđeljkom, Predragom i Nikšom.

U zgradi br. 483 obitavao je protojerej Bogoljub Milošević sa ženom Vidom, zatim sestre Zanatini, Trifona i Đordeta, obitelj Jovanović, Spasoje i Lina sa sinom Jovicom i kćerkom Vesnom i na II. katu obitavale su Tanja i Anka Dončić. U zgradi br. 484 obitavao je milicajac Đoko Vujošević sa ženom Dragom, sinom Vojom i kćerkom Vjerom, kasnije je tu prešla Tanja Dončić i milicajac Ljubo Marković sa ženom Senkom, sinom Veskom i kćerkom Vesnom. U zgradi br. 485 obitavao je milicajac

Milutin Božović sa ženom Ljubicom i sinovima Mijom i Miloradom, a na II. katu poznata Zlata sa svojim mačkama.

Sve u svemu, na pjaci je tih šezdesetih godina obitavalo oko stotinjak žitelja Kotora, a danas ih nema ni desetak. Doduše, nema ni pjace jer je potpuno pokrivena suncobranima, stolovima i stolicama, što možda najbolje oslikava trenutnu situaciju u Kotoru u kojoj turizam upravlja gradom, a ne grad turizmom.

Sve je manje ribarskih posta, a i ribara

Piše:

Ilko Marović

Foto:

Ljubo Pasković

Muo, staro ribarsko mjesto u neposrednoj blizini grada Kotora, spominje se već u IX. stoljeću. Mjesto Muo dobilo je ime od riječi mol, prirodni rt ili pristanište za brodove. Stanovnici se bave ribarstvom od vremena nastanjivanja ovog dijela podnožja brda Vrmac. Ljudi ribarske tradicije koju su strogo poštovali, do danas su sačuvali originalan način govora u kojem dominiraju ribarski termini, stari nazivi toponima i posta gdje se najbolje lovila riba. Povijesni dokumenti svjedoče da su svoju prvu župnu crkvu podigli u središtu svoga starog mjesta dvjesto metara uzbrdo od obale i dali posvetiti već 1262. godine. Za titularne zaštitnike odabrali su sv. Kuzmu i Damjana i sv. Elizabetu.

Muo je najstarije ribarsko naselje u Boki kotorskoj čiji se stanovnici i danas bave ribarstvom. Karakteriziraju ga ponte, priobalni put i kamene kuće nanizane jedna do druge. Mjesto je dugo skoro tri kilometra. Ono se nalazi na jugozapadnoj strani Kotorskog

zaljeva. Sa sjeverozapada graniči s poznatim pomorskim naseljem Prčanj, s južne strane naseljem Škaljari, s istočne oplakuje ga more, dok ga sa zapadne strane nadvisuje brdo Vrmac. Muljani se spominju već u 14. stoljeću kao „piskatores” koji prodaju ribu u Kotoru. Muo se tada prvi put spominje kao ribarsko mjesto, da bi se to isto ponovilo i u kasnijim spisima, za vrijeme Mletačke Republike.

Slično kao i danas, kotorska ribolovna zona bila je najsiromašnija na istočnoj obali Jadrana tako da kotorsko vijeće 1426. godine, već na početku mletačke vladavine, donosi odluku da nitko ne smije ni najmanju količinu ulovljene ribe odnijeti drugdje osim u Kotor, gdje se riba isključivo morala prodavati.

Od tada pa nadalje najveći broj muljanskih porodica živio je od ribarstva. Ribanje na Mulu i uopće u Boki na najnižim je granama otkad se riba. Malo je ribara, a ribe još manje. Zadnje sardele, u narodu nazvane sirotinjska hrana, u Kotorskom zaljevu uhvaćene su prije dvadeset i pet godina. Njihovim nestankom pojavile su se u velikim količinama renge, haringe, u narodu poznate kao „sardele matte“. Mnogo ih se lovilo. Ribari Orahovca i Mula često su lovili i preko 1.000 kg ove ribe. Lovili smo ih nekoliko godina, osvojili tržište Crne Gore, u Podgorici i Nikšiću prodavali i po tisuću kilograma. Odjednom, kako su se pojavile, tako su i nestale. Danas se u mjestu profesionalno ribanjem bavi samo jedna družina, ima nekoliko ribara koji tu djelatnost obavljaju kao dopunsku, poneki bacaju vrše, parangal ili mrežice, netko s dozvolom, netko bez nje. Sportskih ribolovaca je sve manje, SRD „Zubatac“ više ne postoji tako da sportski ribolovci moraju

i dozvole za ribanje vaditi u drugim klubovima, u drugim gradovima.

Ribari s Mula često su se hvalili da je čitavo bokeljsko more njihovo. Ranije nitko osim njih nije ribao. Bili su svoji na svome moru sve do Oravca, Sopota, Rosa i Ponte oštre. Bili su snažni ljudi, vješti ribari, racionalni veslači, navikli da s najmanjim naporom prevaljuju velike daljine. Čak su stizali i do Dubrovnika, vozeći gajete na četiri vesla, kada je bila velika količina kvalitetne ribe koju nisu mogli u Boki prodati.

Za vrijeme prve austrijske vladavine Bokom, 1797. godine, mnogi zakoni se mijenjaju da bi njima bili u korist. Riba je bila jedan od najvažnijih prehrambenih artikala, uz brašno i ulje. Stanovništvu Boke prijeti velika nestašica ribe, što je u to vrijeme zapravo značilo glad. Da bi ulovljena količina ribe bila svima dostupna, postojali su strogi propisi načina i mjesta prodaje. Cijenu su određivali „đusticijeri“ (kao današnja tržišna inspekcija). Nitko nije mogao unositi ribu u grad, a da joj se ne zna podrijetlo. Zakonom od 14. listopada 1787. godine riba se mora prodava-

ti na gradskoj pjaci. Ribari ne smiju prodavati ribu po drugoj cijeni osim po onoj koja će biti utvrđena pravilnikom. Riba čija težina prelazi tri libre (1 libra iznosi 0,454 kg) prodavat će se po slobodnoj cijeni (osim divljači). Nitko ne može prisiliti ribare da prodaju po nižoj cijeni. Riba se ne smije krišom unositi u grad. Isto je bilo zabranjeno, pogotovo slugama kupiti ribu na Muo. Nepoštovanjem bilo koje od ovih točaka, prestupniku se oduzima riba, a slijedi mu i novčana kazna ili zatvor.

Ribolov je vrlo težak posao, bez određenoga radnog vremena, u kome uloženi rad ne garantira uvijek dobar ulov, odnosno zaradu, jer ovisi o mnogim okolnostima - vremenskim prilikama, mogućnosti prodaje ulova i dr.

Na Mulu je 1895. godine bila izgrađena tvornica za prerađivanje ribe, čija je konzervirana sardina servirana na carskoj trpezi u Beču, a probao ju je austrijski car Franc Jozef kad je posjetio Muo. Ona je s prekidima proizvodila do poslije I. svjetskog rata, kada je stradala od požara, i nikad više nije nastavila s radom. Bilo je i desetak manjih fabričica smještenih u konobama gdje

su se solile i marinirale sardele. Kroz mjesto se širio miris slane ribe.

Oko 1910. godine na području Mula otpočelo se s uzgojem školjaka, odnosno mušalja (dagnji), ali je nakon nekog vremena zbog zaraze i njihova pomora uzgajalište bilo likvidirano.

Dana 4. lipnja 1906. godine kod Kraljevskoga okružnog suda u Kotoru protokolirana je ribarska zadruga u Mulu, koja takoreći nije ni zaživjela, rasformirana je i prije nego što je počela s radom. Nije bila formirana na jednakim pravima zadrugara jer su istu za sebe osnovali ribari vlasnici mreža.

Tek 1932. godine osnovana je ribarska zadruga na Mulu, koja je radila do šezdesetih godina prošlog vijeka.

Kao najstariji ribari u Boki kotorskoj, Muljani su nam najvjernije sačuvali stare nazive ribarskih posta. Ribarska posta je dio mora i obale gdje ribari spuštaju i izvlače mrežu. Područje njihovog ribarenja uglavnom se svodilo na Kotorski i Risanski zaljev, dok se vrlo rijetko događalo da su lovili ribu izvan tjesnaca Verige.

Ribarske poste birale su se tamo gdje je dno mora čisto da se mreža ne bi razdrla i rasparala prilikom izvlačenja, a u isto vrijeme se vodilo računa da se na tim mjestima riba najviše okuplja.

Do prije pedesetak godina na ranije spomenutom području, unutar Veriga, od Turskog rta sa strane Kostanjice, pa preko Morinja, Strpa, Risna, Perasta, Orahovca, Ljute, Dobrote, Kitora, Škaljara, Mula, Prčanja i Stoliva, do rta Gospe od Anđela, bilo je oko 200 ribarskih posta, točnije 197 registriranih, kako u svojoj studiji navode gospoda Tonko Tomić i Vladimir Uljarević. S vremenom puno njih je uništeno, zatrpano raznim otpadom (školjke starih automobila, stari šporeti, frižideri, kamionske gume, građevinski šut i razni drugi materijali), tako da dr. profesor Aleksandar Joksimović prije desetak godina spominje u cijelom Bokokotorskom zaljevu, od Prevlake do Rosa, tek 106 posta. U međuvremenu su još tridesetak posta postale neaktivne, sada najviše upotrebom bova i sidrišta za glisere i jahte. Danas ima svega oko pedesetak na kojima bi se dala izvući mreža.

Znamo da je veliki dio obale, ponte i plaže u privatnom vlasništvu, međutim ribari imaju pravu tijekom noći na svakoj posti slobodno loviti ribu, s tim da poslije obavljenog posla ostave postu u prvobitnom stanju. I danju kada se iznenada pojavi veće jato riba, nitko im neće braniti da bace mrežu.

Lov plave ribe (gavice, sarduni i sardele) obavljao se po mraku, a to je serija noći bez mjeseca, na određenim postama. Ribarske družine koristile su ove poste po redu koji je brušketom (žrijebom) određivala nadležna lučka kapetanija. Svaki patrun dobio bi od Lučke kapetanije u Kotoru raspored posta predviđenih žrijebom za svaki mrak.

Za lov tunova i sarduna svjećaricama na važnim postama za ovu vrstu ribe red korištenja posta muljanski ribari su određivali ždrijebom - Bravov kamen (Ljuta), Kantun (Oravac), Bajova kula i Dražin Vrt, Bujoviće (Stoliv). Lučka kapetanija u ovo se nije mješala, ali je zato vodila računa da se prilikom ovog lova ne ulovi sardela. Ako bi se to i dogodilo, ribolov se morao obustaviti. Da bi se ovaj propis provodio, kapetanija je imala posebnog službenika, ribarskog stražara koji je imao zadatak da obavlja nadzor na cijelom području Boke.

Vrlo je teško opaziti ima li na nekoj posti ribe i u kojoj količini. Ovo opažanje je karakteristika dnevnog ribanjanja. Ako se radi o manjoj količini, ribari odustaju od bacanja mreže. Muljanski ribari opažaju kretanje ribe na pet načina:

Kačanje (riba se praćaka na površini mora i lako se zapaža);

Buliganje (riba dotiče vrlo malo glavom površinu mora, radi se najviše o palamidama

i cipolima, jedino ih iskusan ribar može primijetiti);

Kurtižanje (riba se kreće blizu površine mora, na površini radi jedva vidljive valove, koje samo najiskusniji ribar primjećuje);

Bijeljenje (okretanje ribe na bok, tako da joj se zabijeli trbušna strana);

Ardurižanje (fosforiranje mora izazvano kretanjem ribe noću bez mjeseca). Ovo ardurivanje ribarima koristi da odrede poziciju ribe prije nego što bace mreže.

Ranije su za praćenje i promatranje ribe, prije svega tune, rađene promatračnice, visine od 6 do 8 m. Te promatračnice bile su slične onima koje su se još zadržale u Barkarskom zaljevu, na Kvarneru. Često su se i s kamenih gomila, kojih ima poviše svakog mjesta, pratila jata riba.

Ovo se odnosilo na dnevno ribanje, a kod noćnog ribanja je sljedeće.

Skupljanje družine prilikom lova pod svijeću vršilo se na sljedeći način: jedna barka svječarica s jednim ribarom odlazila je nekoliko ura ranije, dok je ostalu družinu budio patrun ili neki drugi za to određen ribar. Ovi bi zatim s

mrežom odlazili na određenu postu kojoj se svječarica postupno primicala. Kada svječarica dođe na 50 – 60 m daleko od obale, na postu, topi se mreža i opkoljava se svijeća i riba koja se ispod nje skupila, i počinje izvlačenje mreže.

Ulovljena riba stoljećima se dijelila po utvrđenim starim normama i običajima mjesta. Polovina ulova pripada patru, vlasniku ribarskog alata, a druga polovina se dijelila ribarskoj družini na jednake dijelove, uključujući i patru. Samo je svječar (ribar koji se nalazi u barci sa svijećom) dobivao za jednog i po druga. Kada je u družini bio neki mladi neiskusni početnik, on je prve godine dobivao za kvadrat druga, sljedeće godine za pola, a poslije normalno kao i ostali članovi družine za druga. Ovakva podjela na Mulu se zadržala do prije trideset godina kada se promijenila, patrun tada uzima 40%, preostala družina 60%. Danas je još povoljnije za družinu koja sada dobiva 70%, a patrun je zadovoljan s preostalim 30%. Da napomenem, sve troškove oko održavanja ribarske opreme i alata, zatim poreza, i nekad i sad snosio je patrun.

Najpogodnije vrijeme za dobar lov je ono doba kada noć prelazi u dan ili dan u noć. Taj kratki dio vremena muljanski ribari nazivaju oruo i žure sa svojim barkama da ga što bolje iskoriste.

Kada se primijeti da će biti bogat ulov i da će s postojecom družinom biti teško izvući ulov, pozivaju ljude koji su se tu slučajno zatekli ili iz kuriozitetne gledaju što se radi da im pomognu. Ovisno o ulovljenoj ribi, patrun nagrađuje ove pomagače, koje nazivaju kanjušarima.

U prošlosti Bokokotorski zaljev bio je bogat ribom, posebice plavom. Nemamo za prošla vremena nikakvih statističkih podataka, ali sama činjenica da je naselje Muo, s možda svojih tri stotine stanovnika živjelo samo od ribanja, dovoljno jasno govori da je tu bilo dosta ribe.

Iako su živjeli siromašno i mučenički, uz more su podigli lijepo naselje. Nekom vrstom samodoprinosu od 2% ulovljene ribe prvo su pomogli gradnju crkve Pomoćnice kršćana 1864. godine pa su 1913. godine napravili prelijepu zgradu škole, da bi na kraju napravili i rivu.

Nekada je samo na Mulu bilo osam ribarskih družina, u Orahovcu tri, na Prčanju dvije, u Bijeloj dvije, u Baošićima dvije, u Krašićima dvije... Lovilo se puno ribe. Na bokeškim trpezama riba je bila barem pet puta tjedno. Meso se jelo samo za praznike i slave. Kilogram mesa koštao je kao i kilogram najkvalitetnije ribe, odnosno više nego desetak kilograma gavica ili sarduna.

Kao što smo rekli, ribara je danas puno manje i riba se puno manje jede, nešto zbog cijene, a nešto zbog promjene strukture stanovništva, a i njezina priprema iziskuje puno vremena. Obična sitna riba izjednačila se s

kilogramom mesa, a za kilogram najkvalitetnije ribe skoro se može kupiti malo prase.

Danas je situacija znatno nepovoljnija, posebice kad je u pitanju plava riba. Možda je uzrok pretjeran i nekontroliran ulov ribe u Sredozemlju i na Jadranu pa vrlo malo te ribe ulazi u zaljev. Osim toga, otpadne vode, nafta i razna druga zagađenja mora stalno smanjuju ionako umanjen riblji fond. Mislili smo da će se premještanjem industrije iz Kotora u Grbaljsko polje situacija znatno promijeniti, međutim ribe i dalje ima jako malo.

Za vrijeme Prvog svjetskog rata u Kotorskom zaljevu lovilo se neobično puno razne ribe. Vjerojatno je razlog to što je ribanje u Sredozemnom moru i Jadranu bilo smanjeno zbog ratnih operacija pa je riba nesmetano ulazila u zaljev. Vidjevši o čemu se radi, austrijske vlasti formiraju posebnu ribarsku četvu koja je lovila ribu za vojsku. Iz raznih jedinica uzimali su ribare tako da se tu našlo i puno Muljana,

koji su najbolje znali poste i kretanje ribe.

Između dva rata u zaljevu je bilo dosta ribe. Tada je na ulazu u Boku, na Prevlaci, postojala jaka lanterna (svjetionik), koja se radeći bez prekida cijele noći okretala suprotno od smjera kazaljke na satu, slijeva nadesno. Domet svjetlosnog snopa dosezao je i do 50 km. Znamo da riba ide za svjetlom. Na taj način riba je prateći trag svjetla ulazila u zaljev. To se posebice odnosi na plavu ribu, tunove, palamide, škombre i sardelu.

Kasnije je postavljena nova fiksna lanterna, koja se automatski pali i gasi, tj. radi s prekidima, a intervali mraka (bez svjetla) su duži nego samo svjetlo. I domet joj je manji i zato riba manje ulazi u zaljev.

Sredstva koja su nam potrebna za ribolov su: **barka, mreža i ferao**.

U Boki srećemo tipove **barki** kao i na cijelom Jadranu, a to su: pasara, guc, gajeta i leut. Sve su to drvene barke najčešće pravljenе od stabla murve i jasena. Zadnjih tri-

desetak godina u upotrebi su sve više plastične barke. One kvalitetom zaostaju za drvenima, puno su nestabilnije, ali su zato neusporedivo lakše za održavanje. Iako drvene barke pomalo gube ovu borbu, ipak su se još negdje zadržale u upotrebi. Tako imamo na Mulu u mandraču ispred kuće patruna Ljuba Paskovića da se u istome mandraču blago njišu plastična barka proizvedena 2007. godine i drvena gajeta iz 1896. godine, a što je još zanimljivo obje su građene na Korčuli.

Mreže su se ranije plele od pamučnog konca. Danas se izrađuju od sintetičkih vlakana. Obično su se kupovale u komadu, na kilo. Od kupljenog materijala izrađivale su se potrebne vrste mreža. Sami patruni formirali su ih i armali, zajedno s ribarima. Od kupljenog ili ispletanog materijala mreža se formirala, krojila i sastavljala ovisno o tome koja se vrsta mreže želi napraviti. Mreže su se formirale tako da je 1/3 rađena „inbando“, odnosno s tolerancijom, radi elastičnosti. Ovo se radilo zato da mreža prilikom potezanja stvori određen „truh“ koji bi spriječio iskakanje ribe preko strana mreže. Zatim se mreža armavala. Da bi mreža duže trajala, trebalo ju je i održavati. Nakon ribanja, odmah na posti gdje se izvlačila, mreža se najprije očisti od skrami i glava ribe, i opere u moru. Zatim se prostre po ponti ili stavlja na stirač (Baosići) da se suši. Treba paziti da do mreže ne dođu miševi da je ne oštete. Potpuno suha mreža krca se u barku. Vodilo se računa da se mreža „masti“ – boja, jer je i o tome ovisila njezina trajnost i izdržljivost. Mreža je rađena od bijeloga pamučnog konca, a znamo da bijela boja plaši ribu, što je bio razlog da se mreža bojala.

Mreže se „maste“ u borovoj kori. Muljanski ribari koristili su borovu koru s Vrmca. Borova kora bi se prvo sušila. Zatim se obično stavljala u vreću i tukla macolom na kamenoj ploči dok se ne bi dobio prah zvan „krka“. Ovako dobiveni prah bi se dva dana prije bojanja potopio u vodu. U velikim kazanima krka bi se kuhala 3 - 4 ure. Kada bi se oladila, talog bi pao na dno tekućine koja bi se presipala u tri manje posude. Kod bojanja najprije se potopi sak mreže, a zatim strane mreže, podjednako raspoređene u obe posude. Mreža se ostavlja potopljena nekoliko sati, zatim se cijedi i suši. Poslije bojanja mreža bi se potopila u more pa tek onda spremala. U Bigovi su mreže „mastili“ u vodi u koju bi stavljali tučeno lišće maginje (mrče) i ostavljali potopljeno nekoliko dana. Ovako mašćene mreže trajale su puno duže.

Krpanje mreža je isto tako važan posao koji pridonosi njihovoj trajnosti. Ribari su sami krpali svoje mreže, a ponegdje su to obavljale žene. Igle za krpanje mreža su pravljene od jasenovog drveta ili trstike, kasnije od plastike.

U nekim mjestima Dalmacije žene su aktivno sudjelovale u ribolovu. Isto tako u Krašićima i Baošićima. Za razliku od njih, kod nas na Mulu žene su bile glavne za soljenje ribe. Muljani nisu voljeli da ih žene gledaju kada kreću na ribanje. Ako bi ih pojedine žene vidjele, vraćali su se kući i prije nego što su pošli. Oni su te žene smatrali za baksuze.

Pod **ferao**. Još od davnih vremena čovjek je uočio da ribe privlači pojava svjetlosti. Ovome je posebno sklona mala plava riba, a i neke druge vrste. Svjetlo su u ribolovu koristili i stari Grci i Rimljani. Lov pod svijeću dopušten je 22 dana u mjesecu, odnosno u vrijeme kada se mjesec ne

pojavljuje ili se javlja samo u jednom dijelu noći. Noći bez mjeseca poznate su kao šкуро – mrak. Osvjetljenje koje se koristilo za ribanje ima više razvojnih faza.

Prva faza je izgaranje drveta, luči, koja u sebi sadrži puno smole. Kao luč je služilo borovo i smrekovo drvo. Plamsanje luči davalo je jasno crveni sjaj. Ovo je najstariji oblik osvjetljenja i zadržao se do pred kraj 19. stoljeća. Barka svjećarica je na provi imala željezne „gradele“ na kojima se ložilo drvo. Posao svjećara bio je mukotrgan. Često se vraćao ne samo garav, već kad bi bilo vjetra, nagorjelih brkova, kose i obrva. U Krašićima se umjesto luči nalagala „fraška“, snop upletenih grana od niskog drveća „planike“ koje raste na Luštici i u Grblju.

Uvođenjem svjetiljki na acetalenski plin uvjeti za svjećara postali su bolji. Bilo je raznih vrsta ovih svjetiljki. Naš čovjek Ivan Dellati iz Rijeke prvi je u Europi 1898. godine konstruirao lampu na acetalenski plin.

Daljnji razvoj osvjetljenja upotrebljavanog za ribolov predstavljaju svjetiljke s izgaranjem petroleja.

Još viša faza u razvoju svjetiljki su svjetiljke sa sagorijevanjem komprimiranog plina. Ovdje petrolej ne izgara direktno s pomoću fitilja, već izgara plin koji se stvara s pomoću pritiska zraka. U Boki su se prvi put ovi ferali pojavili nakon Prvoga svjetskog rata, i to tipa „Petromax“ koje su dobivene iz njemačke reparacije. Proizvodnja ovih ferala u našoj zemlji započela je tek 1950. godine, a jačina im je bila od 200 do 1.000 svijeća.

Sljedeća faza su ferali na plin i njih danas najviše koriste ribari Boke.

Posljednja faza razvoja ferala su električne podvodne svjetiljke koje dobivaju svjetlost s pomoću elektroagregata.

Jeste li znali da su stare ribarske mreže jedna od glavnih vrsta otpada koja utječe na morski okoliš?! Razni ribolovni alati poput vrša, konopa, mreža i parangala, koje su ribari slučajno izgubili ili namjerno ostavili, i te kako su opasni za morske organizme.

U ovakve alate zapleću se i stradaju mnogobrojni morski organizmi. Među tim alatima posebno su opasne mreže zbog dugovječnosti sintetičkog materijala od kojeg su napravljene. Često su vrlo slabo vidljive na danjem svjetlu, mogu ostati zapletene na podvodnom grebenu ili slobodno plutati u moru nošene morskim strujama.

U njih se mogu zapletati ribe, dupini, morske kornjače, morski psi i druge morske životinje, a također predstavljaju opasnost i za ronioce. Jednom zapleteni u njih, morskim organizmima je ograničeno kretanje te su podložni gladovanju i ozljedama, kao i gušenju onih koji trebaju izići na površinu radi disanja – upozorava dr. sc. Pero Tutman sa splitskog Instituta za oceanografiju i ribarstvo koji sudjeluje u zanimljivom i korisnom projektu „Ghost net fishing“, nastavlja Marović.

*POVIJEST BRODSKIH KRUŽNIH PUTOVANJA
U BOKI KOTORSKOJ*

PRESIDENTE (75) WILSON

Kaiser Franz Joseph I

Lokalni dubrovački tjednik „Narodna svijest“ u svom broju od 22. siječnja 1923. najavljuje dolazak broda PRESIDENTE WILSON u Dubrovnik 3. veljače, na sam blagdan Svetoga Vlaha i dan ranije u Kotor na početak proslave Svetoga Tripuna.

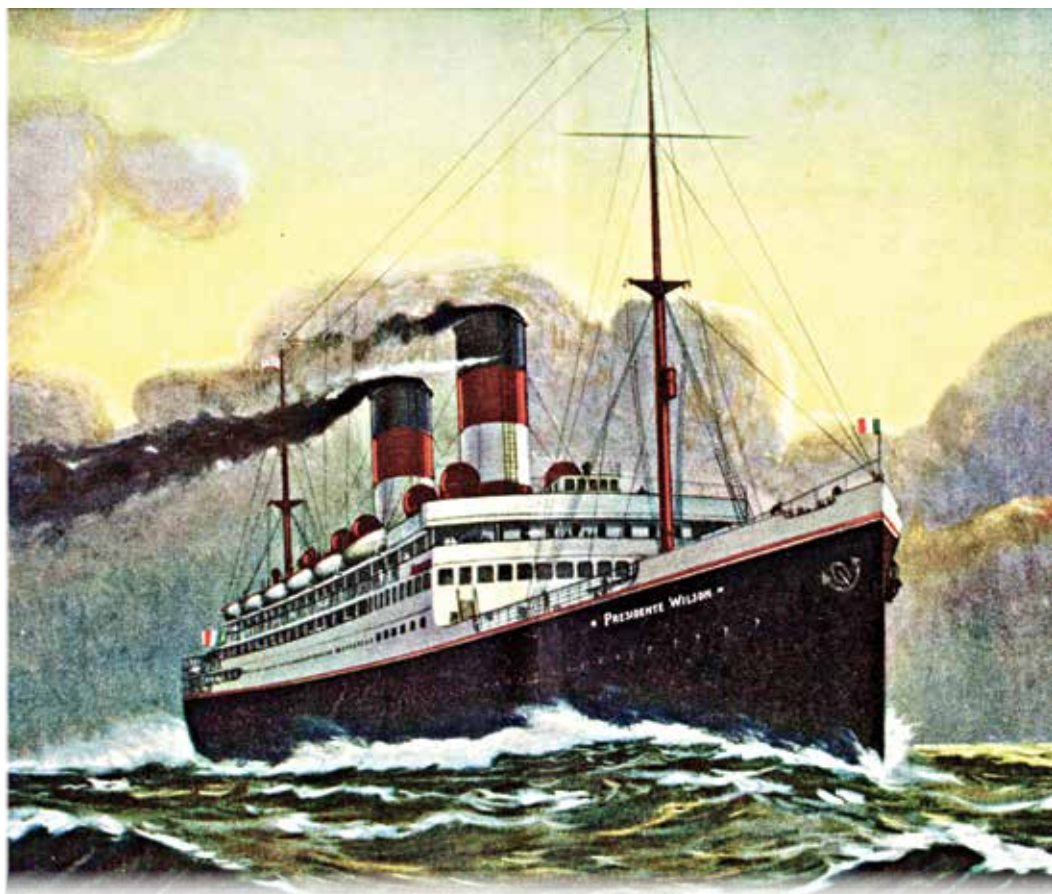
Piše:
Neven Jerković

Završetkom Prvog svjetskog rata prema Boki kotorskoj su se ponovo uputili putnički brodovi, u početku u organizaciji povratka kućama ratnih izbjeglica, zarobljenika i vojnika a potom i na prvim redovnim putničko-teretnim i poštanskim prugama. Među prvima koji su

posjetili kotorsku luku bio je talijanski preoceanski liner **PRESIDENTE WILSON**, predratni **KAISER FRANZ JOSEF I**, koji je u vlasništvu braće Cosulich plovio na redovnoj pruzi iz Trsta za New York.

Na navozima brodogradilišta **Cantiere Navale Triestino** u Monfalconeu (Tržič) sagrađen je 1912. za brodara **Unione Austriaca di Navigazione** putnički brod **KAISER FRANZ JOSEF I**. Imao je 12567 GT, bio je dug 146 metara a mogao je prihvatiti 125 putnika u prvom, 550 u drugom i 1230 putnika u trećem razredu. Glavni pogonski stapni parni stroj proizveden u škotskom **D.Rowan & Co** u Glasgowu omogućavao mu je plovidbu brzinom od 17 čvorova.

KAISER FRANZ JOSEF I je bio namijenjen plovidbama iz Trsta za New York usput tičući luke Split ili Dubrovnik, Patras, Palermo i Alžir. Ipak, prvu je komercijalnu plovidbu obavio turističkim kružnim putovanjem sa polaskom iz Trsta 8. svibnja 1912. itinererom Pula – Dubrovnik – Krf – Malta – Tunis – Ajaccio – Nica – Taormina – Katakolon – Kotor – Split – Zadar – Trst. Ali kako je nakon dvije godine buknuo Prvi svjetski rat, brod se našao u Trstu gdje je raspoređen i

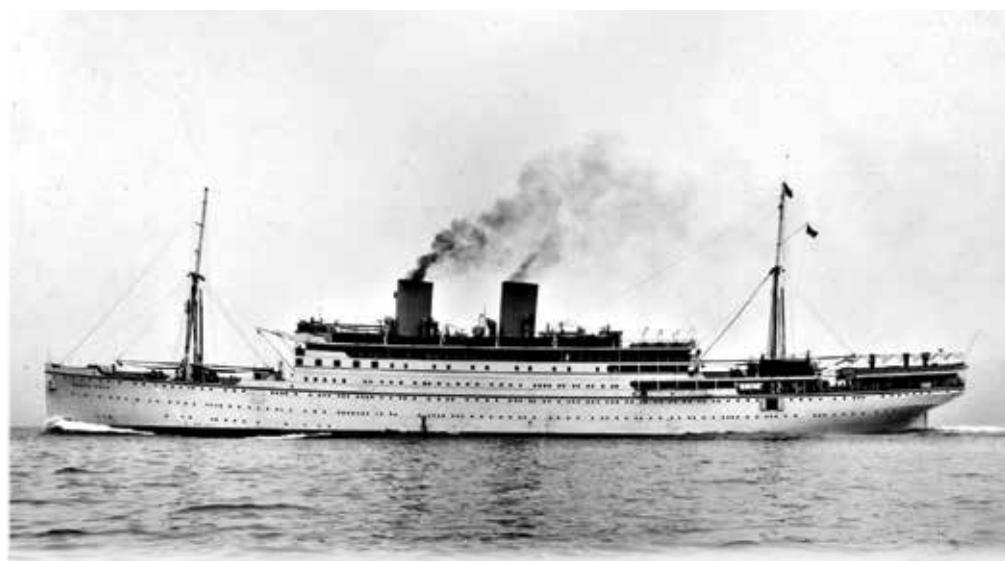

Presidente Wilson

gotovo neoštećen tamo dočekao konac rata. Dobro očuvani liner je završio u talijanskim rukama kao **GENERAL DIAZ** u floti brodara Cosulich za kojeg u svibnju 1919. pod još jednim novim imenom **PRE-**

SIDENTE WILSON poduzima prvo preoceansko putovanje iz Genove preko Marseillea do New Yorka. Međutim već u sljedećoj plovidbi napušta Genovu i polazi iz Trsta preko Mesine i Napulja do New Yorka. U početku uglavnom prevozi vojnike na povratku kućama, a kasnije poduzima i prva komercijalna putovanja.

PRESIDENTE WILSON počinje poduzimati redovne putničko-teretne pruge iz New Yorka prema Trstu tičući luke Alžir, Napulj i Patras a na jadranskoj obali Dubrovnik ili Split, sa povremenim uplovljavanjima u Boku. Lokalni dubrovački tjednik „Narodna svijest“ u svom broju od 22. siječnja 1923. najavljuje dolazak broda **PRESIDENTE WILSON** u Dubrovnik 3. veljače, na sam blagdan Svetoga Vlaha i dan ranije u Kotor na

Marco Polo

Presidente Wilson

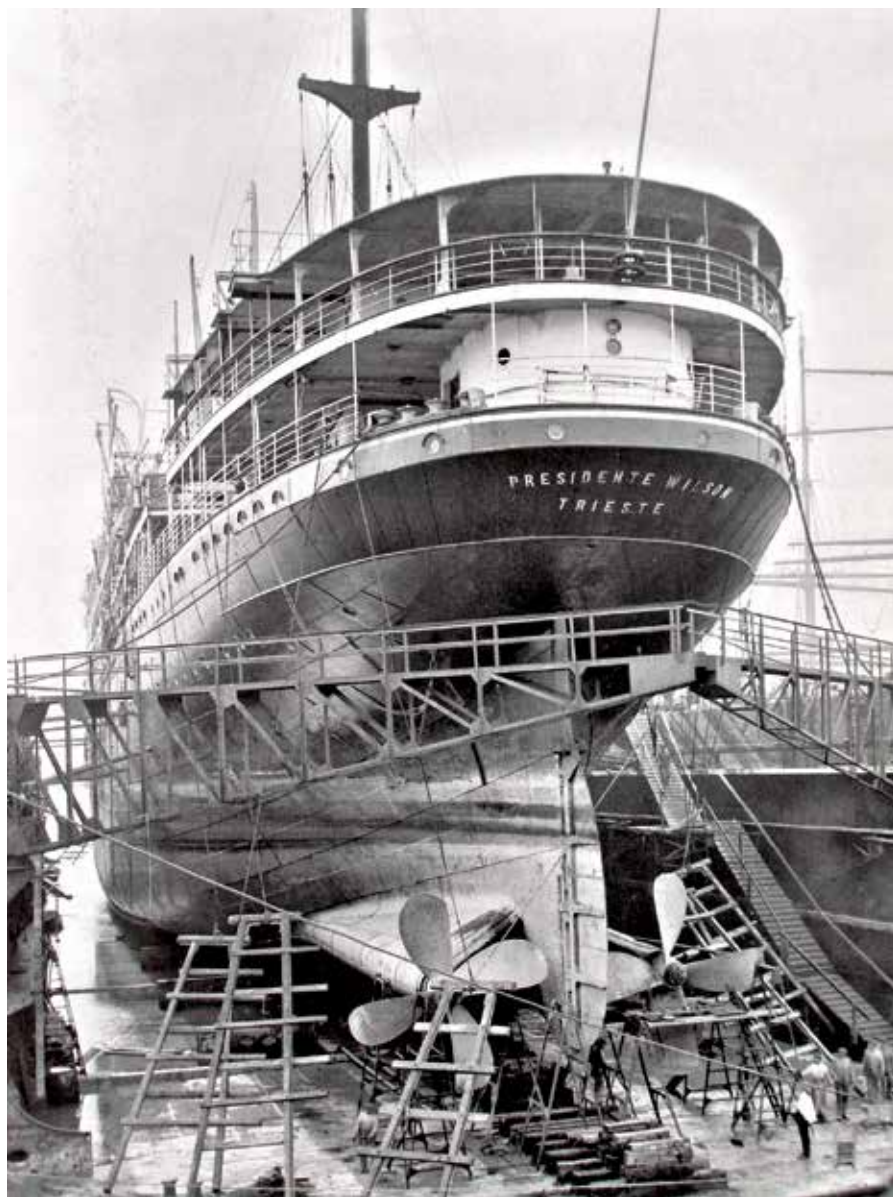
početak proslave Svetoga Tripuna. List navodi „... da je brod krenuo 16. siječnja iz New Yorka preko Bostona, Azora, Madeire, Gibraltara, Alžira, Palerma, Napulja, Patrasa, Boke kotorske i Gruža“. Ovaj imponantni transatlantik, kako navodi „Narodna svijest“, dolazi u grušku luku „... u nedjelju 30. ožujka nakon što je dan ranije obišao cijeli zaliv Boke kotorske. Izletnici Amerikanci su se divili čarobnim krasotama Boke kotorske, čarobnoj okolici i kulturnim spomenicima grada. Na koncu su ipak izrazili svoje začugjenje što jedan tako čisti i uredan grad može dopuštati da na pristaništu moraju putnici gaziti po kaljuži do koljena. Neki su na nogama imali bijele crevlje a na povratku se nije moglo raspoznati koje su boje crevlje i odjelo, sve su okaljali.“ List ponovo apelira da se „... odstrani ova nakaza na obali prema pristaništu...“.

Tako je PRESIDENTE WILSON, iako uposlen u redovnoj putničkoj plovidbi, postao začetnikom prvih organiziranih turističkih posjeta Boki kotorskoj nakon Prvog svjetskog rata. Brod bi ostao u luci dovoljno vremena da bi putnici komodno mogli posjetiti Kotor i okolice.

PRESIDENTE WILSON je već sredinom 1929. prekinuo svoja putovanja da bi 1930. prešao u flotu Lloyd Triestina za kojeg plovi pod imenom GANGE. Već 1936. ponovo mijenja vlasnika i ime. U floti tršćanske Societa Adriatica di Navigazione, na putu prema egipatskoj Aleksandriji, preuređen i moderniziran, pod imenom MARCO POLO ponovo se vraća u Kotor 19. kolovoza 1937. sa 208 putnika i 229 članova posade. Posljednji je put ovamo doplovio 18. srpnja 1939. sa

130 putnika i više se nikada nije vratio. Uskoro je i rasporemljen u luci La Spezia.

U Drugom svjetskom ratu nakon kapitulacije Italije, brod prelazi u njemačke ruke. Zbog opasnosti od savezničkih napada sa mora, Nijemci su 12. svibnja 1944. minirali i potopili MARCA POLA kako bi blokirali ulaz u La Speziju. Na morskom dnu je ostao ležati sve do 1949. kada je izvučen na površinu i do konca sljedeće godine u La Speziji izrezan u staro željezo.

Presidente Wilson

Sprovodu...

Piše:
Neven Staničić

Gledate li vi ove osmrtnice u zadnje vrijeme? A sve „normalno“??? I ko bi reko, ajde pavo recite, da će nam „svanut“ dan kad se lije po i s' nostalgijom sjećat starih dobrih **sprovoda**. Objasnit nekome „**lijepi sprovod**“. Sto krsta da staviš na sebe. Debito i to izgubismo. Evo smo se počeli samo kopat.

A jedno vrijeme, imalo se rašta umrijet. Jedni će reć da su se atrokeli i pokojnici više cijenili nego danas, samim tim i smrt poštovala, a drugi debito obrnuto, da se slavio život, kako i pripada, živima. Tek, bio je to društveni događaj prve vrste, rame uz rame sa „pirom“ u kuću. Po svim referencama; trajanju, „tokanju“, protokolu.

Elem, domaćin se, na zdravlje nama, u za to posebno izabranu prostoriju u stan/kuću, znao držat do tri dana, a na saučešće se dolazilo u veštite sa kravatom, na bdijenje/čuvanje, čašćenje, razgovor. Imalo se kad. Služila se rakija, ne rijetko posebno čuvana za tu čast, vino, sok, kafa, galeline i sitni kolači raznih vrsta. Angažovale su se dodatne stolice, klupe, štokrle; u kužinu, po hodnicima, oko kuće i ispod odrine; molilo se da pušti od kiše i velike bure; vraćala se obaveza kuvanja i služenja kafe u sve tri smjene, od komšija i rodbine kojima se istim

činjelo. „Zajam za vraćanje“. Duge su bile te noći, posebno famelji i najbližima, koji su sve uz veliki obzir prema „gostima“ na smjene odili počinit, urudvije, da ne panu „s'noga“. Pile su se tablete za smirenje. Bogu fala, vazda se moglo trefit „nortornih“ čuvara mrca u najkrtičnijim satima, prije zore. Nije ih trebalo „molit“. Zavisno od „žalosti“, godišta umrloga/e, i ako je „odilo po redu“, neka ko je u tu uru padao i po koji škerac, uz zdravicu i tihi kikut preteklih. Bože prosti, nije se ni zamijeralo. Tek toliko da se dopotanto ima o čemu pričat.

Tri su „mr'tačka“ zvona na crkvu bila zadužena za objavu. Veliko muško, žensko i bože sačuvaj dječije. E sad, nekome je zvonilo, nekome ne. Kako smo „napredovali“, sve rjeđe i rjeđe.

Osmrtnica je bila od posebnog značaja. S' krstom oli petokrakom (!?), nekome i samom palmom (!), ćirilicom oli latinicom (!)... i najvažnije, nabrojanim i popisanim članovima uže i šire rodbine u žalosti. Sve podacima od presudnog značaja, iz kojih se „čitao“, ne samo ko su pokojnik i domaći mu, nego i ko s'kim u famelju zbori, koga se ne „denjaju“ i s'kim su se ono orodili. Bome, ko zna čitat. Naravno i od čega je pokojnik/ca „pasao“. (?) Kraće oli duže i „teške“ bolesti, od „zle sreće“ ili ga je „očlistilo“. 'Esu li se on i njegovi samim tim „spasili“ ili im je- greota „jao jest“.

Konačno, sprovod i sahrana, o čemu je ovdje riječ, su bili od posebne priče. S'popom ili bez (!?), svraćanje u crkvu (!?), cvijeće, vijenci, povorka, muzika. Opet protokol i dodatna mobilizacija učesnika.

Sve se na ruke nosilo. Atro ke li i „kašeta“. I svi su vijence kupovali. Skuplji su deboto bili teži, s' prirodnim cvijećem i granama, jeftiniji, od sušenoga i plastike lakši, ali ih je isto trebalo iznijet. Od famelje su se u troje nosili, da se jasno pročita ju trake. I vazde je, da je prosto, pedenca. Da ne spominjemo sad konje i kočije, ovde pričamo o poštenom i prostom svijetu. Opet se nalazilo denjovnih za pomoć i postaviti rame, a bogami i skrivača, koji su znali danima smišljat što ne mogu baš te prilike. Ovome giht, onome „asma“. Onda i muzika. Po četrdeset druga je znalo puhat marče, za običnoga postrolara, kalafata ili službenika u poštu. „Nije se žalilo“. I kad se lijepo videlo, kako će svi „poginut“ od kiše i (ne)vremena, od ukopa se nije odustajalo.

Saučešća su se primala/davala dva put. Doma i na groblje, pri izlasku i... pamtilo se dobro, jaaako dobro, ko je izostao. Bome onda bi se trefilo da se žalost izrazi i po putu, u radnju, đe se sretnoš uostalom, uz cijelu istoriju slučaja i spriječenosti da u tri dana (...3 !?) neko nije stigo stić.

Nikad više.

Spomenici i znamenitosti otoka Visa

Piše:
Marjana Kremer/Matica

Sačuvani su mnogobrojni ostaci grčkog i kasnije rimskog naselja: terme, nekropola, dijelovi ulica, potonuli dijelovi luke i rimski teatar na kojem je kasnije izgrađen franjevački samostan. Stanovništvo naselja Visa, koje se razvilo južnije od antičkoga grada, koristilo je ruševine kao izvor materijala za gradnju kuća, što je i danas vidljivo na mnogim građevinama. Arheološka istraživanja Isse započela su krajem XIX. stoljeća i s prekidima se obavljaju do danas. Otkriveni su mnogobrojni primjerci antičkog novca (Issa je kao polis kovala vlastiti novac) te skulpture. Na žalost, tijekom XX. stoljeća ostaci antičkog naselja bili su izloženi teškoj devastaciji i netragom su nestali mnogobrojni vrijedni nalazi. U Drugome svjetskom ratu saveznička britanska vojska koristila je područje antičke Isse kao parkiralište za svoja vozila i pritom uništila znatan dio arheološkog nalazišta (zidovi termi).

U I. tisućljeću pr. Kr. otok su držali ilirski Liburni, a početkom IV. st. pr. Kr. (osnovana između 397. i 390. pr. Kr.) na području današnjega

U najznačajnije kulturne spomenike i znamenitosti otoka Visa ubrajamo ostatke antičkoga grada Isse, Arheološki muzej grada Visa, podzemne tunele i bunkere iz vremena SFRJ, kao i viško ljetno kino koje ima bogatu tradiciju prikazivanja audiovizualnih sadržaja još od daleke 1964. godine, komiški Ribarski muzej, Međunarodnu školu baleta te mnogobrojne čarobne uvale i jednu od najljepših plaža na svijetu – uvalu Stiniva - vizualno i hedonističko savršenstvo, 2016. godine proglašeno najljepšom plažom u Europi!

grada Visa (u predjelu Gradine i na poluotoku Prirovu) razvila se antička Issa (Ἰσσα), najvažnija grčka kolonija na tlu Hrvatske. Već se u doba Dionizijeve sina započela politički i gospodarski osamostaljavati od grčke kolonije Sirakuze te djelovati kao samostalan polis. Uz najstariju povijest Isse vezuje se i ilirski dinast Jonije, koji se u Strabonovoj Geografiji spominje kao vladar Isse, a čiju povijest i vjerodostojnost potvrđuju oštećeni natpis na kojem se spominje "Jonijev otok" i nalazi brončanoga novca s njegovim imenom (IONIO), koji potječe iz sredine IV. st.

U IV. i III. st. pr. Kr. Issa je osnovala kolonije na području Lumbarde na Korčuli, Trogira (Tragurij) i Stobreča (Epetij). Imala je razvijenu trgovačku mrežu s kopnom te stroga urbanistička pravila razvoja grada. O planskoj izgradnji grada Isse svjedoče najbolje očuvane zidine iz helenističkoga razdoblja u Hrvatskoj, kao i nekropole na lokalitetima Martvilo i Vlaška njiva.

U prvoj polovici I. st. Issa je stekla i rimsko građansko pravo (Issa civium Romanorum). Najraskošnija grobnica pronađena na prostoru Isse je mauzolej pronađen u kolovozu 1930. godine, na žalost uništen. Nalazio se na zapadnoj nekropoli. O izgledu njegove arhitekture može se zaključivati samo na temelju sačuvanih predmeta: pet štuko glava, ulomak mozaika, štukatura, jedan ulomak freske s antropomorfnim prikazom i fragmentarno žensko glineno poprsje. Pod mauzoleja resio je višbojni mozaik. Zidove su krasile freske i štukature, na kojima su vjerojatno bile pričvršćene glave jer na stražnjoj strani imaju željezne klinove za pričvršćivanje. Najveći dio do sada pronađenih terakota na prostoru Isse nađen je kao

Campanula teutana - nalazište

prilog uz pokojnika u grobnoj komori. Većina terakota prikazuje stojeće žene različitih

frizura ili glave pokriven rupcem, a u rukama imaju lepeze.

Arheološki muzej grada Visa

U Gospinoj bateriji, glavnoj utvrđi koju je Austrija za vrijeme svojega vladanja početkom 19. st. sagradila na otoku Visu, nalazi se Arheološki muzej. U njemu su smještene tri različite zbirke. Pod nazivom "U susret zavičajnom muzeju otoka Visa" može se razgledati arheološko-etnografska i kulturno-povijesna izložba koju su postavili Hrvatski povijesni muzej iz Zagreba i Arheološki muzej iz Splita. Izložba počinje grčkim posuđem koje datira iz III. – I. st. prije Krista i koje su isejski Grci koristili u svakodnevnom životu. U ovom dijelu mogu se vidjeti kameni reljef rimskoga boga Marsa izrađen u I. - II. st., kao i tri kamene glave.

Drugi dio izložbe bavi se ribarstvom Visa. Središnji eksponat je pramac ribarskog broda postavljen kao da je netom izvučen na žalo. Na njemu i oko njega nalaze se ribarski alati i brodska oprema.

Zadnji dio izložbe pokazuje građanski namještaj, predmete vezane uz brodogradnju, vi-

nogradarstvo, prijevoz robe te suvremenu povijest.

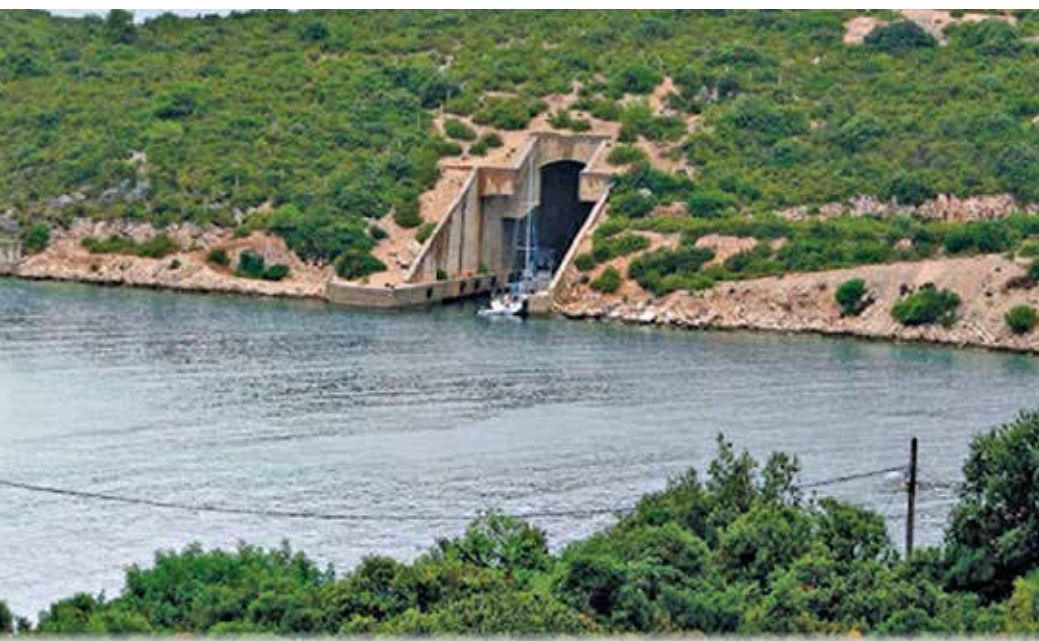
U Arheološkom muzeju može se vidjeti i Hidroarheološka zbirka amfora (postavio Arheološki muzej iz Splita) iz uvale Vela Svitnja iz koje su izronjene 634 amfore, od kojih su mnoge još uvijek u grlu imale poklopac. Zbirka helenističkih spomenika, koju je također postavio Arheološki muzej iz Splita, najveća je takva zbirka u Hrvatskoj. Tu se može vidjeti prapovijesni materijal iz brončanog i željeznog doba, koji je skupljen na čitavom otoku: keramički ulomci, fibule (kopče) i spiralno naočalasti ukrasi pr. Kr. te jedan od najznačajnijih

grčkih brončanih spomenika u Hrvatskoj s kraja IV. st. pr.Kr. - kopija brončane glave božice Artemide.

U Zbirci se nalazi i posuđe za koje se smatra da je izrađivano u Issi. Tu je još ženski nakit, brončana enohoa (poseban oblik grčke posude) koja je služila u obredne svrhe, te kameni mali žrtvenici.

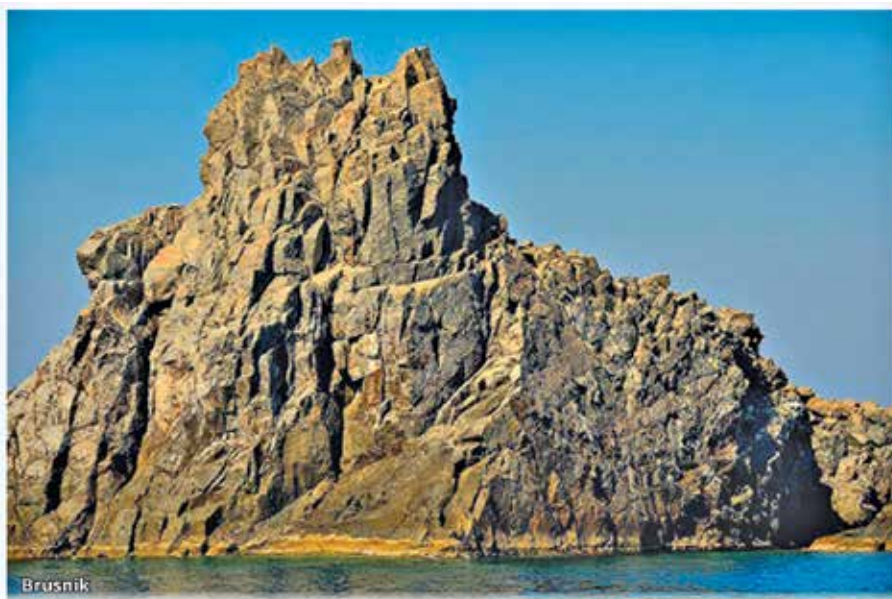
Podzemni tuneli i bunker

Otok Vis bio je najveća vojna baza u Jugoslaviji, a možda je najveći podzemni grad na prostoru bivše SFRJ bio Titov podzemni bunker na Visu. Čitav Vis izbušen je mrežama podzemnih prolaza i prostora, čija je svrha bila zaštita Tita u slučaju napada NATO-a ili Varšavskog pakta. Zato je građanima i turistima bilo zabranjeno da dolaze na Vis sve do 1992. godine. Riječ je o 37 vojnih objekata, uključujući poznatu Titovu špilju, zatim podzemnu vojnu bolnicu i tunel za sklanjanje ratnih brodova. Glavni tunel dugačak je 500 metara i izlazi na drugu stranu brda. U njemu su bili komanda, spavaonica za mornare i skladište raketa. Danas ti tuneli služe mnogobrojnim nautičarima koji tamo sidre jedrilice. Na otoku se još nalaze mnogi misteriozni, napušteni

Arheološki muzej - prikaz amfora

Brusnik

vojnobjekti (Titova špilja, bivši RAF-ov aerodrom, rt Stupišće s bivšom topovskom i raketnom bazom).

Viško ljetno kino Hrid

Od 1964. godine, Vis ima i tzv. ljetno kino Hrid. Otvoreno je na mjestu nekadašnjega sokolskog vježbališta. Kino u sadašnjem prostoru djeluje neprekidno posljednjih 50-ak godina. Prostor ljetnog kina ima kapacitet od 140 sjedećih mjesta u sklopu kojeg se nalazi i mini bar. U ljetnom razdoblju posjetitelji mogu uživati

u svakodnevnim projekcijama filmova, od najvećih svjetskih i domaćih hitova do art filmova.

Otok baleta upetljan u ribarske mreže

Otok Vis svoju je ribarsku tradiciju sačuvao jedinstvenim Ribarskim muzejom koji je otvoren u komiškoj kuli iz 16. st. Proslava te tradicije jedna je od najzanimljivijih ribarskih fešti na Jadranu. Ljeto na otoku uljepšava i Međunarodna baletna škola koja se već godinama održava u Komiži, a plesači iz cijeloga svijeta na kraju ljeta oduševljavaju cijeli Vis velikim baletnim koncertom

Kupanje u Stinivi i Zelenoj špilji

Piše:
Željko Rupić/Matica

Uvala Stiniva na južnoj strani otoka Visa, zapadno od Male Travnice, zbog svoga neobičnoga i atraktivnoga izgleda proglašena je 1967. godine značajnim krajobrazom, odnosno zaštićenim spomenikom prirode, a redovito biva uvrštena među najljepše europske plaže, prije tri godine proglašena je i najljepšom. To je uvala koju zatvaraju dvije visoke kamene litice, međusobno udaljene tek oko četiri metra, između kojih se nazire šljunčana plaža, ali tek kada se uplovi kroz otvor uvale ona se ukaže kao oblucima popločano gledalište rimskog amfiteatra. Do čarobne uvale Stinive, osim brodicom, može se doći i nešto duljim kozjim putem, i te kako vrijednim truda. Staza je strma, na trenutke i vrlo zahtjevna, stoga treba dobro razmisliti "je li pametno" u ovu pustolovinu povesti i dijete jer ćete ga pri povratku vjerojatno morati nositi na leđima. Spust od pola

Dva prirodna bisera otoka Visa još su 1967. godine proglašena značajnim krajobrazom, odnosno geomorfološkim spomenikom prirode

sata i uspon natrag svakako isključuju japanke kao obuću.

Ograđena visokim klisurama sa svih strana, Stiniva je barem jednom svojom polovicom uvijek u sjeni. Vjerojatno nekadašnja špilja kojoj se urušio strop, a nastala je djelovanjem mora, vizualno je iznimno atraktivan geomorfološki fenomen, ljeti atraktivno kupalište, što u perspektivi može postati problem. No, budući da je uvala teško pristupačna i s mora i s kopna, to je najbolje štiti, a uz dobro planiranje može biti dobar primjer umjerenog i održivog turizma.

Magični efekt Zelene

Na južnoj strani otoka Visa, oko pet stotina metara ispred njegove uvale Rukavac, nalazi

se nenaseljeni otok Ravnik, a s njegove jugozapadne strane je Zelena špilja s dva ulaza i otvorom na vrhu kroz koji ulazi svjetlost koja, odbijajući se od morskoga dna, boji stijenke špilje i morsko dno u zeleno. Riječ je o predivnom dijelu netaknute prirode u Jadranskom moru. Omiljena je destinacija nautičarima, a u 2. svjetskom ratu tu su pronalazili sklonište i mali ratni brodovi. Špilja je prostrana s dva velika ulaza te u nju mogu uploviti manje motorne brodice, a i kupanje u njoj je dopušteno.

Zelena špilja zaštićena je kao geomorfološki spomenik prirode 1967. godine, a otok Ravnik proglašen je značajnim krajobrazom. Špilja ima dva velika otvora tako da u njoj nije moguć svjetlosni efekt plavetnila kao u Modroj špilji na obližnjem Biševu. Za njezinu atraktivnost zaslužan je otvor u središtu visoke kupole kroz koji prodire sunčana svjetlost i u mraku špilje poput snopa reflektora obasjava morsko dno. Onima koji ne znaju odakle dolazi svjetlost čini se da je na dnu mora izvor svjetla. Tama špilje pojačava intenzitet toga čudesnog snopa svjetla koji kao da s dna obasjava površinu i daje magični efekt zelene boje

IZ BARA DO BELLUNA: TIBERIO ŽUPAN (XVI. – XVII. ST.) I NASLIJEĐE RODA ZUPPANI

Piše:
Savo Marković

Rod **Župan (Zuppano, Zuppani)** jedan je od najznačajnijih barskih patricijskih rodova kasnoga srednjovjekovlja i epohe renesanse. Njegovi mnogobrojni pripadnici igrali su važnu ulogu u različitim sferama društvenog života zavičajne komune, ostavljajući tragove koji pomažu da se rekonstruira njezina izbrisana i zaboravljena historija. Među njima se ističu **Ivan Petrov Župan** (*Ser Zuane de Ser Piero Zupani*), graditelj četverokatne palače smještene nedaleko od barske katedrale sv. Đura 1444. g., prezbiter **Bernard de Zupanis** 1494. g., **Domenego Župan**, načelnik strati-

ota u Baru 1501. g., **Vicenzo Domenegov Zuppan**, gradski sudac 1548. g., **Ivan Župan** (*Zane, Joannes Zupana*), rektor crkve sv. Vlahu u Dubrovniku 1570. g., **Marino Franov Župan**, vjerojatno horist iste crkve 1573. g. te pleban **Tiberije (Tiberius) Frana Marinova Zuppana**, rođen oko 1555. g. S Tiberijem započinje povijest iseljenih Župana u Venetu, no prije toga valja se osvrnuti na najvidljiviji doprinos koji je taj rod ostavio Baru.

Palača u Baru; paladijska villa pokraj Belluna

Ostavši bez supruge Katari-ne, majke njihove djece Pjerka i Marije, Ivan Petrov Župan u rodnome gradu nakon nekoli-

ko godina otpočinje građevinski pothvat unajmljujući klesara iz Gruža. Vjerojatno se radilo o ocu ili bliskom srodniku poznatih dubrovačkih klesara i zidara Ivana i Marka Krivančića-Vlahotovića. Po narudžbi Župana, kamenar Vlahota Krivaničić pripremao je kamen za gradnju u Baru. Kuća od obrađenog kamena, dužine oko 11,5 m i širine oko 5 m, trebala je biti podignuta na „kućištini“ u blizini palače sv. Đura (*„appresso lo palazzo de San Zorzi“*). Dva pročelja, ispred i pozadi nad liticom (*„Le 2 faze davanti et de dietro sopra la ripe“*), trebalo je izvesti izglaćanim kamenom. Detalji ugovora ne upućuju na izradu klesarskih elemenata, okvira i opreme koji bi ukrašavali kuću izvana, no sasvim

Nadvrtnik s grbom roda Župan u Baru (foto S. Marković).

Villa Zuppani,
Istituto Regionale Ville Venete ⁶

druga se prepoznaje po ugra-
viranoj godini 1694. - izgradnji
staje i visokog timpanona sa
sunčanim satom i golubarni-
kom, koji obilježava kompleks.
U XVIII. st. porodica se boga-
ti, daje biskupa, a villa se po-
većava i uljepšava; posljednja
faza datira iz ovog i nešto ka-
snijeg razdoblja i okarakterizi-
rana je izgradnjom zone zvane
la Rustica arhitekta Segusini-
ja, krila koje svojim klasičnim
elementima podsjeća na pa-
ladijsku arhitekturu.⁷ Dok u
interijeru čuva izvorne objekte
nekadašnjih stanara, poseban
šarm villi daju veliki kamin,
štukatura s grančicama vino-
ve loze u dvorani za ručanje,
freske sa sakralnim temama u
luminoznome glavnom salonu
Gerolama Moecha.⁸

Villa Zuppani (Pasa, Belluno, Veneto), Fondo ambiente italiano ³

tre i rijeku Piave pokraj Trive (Sedico) tada je nazvano Triva-Pasa, po sjećanju na prethodnu plemićku familiju, izumrlu 1578. g. S braćom i sinovcima, Tiberio pok. Frana postao je rodonačelnik dinastije Zuppani koja je dala komuni Belluna svećenike, 1819./41. prosvijećenog biskupa ujedinjene dijeceze Belluna i Feltrea Luigija Zuppanija (1750. - 1841.), po jednog prefekta i garibaldinskoga generala, opstajući sve do 23. svibnja 2000. godine. Tada je preminula profesorica **contessa Francesca Romana Zuppani (1913. - 2000.)**, koja je, nemajući potomaka, mecenatski u znanstvene i kulturne

svrhe 1995./97. donirala villu i 15 ha okolnog zemljišta (ukupne vrijednosti 1,7 milijuna €) komuni i pokrajini koje su prije 400 godina primile njezinu porodicu.⁴ Donacija je inače izazvala pravni spor s jednim potražiocem naslijeđa koji je trajao 12 godina.⁵

Zgrada i sklop ville potječu iz XVI. st., iako su tijekom kasnijeg vremena nekoliko puta preuređivani. Izgradila ih je porodica Pasa, koja je izumrla krajem XVI. st., kada prelaze u vlasništvo Zuppanija, čijem je pripadniku dodijeljen naslov plebana Sedica. Prva faza gradnje obuhvaća niski središnji dio zgrade s trijemom, a

³ „I Luoghi del Cuore“, *Il censimento dei luoghi italiani da non dimenticare*, <https://www.fondoambiente.it/luoghi/villa-zuppani-di-pasa?ldc>; https://fai-platform.imgix.net/media/veneto/bl/42297_villa-zuppani-di-pasa.jpg (20. 11. 2020.).

⁴ Dario Dall'Olio, „Hemingway in Asolo“, *Art Style Magazine*, Summer – Fall 2014, artstylemagazine.com (23/02/2020), p. 20.

⁵ Marco Filippi, „Villa Zuppani rimane alla Provincia“, *Corriere delle Alpi*, <http://corrierealpi.gelocal.it/cronaca/2012/10/30/news/villa-zuppani-rimane-alla-provincia-1.5943764> (30. 10. 2012.).

⁶ <http://www.irvv.net> (20. 11. 2020.).

⁷ *Il censimento dei luoghi italiani da non dimenticare*; D. Dall'Olio, „Hemingway in Asolo“, p. 21.

⁸ D. Dall'Olio, „Hemingway in Asolo“, pp. 21, 22.

Villa Zuppani, Sedico pokraj Belluna; foto Renato Bortot.⁹

Stoljeća duhovne službe u Venetu

Iseljeni Baranin Tiberio Zuppani bio je župnik u Sedico pokraj Belluna već 30. kolovoza 1593., kada je u vizitaciji u vezi s primjenom odredbi Tridentskog koncila tamo došao biskup Giovanni Battista Valier. Župnik je, kako vizitacije svjedoče, bio i 29. svibnja 1598., u listopadu 1602. i lipnju 1609. Zvonik s dva

zvona u Sedico, koji se uzdizao zapadno od crkve, spominje se 1602.; župnik Zuppani obavijestio je 1609. g. biskupa da se njegov vrh srušio zbog nevremena te je naložio da se popravi.¹⁰ Također, Tiberio je bio župnik i u listopadu 1613., u dobi od 58 godina, kada je u vizitaciju dolazio biskup Luigi Lollino, a vrh crkve bio loše popravljen.¹¹ To je posljednji raspoloživi podatak o ovom duhovniku, a kasnije se bilje-

že potomci vjerojatno njegove braće ili sinovaca. Ova familija podrijetlom iz Bara dobila je grofovsku titulu 1772. g., koja je zatim potvrđena Francescu pok. Nicolòu vrhovnom odlukom od 9. svibnja 1829.¹²

„Poticući iz drevne i slavne porodice čije je podrijetlo povezano s patricijatom Bara, grof Luigi Zuppani rođen je u rezidenciji predaka u Pasa di Sedico 1. listopada 1750., a započeo je studije u gradskoj školi

⁹ <https://i.pinimg.com/originals/84/01/16/840116ec2ee9f4699015b7a2bd27e194.jpg> (20. 11. 2020.).

¹⁰ „Il campanile di Sedico” (Belluno), *Schola Cantorum*, www.scholacantorumsedico.com (20. 11. 2020.).

¹¹ *Pietre vive*, Bolletino interparrochiale di Bribano, Roe e Sedico, Anno 90, N. 4 – 2013, www.treinsieme.it (20. 11. 2020.), p. 25.

¹² Florio, conte, Miari, *Dizionario Storico-Artistico-Letterario Bellunese*, Belluno: dalla tipografia di Francesco Deliberali, 1843., pp. 170, 173.

koju su vodili jezuiti, istaknuvši se odmah zbog svoje inteligencije i zalaganja toliko da je 1766. njegovo ime bilo prvo na popisu 'optimata'.¹³ U Bologni je doktorirao „oba prava“, ali nije uspio ući u jezuitski red zbog njegova suzbijanja 1773. g.¹⁴ Zaređen je 17. prosinca 1774.; postavši katedralnim kanonikom 1793. g., a na temelju vlastitih moralnih i intelektualnih darova izabran je za kapitularnog vikara.¹⁵ Bio je hrabri protagonist direktnog protivljenja talijanskoj vladavini Napoleona koja je naslijedila austrijsku 1806. g., što ga je koštalo uhićenja 1809. i sudske kazne u Veneciji od tri godine zatvora jer je smatran odgovornim za „remećenje unutrašnjeg spokoja države“.¹⁶ Nakon odsluženja kazne Zuppani se vratio u Belluno gdje je, unatoč golemim teškoćama zbog obnovljene austrijske uprave 1815. g., započeo u bivšem samostanu San Pietro „školu književnosti za sve voljne i jednu teologiju za klerike“.¹⁷ Zbog napora u korist mladih, car Franjo I. predvidio je 1816. g. Luigija Zuppanija za biskupa sjedinjenih biskupija Belluno i Feltre, a imenovanje je uslijedilo 1819. g. Tijekom više od četiri desetljeća uz pastoral se iznimno zalagao za reorganizaciju sjemeništa, zasluživši odlikovanje Željezne krune koje mu je dodijelio austrijski car. Grgur XVI., prvi bellunski pontifik - imenovao ga je za pomoćnika domaćeg premeta pri papinskom prije-

Zidna slika u villi Zuppani, Fondo ambiente italiano.²⁰

stolju i za rimskoga grofa.¹⁸ Danas njegovo ime nosi jedna ulica u Bellunu.

Portal u identitetsko naslijeđe

Preseljenjem više pripadnika roda Župan nadomak Belluna u Venetu objašnjena je šutnja južnojadranskih historijskih izvora koja se iznenadno nad njima u Baru nadvila potkraj XVI. st. Daljnja istraživanja možda će rasvijetliti nije li upravo za duhovnika Tiberija bila vezana služba u crkvi sv. Lovra u Barskom polju, koja zatim u venetskoj sredini doživljava *revival*? Dok u Baru uspomenu na ovaj nekad mnogobrojni, zaboravljeni rod čuva nadvratnik s grbom kao portal u identitetsko naslijeđe prostora, uspavana villa Zuppani iščekuje svoju daljnju sudbinu

kao muzejska institucija, receptivni ugostiteljski kompleks ili središte biodistrikta, a svakako kao jedan od nezaobilaznih stimulansa u budućnosti Belluna.

„Genius loci“, Veronica Dalmas, foto Dario Dall'Olio.¹⁹

¹³ R. Bona, „Luigi Zuppani deciso oppositore al regno italico di Napoleone“.

¹⁴ F. Miari, *Dizionario Storico-Artistico-Letterario Bellunese*, pp. 173-174.

¹⁵ R. Bona, „Luigi Zuppani deciso oppositore al regno italico di Napoleone“.

¹⁶ *Isto*.

¹⁷ *Isto*.

¹⁸ *Isto*.; F. Miari, *Dizionario Storico-Artistico-Letterario Bellunese*, p. 174.; Up.: Savo Marković, „Una chasa in la zitade de Antivari: patricijski rod Zupan (Župan)“, *Istorijski zapisi*, LXXXVII, 1-2, str. 195-227.

¹⁹ Art Style Magazine; <https://www.bellunopress.it/wp-content/uploads/2013/08/villa-zuppani-Veronica-Dal-Mas.jpg> (20.11.2020.); Up.: Francesca Valente, „La Provincia scommette sul rilancio di Villa Zuppani“, <https://corrierealpigelocal.it/belluno/cronaca/2018/11/01/news/...> (21.11.2020.).

²⁰ https://fai-platform.imgix.net/media/veneto/bl/42301_villa-zuppani-di-pasa.jpg (20.11.2020.).

SAKRALNI OBJEKTI U BOKOKOTORSKOM ZALIVU (1)

Mr. sc. Jovan (Jovica) Josifov MARTINOVIĆ (rođen 1935. godine u Kotoru), arheolog i povjesničar, raniji kustos i direktor Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru te direktor Općinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i konzervator-savjetnik Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Kotoru.

Sudjelujući aktivno u obnovi i revitalizaciji iznimno bogatoga spomeničkog fonda sakralnih objekata na teritoriju triju općina Boke kotorske – Kotora, Herceg Novog i Tivta nakon katastrofalnog potresa koji se dogodio 15. travnja 1979. godine, a koju je izvodila novoformirana operativa kotorskog Zavoda pod rukovodstvom vrijednog djelatnika Miroslava Franovića i drugih suradnika, autor je prikupljao podatke o svim crkvenim građevinama, kao i fotografski materijal te je od toga nastao jedan sažeti kompendij s popisom svih crkvenih spomenika na ovom teritoriju kao vječni memento trajanja tijekom stoljeća.

UVOD

Piše:

Jovan J. Martinović

Kada pomamni južni vjentar, Not starih Grka, ili šilok kako ga zovu Bokelji, natjera sa pučine Jadrana guste, tmaste oblake bremenite kišom, oni zapnu za hridinaste vrhunce okolnih crnogorskih i hercegovačkih planina, prosto se rasparaju o njih i izruče obilato svoju sadržinu na vrletne gole planine i raskošno zeleni pojas obale. Tada započinju čuvene bokeške kiše, nebo nalegne na urvine niz koje se slivaju slapovi, nabujaju kratke kraške rječice i vrela, proključaju podmorski izvori – boljuni, zamuti se more. Ali uvijek poslije

kiše zablista sunce, razidu se oblaci i magle, zaiskre milijarde kapljica na iglicama borova, na granama lovora i mirta, na zlatnim plodovima naranči i mandarina, na kamelijama i magnolijama, a nad svim tim se izvije kristalno bistra i blještava duga, široki svjetlucavi luk sastavljen od najfinijeg spektra boja, kao most koji spaja obale, vjekove, duše, kao blistava kruna koja stremi nebesima.

Biblijska legenda kaže da je Gospod Bog stvorio svijet za šest dana, a sedmi dan ostavio za odmor, ali bi ova priča u slučaju Boke Kotorske morala da pretrpi jednu značajnu izmjenju: naime, dobri Gospodin je čitavih **pet** prvih dana mo-

Krstionički bazen, crkva sv. Marije u Kotoru

delirao, vajao, doradivao, dodavao kontrastne detalje, pozlačivao i posipao draguljima ovaj jedinstveni fjord Bokoko-

torskog zaliva, zatim je **šestog** dana - tek tako reda radi - stvorio ostatak svijeta, a onda sjeo na vrh Lovćena da se odmori i da uživa u tvorevini svojih ruku, obojenoj raskošnim zlatnim rumenilom Sunčevog smiraja ili srebrnom prašinom prozirne, lazurne mjesečine.

Od prapočetaka svijeta, od iskona ljudskog roda smjenjivale su se na ovom komadiću zemaljskog raja civilizacije i kulture, rase i nacije, divlja plemena i prosvijećeni narodi, stvarala se, gradila i nadograđivala svojevrsna mješavina stilova i uticaja, jedan čudesni konglomerat tvorevina ljudskog duha i umijeća, koji danas plijene dah i izazivaju ushićenje. Na

ovoj milenijumskoj raskrsnici između mističnog Istoka i racionalnog Zapada, između hladnog Sjevera i mediteranski toplog Juga isprepleo se čudesni vez raznovrsnog stvaralaštva genijalnog uma i žuljevitih ruku Čovjeka, od primitivnih a skladnih ornamenta na grnčariji neolitskih stanovnika pećine Spila iznad Perasta, preko zlatnih i srebrnih primjeraka oružja i oruđa iz „kneževskih“ grobova ispod zemljanih tumula Velika i Mala Gruda u Grbaljskom polju, zatim crtarija takozvanog „skeletnog“ tipa iz potkapine u Lipcima, koje prikazuju povorku jelena i konja te prastari simbol izlazećeg Sunca koje se kotrlja preko neba od istoka

prema zapadu, pa do veličanstvenih ostataka paganskih mermernih hramova, natpisa i statua, te polihromnih mozaika na podu rimske vile u Risnu, među kojima dominira lik grčkog božanstva sna Hypnosa, dječaka sklopljenih krila usnulog okrepljujućim snom.

Hrišćanstvo kao nova zora čovječanstva prodire na ove prostore veoma rano, možda već tokom IV stoljeća, ali svakako 451. godine poslije Hrista, kada imamo prvi pomen kotorskog episkopa Pavla u aktima IV Halkedonskog koncila, te nesumnjivo početkom VI stoljeća,

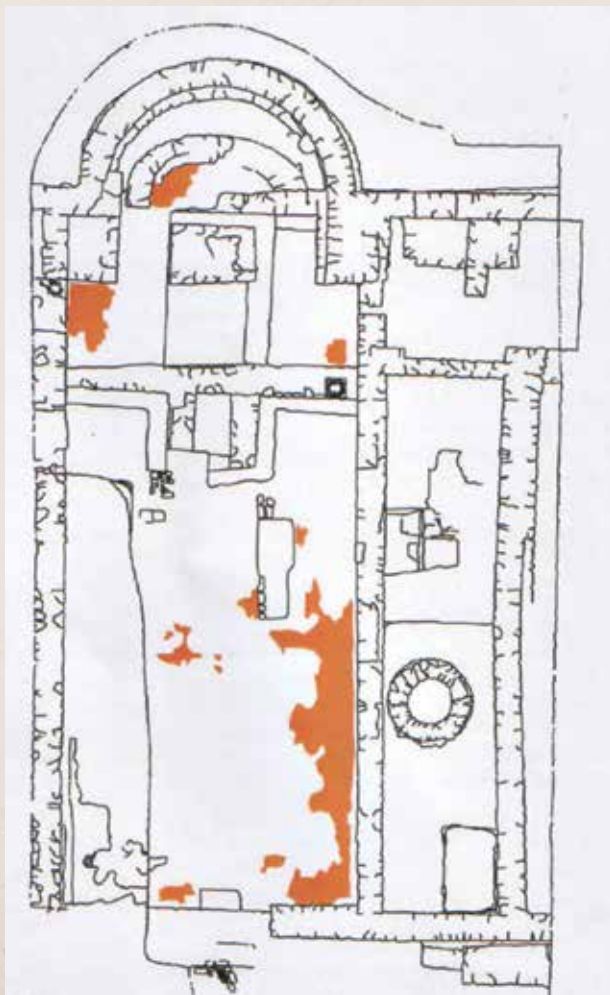

Lastva, bazen iz VI stoljeća

u zamahu obnove bizantskog Carstva pod znamenitim imperatorom Justinijanom, što je potvrđeno nalazom ranohrišćanske bazilike sa baptisterijem ispod temelja sadašnje crkve Svete Marije „od rijeke“ (ili Blažene Ozane) u Kotoru, i eventualno imenom kotorskog episkopa Viktora u aktima i Salonitanskog koncila iz 530. godine.

Naši davni slavenski preci došli su na jadranske obale u drugom velikom talasu varvarskih seoba i naleta na granice Vizantijskog carstva pred kraj VI stoljeća i preplavili okolinu rijetkih preostalih tvrdih gradova poput Kotora i eventualno Risna (ili Rosa na ulazu u Bokokotorski zaliv), pa zatim Budve i Bara prema jugu, u kojima je preostalo romansko stanovništvo preživljavalo teške dane, okupljeno oko svojih episkopa kao nosilaca duhovne i svjetovne vlasti, koji su stolovali u novo sagrađenim episkopalnim, katedralnim bazilikama kao što su one nedavno otkrivene u Kotoru i Budvi, sa baptisterijima za pokršćavanje pagana.

(Po želji autora tekst nije lektoriran)

Bazilika sv. Marije, Budva

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Časopis bez granica

Časopis Hrvatski glasnik, izdavača Hrvatskog građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore. Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim... ali je i u stalnoj misiji povezivanja dvaju država Hrvatske i Crne Gore

Distribuirana se u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Europi, SAD, Kanadi, Australiji...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe.

Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

ČASOPIS MOŽETE PRONAĆI:

- U katedrali sv. Tripuna u Kotoru
- U uredu HGD CG
- U Tivtu u uredu Hrvatskoga nacionalnog vijeća

Tiskanje časopisa potpomogli:

OBITELJI MARKA I BOŽA FRANOVIĆA IZ SYDNEYA • FOND ZA ZAŠTITU I OSTVARIVANJE MANJINSKIH PRAVA CRNE GORE • SREDIŠNJI DRŽAVNI URED ZA HRVATE IZVAN R. HRVATSKE • GRAD DUBROVNIK • DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA • TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA • ZRAČNA LUKA DUBROVNIK • MERCATOR CRNA GORA – IDEA • INA CRNA GORA • OPŠTINA KOTOR

MEDIJSKI PARTNERI

99,0 MHz i 95,3 MHz

LOKALNI JAVNI EMITER RADIO KOTOR

S ponosom nosimo ime svoga grada!

Nezavisni radio, Stari grad, Trg od oružja, 85330 Kotor

tel/fax: 022-672-202, 670-139 marketing: 022-660-190

BokaNews

www.bokanews.me
www.bokanews.com
e-mail: boka@bokanews.me

FINIA

CRNA GORA

Croatia Airlines
Rim
Venecija
Vueling
Rim
Volotea
Venecija
easyJet
Milano

Izravni letovi iz Dubrovnika!

Croatia Airlines
Düsseldorf
Frankfurt
Lufthansa
Frankfurt
München
Eurowings
Berlin
Düsseldorf
Hamburg
Hannover
Stuttgart
EasyJet
Berlin
Air Berlin
Düsseldorf
Transavia München

easyJet
Edinburgh
London
Bristol
British Airways
London
Monarch
Birmingham
London
Jet2.com
Belfast
Edinburgh
Leeds
Manchester
Newcastle
Nottingham
Norwegian
London
Thompson Airways
Bristol
Glasgow
London
Manchester
Newcastle
Birmingham

Vueling
Barcelona
Iberia
Madrid
Norwegian
Barcelona
Madrid

SAS
Kopenhagen
Oslo
Stockholm
Norwegian
Bergen
Helsinki
Kopenhagen
Oslo
Stavanger
Stockholm
Trondheim
Finnair
Helsinki

Croatia Airlines
Pariz
Nica
easyJet
Lyon
Pariz
Toulouse
Volotea
Bordeaux
Nantes
Marseille
Transavia France
Pariz

DUBROVNIK AIRPORT
ZRAČNA LUKA DUBROVNIK

✉ headoffice@airport-dubrovnik.hr / ☎ +385 (0) 20 773 100 / 📠 +385 (0) 20 773 322

LUKA PREMIUM

ukusa

📍 Portonovi

iDEA
GOURMET MARKET

www.idea.co.me/Gourmet-market

ZG

CROATIA
Full of life

ZAGREB

GRAD KULTURE / CITY OF CULTURE

pogledajte poslušajte osjetite / see listen feel

ISKORISTITE
MOGUĆNOSTI
KOJE VAM PRUŽA
ZAGREB CARD

USE THE
POSSIBILITIES
OFFERED BY
ZAGREB CARD

tel. + 385 (0)1 481 40 51

TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA ZAGREBA
ZAGREB TOURIST BOARD

infozagreb.hr